

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI XALQ TA'LIMI VAZIRLIGI
RESPUBLIKA TA'LIM MARKAZI

Q. ABDULLAYEVA, S. RAHMONBEKOVA

DIKTANTLAR TO'PLAMI

*Boshlang'ich sinf o'qituvchilari uchun
(qayta ishlangan ikkinchi nashri)*

TOSHKENT
«VEKTOR-PRESS»
2011

УДК: 811.512.133
ББК 81.2Ў36-8
А15

Respublika ta'lim markazi huzuridagi boshlang'ich ta'lim yonalishi bo'yicha ilmiy metodik kengashining 2010-yil 8-apreldagi 1-son qarori bilan qayta nashrga tavsiya etilgan.

Taqrizchilar: *N. Ahmedova* — RTM boshlang'ich ta'lim bo'limi boshlig'i;
M. Azizova — Toshkent shahridagi 198-maktabning oliy toifali o'qituvchisi;
Sh. Raziqova — boshlanqich sinf o'qituvchisi.

Abdullayeva, Q.

A15 Diktantlar to'plami: boshlang'ich sinf o'qituvchilari uchun (qayta ishlangan ikkinchi nashri). — T.: «Vektor-Press», 2011. — 192 b.

ISBN 978-9943-343-95-5

Mazkur to'plam boshlang'ich sinf o'qituvchilari uchun mo'ljallangan bo'lib, unda o'quvchilarning savodxonligini ta'minlash, ularning ko'rish, eshitish uquvlarini barqarorlashtirish kabilar hisobga olingan.

To'plamda diktant yozdirish metodikasi, matnlarning bolalar yoshining xususiyatlariga mosligi, ta'lim-tarbiya jarayonidagi uzviylik, o'quvchilar lug'at boyligini, nutqini rivojlantirish kabilar to'la o'z aksini topgan. Shu bilan birga, undagi materiallar boshlang'ich ta'lim Davlat standarti talablari asosida jamlangan va o'quvchilarning diktant yozish ko'nikmalarini takomillashtirishda yordam beradi.

УДК: 811.512.133
ББК 81.2Ў36-8

ISBN 978-9943-343-95-5

© Q. Abdullayeva,
S. Rahmonbekova, 2011-y.
© «Vektor-Press» nashriyoti, 2011-y.

KIRISH

Ta'limning quyi bosqichida bolalarni o'qish, yozishga o'rgatish, nutqini o'stirishga, tafakkur qilish faoliyatlarini kengaytirishga alohida e'tibor berish zarur.

Bolalarning eshitish, ko'rish qobiliyatlarini rivojlantirishda ularni diktant yozishga o'rgatish foydalidir. Ish avval doskadan yoki kitobdan ko'chirib yozishga o'rgatishdan boshlanadi. So'ng bo'g'in, so'z va gaplarni eshitib yozish, to'g'ri yozilganligini o'qib tekshirish vazifasi beriladi.

Birinchi sinf o'quvchilari bir nechta tovushlarni o'rganib olganlaridan so'ng, dastlab ular ikki yoki uch tovushdan iborat so'zlarni eshitib yozishga o'rgatiladi.

Imloni o'rgatishda diktant yozdirib turish – o'quvchilarning savodxonligini oshirishga yordam beradi.

Yozuv mashqlari bolalarning ruhiy holatlari bilan bog'liq bo'lib, bu murakkab ishni tezda amalga oshirish qiyin kechadi.

Tovushlarni yozmacha harfga aylantirib yozish jarayonida bolalarda turg'unlik alomatlari seziladi. Jumladan, ular bosma harflarda o'qiganlarini xotirlab, ularni yozmacha qilib yozish mashaqqatini boshdan kechiradilar.

O'quvchida diktant yozishda paydo bo'lgan malaka keyinchalik bayon, insho yozishga zamin hozirlaydi.

Diktant uchun tanlanadigan so'z, gap va matnlar sodda, tushunarli bo'lishi bilan birga ta'limiy ahamiyatga ega bo'lib, bolaning qiziqishlarini oshirishga xizmat qilishi lozim.

Diktant yozishda bola husnixat qoidalariga ham to'la rioya qilishi kerak.

DIKTANT TURLARI VA METODIKASI

Diktant yozishga tayyorgarlik ko'rish o'quvchilarda ma'lum psixologik holatni yuzaga keltiradi. Ular o'zlarida bu ishga kirishish ruhini paydo qilib, daftar sahifasini ochadilar. Doskadan sana va matn sarlavhasini ko'chirib yozadilar. So'ngra diqqat-e'tibor bilan matnni tinglaydilar. O'qituvchi o'rtacha balandlikdagi ovoz bilan matndagi so'zlarni dona-dona qilib o'qiydi. Bolalar bilan matnni tahlil qiladi. So'ng o'quvchilarga:

— Endi ko'zlaringizni yuming va ichingizda: «Men diktantni to'g'ri va chiroyli yozaman, yaxshi baho olaman» deb ayting, deya ruhlantiradi va diktant yozishga tayyorlaydi.

O'qituvchi avval gapni to'liq o'qiydi, so'ng so'zma-so'z aytib, o'quvchilarning ulgurishlarini kuzatgan holda diktant yozdirishni davom ettiradi.

Diktant uchun tanlangan matnlarda ko'p bo'g'inli yoki talaffuzi qiyin so'zlar bo'lsa, doskaga yozib qo'yilsa ham bo'ladi.

Bolalar har safar diktant yozishga kirishishda ko'tarinki ruhda bo'lishlarini ta'minlash uchun ulardagi ruhiy holatni hamisha hisobga olib ish yuritish lozim.

Diktantni yozib bo'lgandan so'ng, yozilgan matnni mustaqil o'qib chiqib, xatolarini tuzatishga ruxsat berish, ishni eng oldin topshirgan o'quvchilarni maqtab qo'yish, o'rnak qilib ko'rsatish va boshqalarni ham shunga undash bolalarning yozma ish yozishga qiziqishlarini orttiradi.

Qo'llanmani tayyorlashda sinov natijalari hamda ilg'or o'qituvchilarning fikrlari hisobga olindi.

To'plam ikki qismdan iborat bo'lib, uning birinchi qismida diktant turlari va ularni o'tkazish metodikasi haqida qisqacha ma'lumotlar berildi. Ikkinchi qismda esa boshlang'ich ta'lim DTS va I—IV sinf ona tili dasturi

bo'lim va mavzulariga muvofiq turli hajmdagi matnlar kiritildi. Tavsiya etilayotgan matnlar hajmi va murakkabligi jihatidan turlicha bo'lib, o'quvchilarning imkoniyatlari, belgilangan vaqtda yozib ulgurishlariga moslab tanlandi. Ayrim matnlar oxirida grammatik topshiriqlar ham berildi. Ulardan o'quvchilarda imlo hamda tinish belgilariga oid malakalar hosil qilish bilan bir qatorda, grammatik tushunchalarni sinash uchun amaliy mashg'ulotlar o'tkazishda foydalaniladi. Barcha matnlar bolalarni mustaqil ishlash va fikrlashga o'rgatish uchun mo'ljallab tanlandi. Manbalar quyidagi tartibda berildi:

1. Lug'at.
2. Grammatik tahlil uchun gaplar.
3. Lug'at diktanti uchun so'zlar.
4. Saylanma diktant uchun gap va matnlar.
5. Ko'rsatish diktanti uchun gap va matnlar.
6. Yoddan yozuv uchun turli manbalar.
7. Ta'kidiy diktant uchun matnlar.
8. Izohli diktant uchun matnlar.
9. Ijodiy diktant uchun gap va matnlar.
10. Erkin diktant uchun matnlar.
11. Tekshirish uchun matnlar.

Dars soati kamroq ajratiladigan mavzular uchun esa diktantlarning ayrim turlarigina tavsiya etilgan. Savod o'rgatish davri uchun «Alifbe» tartibidagi harflarga oid so'z va gaplar berilgan.

Shuni alohida ta'kidlash lozimki, o'quvchi diktant yozishda so'zning harfiy ifodasini ko'rmay, eshitish orqali tovushlar majmuasini tasavvur etadi, tovushlarni harflar bilan almashlab yozadi. Bunda ruhiy va jismoniy jarayonning birgalikda kechishi so'zlar shaklining bola xotirasida mustahkamlanib borishiga imkon beradi. Shuning uchun ham diktant imlo o'rgatishda, o'z tabiatiga ko'ra, to'la ta'limiy yozma ish hisoblanadi.

Diktantlar maqsadiga ko'ra ikki turli bo'ladi:

Ta'limiy diktant. Diktantning bu turi o'rgatilgan mavzularni mustahkamlash maqsadida yozuv darsining ma'lum bir qismida mashq sifatida o'tkazilib, unga alohida soat ajratilmaydi.

Boshlang'ich sinflarda ta'limiy diktantning quyidagi turlaridan foydalanish mumkin:

1. Lug'at diktanti.
2. Saylanma diktant.
3. Ko'rsatuv diktanti.
4. YODDAN YOZUV DIKTANTI.
5. Ta'kidiy diktant.
6. Izohli diktant.
7. Ijodiy diktant.
8. Erkin diktant.

Tekshiruv diktanti. Diktantning bu turida o'quvchilar so'zlarni qanchalik o'zlashtirganlarini sinash, tekshirish maqsadida o'tkaziladi.

Quyida har qaysi turdagi diktantni o'tkazish metodikasi berildi.

LUG'AT DIKTANT

Lug'at diktanti o'rganilgan imlo qoidalarini mustahkamlash, o'quvchilar so'z boyligini oshirish maqsadida o'tkaziladi. Bundan tashqari, o'rganilgan imlo qoidalarining o'quvchilar tomonidan qanchalik o'zlashtirilganini sinash, hisobga olish maqsadida ham o'tkazilishi mumkin. Lug'at diktant uchun o'rganilgan imlo qoidasi asosida yoziladigan so'zlar, so'z birikmalari yoki turli narsalar va ularning rasmlaridan ham foydalanish mumkin.

Agar tayyor so'z va so'z birikmalari yozdiriladigan bo'lsa, dastlab ularning ma'nosi, talaffuzi va yozilishi suhbat orqali izohlab tushuntiriladi. So'ng, har bir so'z alohida-alohida aytib yozdiriladi.

Diktantda turli narsalar yoki ularning rasmlaridan ham foydalaniladi. Bunda ish quyidagicha tashkil etiladi:

– tanlangan narsalarning rasmlari yoki o'zi tartib bilan o'quvchilarga ko'rsatiladi. O'quvchilar rasmda ko'rsatilgan narsalarning nomini yozib, orasiga vergul qo'yadilar. Ish shu tarzda davom etadi.

O'quvchilar yozganlarini o'qib, xatolarini imlo lug'atiga qarab yoki o'zlari mustaqil to'g'rilaydilar, keyin esa o'qituvchi tomonidan tekshirib, baholanadi.

Lug'at diktanti 2-sinfda 8 so'zdan, 3-sinfda 10–12 so'zdan, 4-sinfda 12–15 so'zdan iborat bo'lishi mumkin.

SAYLANMA DIKTANT

Saylanma diktant o'rganilgan grammatik va imlo qoidalarini mustahkamlashga, ularni amalda qo'llashda yordam berish bilan birga, o'quvchilar mavzuni qay darajada o'zlashtirganliklarini aniqlashga ham imkon beradi.

Diktantning bu turida o'quvchi matnning yoki gaplarining hammasini yozmay, o'rganilgan qoidalar asosida yoziladigan so'zlar yoki so'z birikmalarinigina saylab yozadi, shuning uchun ham u saylanma diktant deyiladi.

Saylanma diktant quyidagicha o'tkaziladi: o'qituvchi «Diktantlar to'plami»dan o'rganilgan qoidaga mos so'zlar, gaplar ko'proq ishtirok etgan matnni tanlaydi. Matn darsdan oldin doskaga yozib qo'yiladi (ko'chma yozuv doskasidan foydalanish ham mumkin). O'qituvchi matnni bir marta o'qib bergach, matn tahlil qilinib, o'rganilgan qoida asosida yoziladigan so'zlar yoki so'z birikmalari aniqlanadi va qoida takrorlanib, mustahkamlanadi. Keyin matn bir o'quvchiga o'qitilib, bolalar diqqati doskadagi yozuvga jalb qilinadi. Shundan so'ng doska parda bilan berkitib qo'yiladi va o'qituvchi bolalarga ta'kidlaydi:

— Men doskaga yozilgan gaplarni tartib bilan o'qiyman. Sizlar men o'qigan gaplarni to'liq yozmay, takrorlangan qoidaga muvofiq bo'lgan so'z va so'z birikmalarinigina saylab yozasizlar. Agar gapda shu qoida asosida yoziladigan so'z yoki so'z birikmasi bo'lmasa, bu gapni butunlay yozmaysizlar.

O'quvchilar saylanma diktantni yozib bo'lgach, doskadagi matn o'qituvchi rahbarligida o'qitiladi va tekshiriladi: o'qituvchi saylab yozish lozim bo'lgan so'z yoki so'z birikmasining tagiga chizadi, o'quvchilar yozganlarini doskadagiga solishtirib tekshirib, xatolarini tuzatadilar.

Masalan, 3-sinfda «Talaffuzda tushib qoladigan undoshlar» mavzusini mustahkamlash bilan shu mavzu yuzasidan o'quvchilar bilimini sinash, qanday o'zlashtirganliklarini aniqlash maqsadida quyida berilgan «Samarqand» matnidan foydalanib, saylanma diktant o'tkazish mumkin.

Samarqand

Samarqand — katta shahar. U yerda baland-baland binolar bor. Ular pishiq g'ishtdan ishlangan.

Yaqinda zamonaviy mehmonxona binosi qad ko'tardi. Shaharning ko'rkam jamolini ko'rgan kishi xursand bo'ladi. Samarqand tarixiy yodgorliklarga boy shahardir.

O'qituvchi matnni bir marta ifodali o'qib beradi. Suhbat yordamida o'quvchilar *Samarqand, baland, xursand* so'zlari oxiridagi «*d*» undoshi, *g'ishtdan* so'zidagi «*t*» undoshi talaffuzda tushib qolayotganini, ammo yozuvda saqlanishini aniqlaydilar. O'qituvchi sana va sarlavhani yozadi va:

— Men matndagi gaplarni bitta-bitta o'qiyman. Sizlar gap tarkibidagi talaffuzda tushib qoladigan «*d*» yoki «*t*» undoshli so'zlarni yozasizlar, — deb ta'kidlaydi.

O'qituvchi birinchi gapni o'qiganda, o'quvchilar *Samarqand* so'zini yozib, vergul qo'yadilar. O'qituvchi ikkinchi gapni o'qiganda, bolalar *baland-baland* so'zini yozib, vergul qo'yadilar. Shu tarzda matndagi gaplarning barchasi o'qiladi.

Saylanma diktant yozib bo'lingach, doskadagi matn qayta o'qiladi va ish o'qituvchi rahbarligida tekshiriladi. O'qituvchi matndagi *Samarqand, baland-baland, g'ishtdan, xursand* so'zlarining tagiga chizadi, bolalar o'z ishlarini doskadagiga solishtirib, xatolarini to'g'rilaydilar.

Saylanma diktant yozish uchun o'quvchi grammatik va imlo qoidalarini bilishi kerak. Saylanma diktant o'quvchilarni har bir gapga, so'z birikmasiga, har bir so'zga diqqat bilan qarashga odatlantiradi, kerakli so'zning grammatik shaklini amaliy ravishda qo'llashga, ziyraklikka o'rgatadi.

KO'RSATUV DIKTANTI

Ko'rsatuv diktanti boshlang'ich sinflarning hammasida o'tkaziladi. Buning uchun o'tilgan mavzuga doir matn «Diktantlar to'plami»dan tanlanadi va darsdan oldin husnixat qoidalariga rioya qilgan holda doskaga yozib qo'yiladi.

Matn bir marta shoshmasdan, ifodali qilib o'qib beriladi. Suhbat (savol-javob) yordamida tushuntiriladi va o'rganilgan qoidalar eslatilib, matn mazmuni mustahkamlanadi. Shundan so'ng matn vaqtincha berkitib qo'yiladi va aytib yozdiriladi. Matnni aytib yozdirib bo'lgach, doskadagi matn ochiladi. O'quvchilar yozganlarini doskadagi matnga taqqoslab, yo'l qo'ygan xatolarini to'g'rilaydilar.

Masalan, 2-sinfda nutq va gap haqida tushuncha hosil qilinganidan keyin quyidagi matn asosida ko'rsatish diktanti o'tkazish mumkin.

Tong

Tong otdi. Borliq uyg'ondi. Qushlar sayray boshladi. Quyosh nurini sochdi. Ko'chalarda harakat boshlandi.

Doskadagi matn ifodali qilib o'qilgach, gapning oxirida ovoznning pasayishi, yozuvda nuqta qo'yilishi, gapning birinchi so'zi bosh harf bilan yozilishi suhbat yordamida tushuntiriladi. So'ng doskani parda bilan berkitib, matn aytib yozdiriladi.

O'qituvchi birinchi gapni (*Tong otdi*) o'qiydi, ammo undan so'ng nuqta qo'yilishini aytmaydi. O'quvchilar gapni yozib, oxiriga tegishli tinish belgisini qo'yadilar. O'qituvchi boshqa gaplarni ham shu tartibda aytib yozdiradi.

Matn yozdirib bo'lingach, doskadagi matn ochiladi. O'quvchilar yozganlarini doskadagi yozuvga solishtirib, xatolarini tuzatadilar.

O'qituvchi o'quvchilar daftarini dars oxirida yig'ib oladi, tekshirib, mustaqil ish singari baholaydi.

2-sinfda so'z oxirida jarangli undosh o'rniga uning jarangsiz jufti eshitiladigan *maktab*, *maqсад* kabi so'zlarning yozilishini mustahkamlash uchun «Mening Vatanim» she'ri matnidan foydalanib, ko'rsatish diktanti yozdirish mumkin.

*Bizlar yosh avlod,
Yashaymiz hur, shod.
Mehnat-la obod,
Mening Vatanim.*

Bunda matn ifodali o'qib berilgach, savol-javob yordamida o'quvchilar *avlod*, *shod*, *obod* so'zlarining oxirida kelgan «*d*» undoshi o'rniga uning jarangsiz jufti bo'lgan «*t*» talaffuz qilinishini, ammo yozuvda «*d*» harfi bilan yozilishini aytib, tekshirish yo'lini (bunday so'zlar oxirida qaysi harf yozilishini aniqlash uchun shu so'zga unli qo'shib o'qilishi kerakligini) eslaydilar. Masalan: *avlod* — *avlodi*, *shod* — *shodon*, *obod* — *obodon* kabi. Ish quyidagi tartibda davom ettiriladi.

So'z oxirida kelgan jarangli undosh o'rniga uning jarangsiz jufti eshitaladigan so'zlarning yozilishini mustahkamlash maqsadida ko'rsatish diktantining ikkinchi usulidan ham foydalanish mumkin. Bunda matn to'liq yozilmay, balki o'rganilishi lozim bo'lgan mavzuga doir so'zlargina (*shod*, *avlod*, *obod*) yoziladi.

O'qituvchi «Mening Vatanim» she'ri matnini bir marta ifodali o'qib beradi. So'ng o'quvchilarga o'qitib so'zlatadi. Matndagi *shod*, *avlod*, *obod* so'zlarini doskaga yozadi. Doskadagi so'zlar ikki-uch o'quvchiga o'qitilgach, suhbat yordamida o'quvchilar shu so'zlarning aytilishi va imlosini, so'zlarning oxirida qanday harf yozilishini tekshirish yo'lini tushuntiradilar yoki o'qituvchining o'zi tushuntirib beradi. Shundan so'ng doskadagi so'zlar parda bilan berkitib qo'yiladi va aytib yozdiriladi. Shu so'zlar yozib bo'lingach, yozuv taxtasidagi so'zlar ko'rsatiladi, o'quvchilar yozganlarini tekshiradilar.

Ko'rsatish diktantini o'tkazish uchun mustahkamlanishi ko'zda tutilgan mavzuga doir matnni «Ona tili» yoki «O'qish kitobi»dan, shuningdek, badiiy adabiyotlardan tanlash ham mumkin.

Mazkur to'plamda ko'rsatish diktanti uchun tavsiya etilgan matnlardan o'qituvchi o'z o'quvchilarining bilim saviyasi, qabul qilish darajasiga qarab foydalanishi, ayrim matnlarga ijodiy yondashishi ham mumkin.

Ko'rsatish diktanti o'quvchilarning ko'rish, idrok etish sezgilari bilan eshituv sezgilarining taraqqiy etishiga yordam beradi.

O'Z DIKTANT YOKI YODDAN YOZUV DIKTANTI

O'z diktant yoki yoddan yozuv boshlang'ich sinflarning hammasida o'tkaziladi. Bu diktant turini o'quvchilar juda seviz, qiziqib bajaradilar. O'z diktant uchun sinf o'quvchilarining saviyasiga mos kichik bir parcha (yoki biror she'riy to'rtlik) tanlanadi. Tanlangan matn doskaga yozib qo'yiladi. Matnni avval o'qituvchi o'qib beradi. Matndagi bolalar uchun tushunarsiz so'zlarga izoh berib, imloga doir qoidalar takrorlanadi. Shundan so'ng matn uchto'rt bolaga o'qitilgach, yod olishlari uchun bir necha daqiqa vaqt beriladi. O'quvchilar matnni yodlab olgach, doskadagi matn berkitiladi. Ular yodlaganlari asosida yozib bo'lganlaridan so'ng matn ochiladi. O'quvchilar yozganlarini doskadagiga taqqoslab tekshiradilar va xatosini tuzatadilar. Diktant o'tkazish usulidan ko'rinib turibdiki, matn aytib yozdirilmaydi, balki o'quvchilar matnni yodlaydilar va mustaqil yozadilar.

Shuning uchun ham u o'z diktant yoki yoddan yozuv diktanti deyiladi.

O'z diktant imloga oid ma'lumotlarni singdirish, o'quvchilarning og'zaki va yozma nutqlarini o'stirish, xotiralarini mustahkamlashga yordam beradi.

«Diktantlar to'plami»da yoddan yozuv uchun ham matnlar berilgan. O'rganilgan mavzuni mustahkamlash maqsadida «Ona tili» darsligidagi matndan foydalanib o'z diktant o'tkazilganda, matnni doskaga yozish shart emas. O'z diktant o'tkaziladigan matnni uyda yodlab kelishni topshirish ham mumkin. O'z diktant yozdirishda o'qituvchi quyidagi qo'shimcha topshiriqlarni ham berishi mumkin: matndagi otlarning tagiga to'g'ri chiziq chizish, ayrim so'zlarni bo'g'in ko'chirish qoidasiga ko'ra bo'laklarga ajratib yozish, matndagi fe'llarni aniqlab, tagiga ikki chiziq chizish va hokazo. O'z diktant o'quvchilarga matn ustida ishlash malakasining shakllanishiga ham yordam beradi va shu bilan birga ularning xotirasini mustahkamlaydi.

TA'KIDIY DIKTANT

Ta'kidiy diktant uchun tanlangan matnni yozdirishdan oldin o'quvchilarga o'rganilgan qoidalar eslatilib, ayrim so'zlarning yozilishi tushuntiriladi, sharoit talab qilsa, ayrim so'zlarni grammatik tahlil qilib, umuman, yozish jarayonida nimalarga e'tibor berish kerakligi ta'kidlanadi. Shuning uchun ham mazkur ish turi ta'kidiy diktant deyiladi. Ta'kidiy diktant uchun matnni «Diktantlar to'plami»dangina emas, balki «Ona tili», «O'qish kitobi» darsliklaridan ham tanlash mumkin. Chunki ta'kidiy diktant o'tkazishdan bir necha kun oldin o'quvchilarga yozdiriladigan matnni o'qib kelish topshiriladi. Bundan maqsad o'quvchilarning o'rgangan imlo qoidalarini mustahkamlash, undan amalda foydalanish ko'nikmasini hosil qilishdir. Ta'kidiy diktant, masalan, quyidagi matn asosida o'tkazilganda, tanlangan matn bir marta o'qib eshittiriladi.

G'alla hosili

Bu yil g'alla mo'l bo'ldi. Bug'doyning katta-katta boshqarlari oltin rangda tovlanib, ko'zni qamashtiradi. Bular mo'l hosil belgisidir.

Shundan so'ng ketma-ket kelgan bir xil undoshlar imlosi haqidagi qoida eslatiladi. O'quvchilar qoidani aytadilar, misollar keltiradilar. Keyin *g'alla, katta* so'zlarida ketma-ket kelgan bir xil undoshlarning biri oldingi yo'lda qoldirilib, ikkinchisi keyingi yo'lga o'tkazilishi haqidagi qoidani eslaydilar.

O'quvchilar sana va matn sarlavhasini daftarlariga yozib bo'lgach (bular doskaga yozib qo'yiladi), matn aytib yozdiriladi. Matn yozib bo'lingach, o'qituvchi uni qayta o'qib berishi, o'quvchilar yozganlarini kuzatib borib, yo'l qo'ygan xatolarini tuzatishlari mumkin. Shundan keyin ularning daftarlari yig'ib olinadi.

IZOHLI DIKTANT

Izohli diktant boshlang'ich sinflarning barchasi uchun mos bo'lib, o'quvchilarga yozdirilgan matn tarkibidagi imlosi qiyin so'zlarning yozilishini tushuntirish va ma'nosini izohlash maqsadida o'tkaziladi. Belgilangan matn o'quvchilarga yozdiriladi. Undagi so'zlarning imlosi eslatilmaydi. O'quvchilar matnni yozib bo'lganlaridan keyin undagi so'zlarni qanday yozganliklari tekshiriladi. Albatta, o'quvchilar yozuvida ayrim xatolar bo'lishi mumkin. O'quvchilar yozuvidagi xatolar quyidagi tartibda tuzatilib, izohlanishi mumkin:

- a) o'quvchilardan biri aytgan so'zdagi xatoni boshqa bir o'quvchi og'zaki izohlaydi;
- b) o'quvchi xatosini o'qituvchi og'zaki izohlaydi;
- d) o'quvchi yozgan xato so'zni o'qituvchi doskaga yozib ko'rsatadi.

Shu tartibda o'quvchilar yo'l qo'ygan xatolarini topib, ularni tuzatadilar. Bu bilan o'quvchilarning imlo savodxonligini aniqlash va kamchiliklarini tuzatish mumkin.

Izohli diktant uchun matnni o'quv darsliklaridan ham tanlash mumkin. Bunday holatda matnni o'quvchilarga yozdirib bo'lgandan keyin, ular kitoblarini ochib, yozganlarini taqqoslab ko'radilar. O'zlari sezgan xatolarini tuzatadilar. Lekin hamma o'quvchilar ham o'z xatolarini topa olmaydilar. Shuning uchun ular bilan alohida ish olib borishga to'g'ri keladi.

Ta'limiy diktantning boshqa turlari kabi izohli diktantni ham yozuv darsining ma'lum bir qismida o'tkazish mumkin. Izohli diktant o'quvchilar bilimini oshirishda eng foydali yozma ish turlaridan biri hisoblanadi. Bu diktant turini 3—4-sinflarda tez-tez o'tkazib turish maqsadga muvofiq.

IJODIY DIKTANT

Ijodiy diktant o'rganilgan qoidalarni o'zlashtirish va yozuvda o'rinli qo'llash malakalarini mustahkamlash bilan birga, o'quvchilar og'zaki va yozma nutqining shakllanishida muhim o'rin tutadi.

Ijodiy diktantda o'quvchilarga o'rganilgan qoidaga mos so'z, so'z birikmalari, biror mavzuga oid savollar beriladi. Ular berilgan so'z va so'z birikmalarini qatnashtirib, savollarga javob topish orqali matn yoki hikoyacha tuzadilar.

O'qituvchi ana shu berilgan so'zlar yoki so'z birikmalari yordamida tuziladigan hikoya mazmuni va ishni bajarish usuli haqida o'quvchilarga tushuncha berishi kerak, chunki ijodiy diktant matnini o'quvchilarning o'zlari ijod qiladilar va o'qituvchi ko'rsatmasiga ko'ra uni yozadilar. Shuning uchun bu diktant turi ijodiy inshoga o'xshab ketadi.

O'quvchilarda ijodkorlik faoliyatini yoshlikdan tarbiyalash maqsadida ijodiy diktantni izchillik bilan tez-tez o'tkazib turish lozim. Bu bilan o'quvchilarni yuqori sinflarda ijodiy xarakterga ega bo'lgan yozma ishlarni bajarishga, xususan, insho yozishga tayyorlanadi.

Ijodiy diktantdan 1—4-sinflarda keng foydalaniladi. Alifbe davridanoq o'quvchilarni ijodiy diktant yozishga tayyorlab boriladi.

Buning uchun quyidagi tayyorgarlik ishlari amalga oshiriladi:

1. Berilgan so'zlardagi tushirib qoldirilgan tovushlarni aytish va shu tovushni ifodalovchi harfni tanlab, so'zni yozish: *m.na (mana), bo.o (bobo)*.

2. Berilgan gapdagi nuqtalar o'rniga gapning mazmuniga mos so'z tanlab aytish va yozish: *O'quv qurollarimni... (yaxshi) saqlayman*.

3. Berilgan so'zlardan gap tuzish va uni o'qituvchi ko'rsatmasi bilan yozish: *erta, bu, keldi, yil, bahor (Bu yil bahor erta keldi)*.

4. Berilgan savolga mustaqil javob topish va uni yozish: *O'quvchi nima qiladi? (O'quvchi o'qiydi, yozadi va dam oladi)*.

Bunday ijodiy diktantga tayyorgarlik mashqlarida ko'proq o'quvchilar noto'g'ri talaffuz qilishi sababli xatoga yo'l qo'yadigan so'zlardan tanlanishi maqsadga muvofiq bo'lib, foydali natija beradi.

Ijodiy diktant quyidagicha o'tkazilishi mumkin:

1. Berilgan soʻzlardan qatnashtirib gap tuzish va uni yozish. Ijodiy diktantning bu turi boshlangʻich sinflarning hammasida oʻtkaziladi. Masalan, 2-sinfda harakat bildirgan soʻzlar mavzusi oʻtilganda, biror-bir narsa harakatini bildiradigan bir necha soʻzlardan qatnashtirib gap tuzish topshirigʻi beriladi. Berilgan vaqt oʻtgach, oʻqituvchi oʻquvchilardan tuzgan gaplarini oʻqishini soʻraydi. Oʻquvchilar quyidagi gaplarni oʻqiydilar: *Echki maʼraydi. Ot kishnaydi. Xoʻroz qichqiradi.*

Oʻquvchilarning talaffuzda yoʻl qoʻygan xatolari tuzatiladi. Oʻqituvchi oʻquvchilar aytgan gaplardan maʼqulini tanlab, aytib yozdiradi. Ish shu tarzda davom etadi. Oʻquvchilarda ijodiy diktant yozish malakasi hosil boʻlgach, tanlangan gapni tuzgan oʻquvchining oʻzi aytib yozdirishi mumkin.

2. Berilgan soʻzlardan gap tuzish va uni yozish. Ijodiy diktantning bu turida gap tuzish uchun zarur boʻlgan soʻzlar aralash, oralariga vergul qoʻyilgan holda beriladi. Oʻquvchilar bu soʻzlar ishtirokida bittadan gap tuzib aytadilar. Ularning yoʻl qoʻygan xatolari tuzatiladi. Toʻgʻri tuzilgan gaplarni oʻqituvchi yoki shu gapni tuzgan oʻquvchining oʻzi aytib yozdiradi. Ijodiy diktantning bu turi boʻyicha oʻquvchilarda malaka hosil boʻlgach, oʻzlari tuzgan gaplarini mustaqil ravishda yozadilar. 3—4-sinflarda esa har bir gap uchun 3—4 tadan alohida soʻz emas, balki oʻrganilgan grammatik qoidalarni hisobga olgan holda, bir yoʻla 20—30 ta soʻz doskaga yozib beriladi. Ana shu soʻzlar ishtirokida gaplar tuzish va tuzilgan gaplardan hikoya hosil qilish tushuntiriladi. Masalan, 3-sinfda oʻqituvchi quyidagi soʻzlarni doskaga yozib berib, «Oromgohda» mavzusida gaplar yoki kichik hikoya tuzishni topshiradi:

Oʻquvchi, yoz, oromgoh, jismoniy tarbiya, shugʻullan, kinofilm, koʻp, albom, tuz, hayot, togʻ, yaqin, sayohat, turli, barg, bola, suv, muzdek, maza, koʻngilli, taʼtil, oʻtkaz.

Bolalar tuzgan gaplarini aytadilar. Oʻqituvchi ular yoʻl qoʻygan xatolarini tuzatadi va «Oromgohda» mavzusida hikoya hosil qiladigan gaplarni tanlab yozdiradi. Buning

uchun u berilgan so'zlardan hikoya tuzib qo'ygan bo'lishi kerak, aks holda ko'zlangan maqsadga erishib bo'lmaydi. O'qituvchi o'quvchilarning tuzgan gaplarini yoki ma'qul bo'lsa, o'quvchilar tuzgan hikoyani bir marta o'qib berishi, keyin mustaqil yozishni topshirishi mumkin.

Oromgohda

O'quvchilar yozda oromgohlarda dam oladilar. Oromgohda ular jismoniy tarbiya bilan shug'ullanadilar. Kinofilmlar ko'radilar. Oromgoh yaqinidagi tog'larga sayohat qiladilar. Oromgoh hayoti haqida albom tuzadilar, turli o'simliklarning barglaridan gerbariyalar tayyorlaydilar. Muzdek suvda maza qilib cho'miladilar. Bolalar yozgi ta'tilni ko'ngilli o'tkazadilar.

Ijodiy diktantning bu turida ma'lum bir mavzuda hikoya tuzish uchun o'rganilgan qoidalarga mos so'z birikmalarini berish mumkin. Bunda ham o'quvchilar doskaga yozilgan so'z birikmalarini qatnashtirib hikoyacha tuzadilar.

3. Ma'lum bir mavzuda berilgan savollarga javob qaytarish va uni yozish. Ijodiy diktantning bu turini o'tkazish uchun o'tilgan mavzuga mos bo'lgan bir necha savol doskaga yoziladi. Savollarga o'quvchilar avval og'zaki javob qaytaradilar, keyin har bir savolga berilgan javobni daftarlariga yozadilar. Masalan, 2-sinfda kishilarning ismi, familiyasining, shahar, qishloq, ko'cha, daryo nomlarining bosh harflar bilan yozilishi mavzulari o'tilgach, mavzuni mustahkamlash maqsadida quyidagi savollardan foydalanib, ijodiy diktant o'tkazish mumkin:

1. Sening isming nima?
2. Familiyang-chi?
3. Qaysi shaharda (yoki qishloqda) yashaysan?
4. Qaysi ko'chada (yoki jamoa xo'jaligida) turasan?
5. Nechanchi sinfda o'qiyasan?
6. Qaysi fanlarga qiziqasan?

O'quvchilar savollarga og'zaki javob berganlarida, bosh harf bilan yoziladigan otlarni aniqlaydilar, nima uchun bosh harf bilan yozilishini aytadilar.

O'quvchilar ijodiy diktantni, taxminan, quyidagi mazmunda yozadilar:

Mening ismim Abdulla. Familiyam Rashidov. Men Toshkent shahrida yashayman. Tinchlik ko'chasida turaman. Men uchinchi sinfda o'qiyman.

Mening ismim Hakimjon. Familiyam Qodirov. Men Navro'z jamoa xo'jaligida turaman. Ikkinchi sinfda o'qiyman. Tasviriy san'at va mehnat ta'limi darstariga juda qiziqaman.

Ijodiy diktantni har bir mavzudan so'ng o'tkazish maqsadga muvofiq. Ijodiy diktant o'tkazilganda gap yoki matn tuzish uchun zarur bo'lgan so'zlar, so'z birikmalari yoki gaplar doskaga yozilib, o'quvchilar diktant yozayotgan vaqtda doska vaqtincha parda bilan berkitib qo'yiladi. So'ng doskadagi yozuv bilan solishtirib, xatolarini tuzatadilar.

Diktantning bu turini tez-tez o'tkazish o'quvchilarda izlanish, ijod qilish, mantiqiy fikrlash kabi aqliy faoliyatlarning rivojlanishiga yordam beradi.

ERKIN DIKTANT

Erkin diktant ta'limiy diktantning bir turi bo'lib, o'quvchilar nutqini o'stirishga, fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Erkin diktant uchun hikoya tarzidagi uncha katta bo'lmagan matn tanlanadi. Matnda o'quvchilar yozishda qiynaladigan yoki imlosi o'rganilmagan so'zlar ishtirok etgan bo'lsa, matn mazmuniga putur yetkazmagan holda, uni boshqa so'zlar bilan almashtirish yoki tushirib qoldirish mumkin.

Diktantning bu turida o'quvchilarga o'qilgan bo'limning mazmunini buzmaganda, gaplarning shaklini o'zgartirib yozish erkinligi beriladi. Masalan, «*Quyosh chiqdi, hamma yoqqa nurini sochdi*» gapining shaklini o'zgartirib, o'quvchilar «*Quyosh o'z nurini sochdi*», «*Quyosh nurini hamma yoqqa sochdi*», «*Quyosh chiqib, nurini sochdi*» kabi shakllarda yozishlari ham mumkin. Yoki «*Nosir erta bilan*

turdi. Yuz-qo'lini yuvdi. Nonushta qildi va maktabga ketdi» kabi uchta gap bilan ifodalangan mazmunni o'quvchilar «*Nosir erta turib yuvindi. Nonushta qilib, maktabga ketdi»* kabi ikkita gap bilan yozishlari mumkin. Shuning uchun ham bunday diktant erkin diktant deyiladi.

Erkin diktant o'quvchilarni bayon yozishga tayyorlaydi. Ayrim o'quvchilar sheva ta'sirida *anor* so'zini *onor*, *kelyaptilar* so'zini *kevottilar* kabi yozib qo'yishlari ham mumkin. Bunday xatoning oldini olish uchun o'qilgan bo'lim mazmunini o'quvchilar erkin ravishda yozganlarida, adabiy til me'yoriga to'la rioya qilishlari tushuntiriladi.

Erkin diktant quyidagicha o'tkaziladi:

O'qituvchi o'quvchilarga erkin diktant va uni yozish tartibini qisqa tushuntiradi. O'qituvchi doskaga, o'quvchilar esa yozuv daftarlariga sana, ish turi (erkin diktant) va tanlangan matn sarlavhasini yozadilar. O'qituvchi o'quvchilar diqqatini jalb qilgan holda, matnni bir marta ifodali o'qib beradi. Matn mazmuni yuzasidan suhbat o'tkazilgach, bir-ikki o'quvchi matnni so'zlab beradi va o'quvchilar qanchalik tushunganliklari aniqlanadi.

Tanlangan matnda o'quvchilar ma'nosiga tushunmagan yoki imlosi hali yaxshi o'zlashtirilmagan so'zlar bo'lsa, o'qituvchi doskaga yozib qo'yadi, lozim topsa, shu so'zlarning ma'nosi, talaffuzi va yozilishini qisqa izohlaydi.

O'quvchilar diqqati jalb qilinadi va matn yana bir marta o'qib beriladi. O'quvchilar o'qilgan bo'lim mazmunini yozib bo'lganlaridan keyin, matndagi yozilishida xatoga yo'l qo'yilgan so'zlar izohlanib, o'quvchilarning to'g'ri yozishlari ta'minlanadi. Ish shu tartibda davom etadi. Erkin diktantni tez-tez o'tkazish o'rganilgan grammatik shakllardan, imlo va tinish belgilariga oid qoidalardan amaliy foydalanishga, boshqalarning nutqini aynan yoki o'zlashtirib qo'llashga o'rgatadi. Shu bilan birga, eshituv sezgilarining taraqqiy etishiga, ijodkorlik faoliyatlarining o'sishiga yordam beradi.

Diktantning bu turi alohida ahamiyatga molik bo'lib, undan qanchalik ko'p foydalanilsa, o'quvchilarda mustaqil fikrlash shuncha tez qaror topadi.

TEKSHIRUV DIKTANTI

Tekshiruv diktanti o'quv dasturining biror bo'limi o'rganilib, xilma-xil ta'limiy mashqlar bilan mustahkamlangach, ular o'quvchilar tomonidan qay darajada o'zlashtirilganini sinash maqsadida o'tkaziladi.

Tekshiruv diktanti uchun sintaktik tuzilishi jihatidan shu sinf o'quvchilari saviyasiga mos, o'rganilgan imlo qoidalari asosida yoziladigan so'zlar va tinish belgilari ko'proq qo'llanilgan matn tanlanadi. Matnda o'rganilmagan qoida asosida yoziladigan va imlosi qiyin so'zlar bo'lmasligi kerak.

Tekshiruv diktanti uchun matnlardangina emas, balki o'rganilgan qoidalarni o'z ichiga olgan alohida terma gaplardan ham foydalanish mumkin. Lekin har ikki holda ham gaplardagi so'zlar soni DTS talablariga mos bo'lishiga e'tibor berish lozim.

Tekshiruv diktanti uchun tanlangan matnda so'zlar soni DTSga ko'ra quyidagicha bo'lishi lozim: 1-sinfga sabod o'rgatish davridan so'ng 8—10 so'z, o'quv yili oxirida 15—20 ta so'z, 2-sinf o'quv yilining birinchi yarmida 10—12 ta so'z, o'quv yili oxirida 30—40 ta so'z; 3-sinf o'quv yilining birinchi yarmida 14—16 ta so'z, o'quv yili oxirida 50—60 ta so'z; 4-sinf o'quv yilining birinchi yarmi oxirida 30—40 ta so'z; o'quv yili oxirida 75—80 ta so'z.

Ko'rinib turibdiki, o'quv yili oxirida o'tkaziladigan diktantdagi so'zlar soni keyingi o'quv yili boshida o'tkaziladigan diktantdagi so'zlar soniga teng bo'ladi va asta-sekin ortib boradi.

O'qituvchi o'rganilgan va mashqlar bilan mustahkamlangan mavzuga mos matnni diktant o'tkazishdan bir necha kun oldin tanlaydi. Matnda shu sinf o'quvchilari uchun imlosi qiyin so'z bo'lsa (yaxshisi matnda o'rganilmagan so'zlar bo'lmagani ma'qul), shu so'zlarning ma'nosi, talaffuzi va yozilishi diktantni yozgunga qadar bo'ladigan ona tili darklarida tushuntirilib, mashqlar bilan mustahkamlanishi lozim. Shuning uchun imlosi qiyin so'zni qatnashtirib gap tuzish, so'zning talaffuzi va yozilishini tushuntirish, imlosi

qiyin soʻz qatnashgan gapni tahlil qilish, shu soʻzni boʻgʻin koʻchirish qoidalariga koʻra qismlarga boʻlib yozish kabi mashq turlaridan foydalanish mumkin.

Oʻquvchilar tekshirish diktanti yozishlari haqida ikki-uch kun oldin, oʻtilganlarni takrorlab, mustahkamlash darsida ogohlantiriladi yoki tinish belgilariga oid qaysi qoidalarni takrorlash kerakligi taʼkidlanadi.

Oʻtkaziladigan tekshirish diktanti matnini tanlashga alohida ahamiyat berish talab etiladi. Yuqorida taʼkidlanganidek, matnda shu sinf oʻquvchilari yozishda qiynaladigan yoki oʻrganilmagan qoidalar asosida yoziladigan imlosi qiyin soʻzlar boʻlmasligi, agar shunday soʻzlar uchrasa, uni oʻqituvchi doskaga yozib berishi lozim. Bunday soʻzlar ikki-uchtadan oshmasligi kerak.

Tekshiruv diktanti quyidagi tartibda oʻtkaziladi: oʻquvchilarning darsga hozirligi koʻzdan kechirilgach, oʻqituvchi oʻquvchilar diqqat-eʼtiborini oʻziga qaratgan holda, diktant matnini shoshmasdan, bir marta ifodali oʻqib beradi. Matndagi gaplarning ohangiga rioya qilib ifodali oʻqilishi tinish belgilarini toʻgʻri qoʻyishga, matnning mazmuni va tarbiyaviy ahamiyatini bolalar ongiga singdirishga yordam beradi. Buning uchun, oʻrni kelganda, turli imo-ishoralardan foydalanish, baland yoki past ovozda oʻqib berish ham mumkin.

Oʻqituvchi matndagi maʼnosi yoki imlosi qiyin soʻzlarni doskaga yozib, talaffuzi va imlosini qisqa izohlaydi. Keyin oʻqituvchi doskaga, oʻquvchilar esa daftarlariga sana, ish turi (tekshiruv diktanti) va sarlavhani tartib bilan, har birini xat-boshidan yozadilar. Shundan soʻng matn aytib yozdiriladi. Oʻqituvchi sodda yigʻiq gaplarni butunicha, sodda yoyiq gaplarni soʻz birikmasiga va qoʻshma hamda sodda gaplarni maʼnoli qismlarga boʻlib aytib turadi. Shuni taʼkidlash zarurki, soʻzni boʻgʻinlab yoki soʻzma-soʻz aytish yaramaydi. Har bir gap yoki soʻz birikmasi koʻpi bilan uch marta takrorlanishi lozim. Aytish surʼati shu sinf oʻquvchilarining gaplarni yozib ulgurishlarini hisobga olgan holda belgilanishi kerak.

Tekshiruv diktanti yozib bo'lingach, o'quvchilar diqqatini jalb etib, o'qituvchi matnni sekinroq sur'at bilan yana bir marta o'qib beradi. O'quvchilar o'z yozuvlarini mustaqil ravishda tekshirishlari uchun matn o'qib bo'lingach, biroz muddat (ikki-uch daqiqa) beriladi. Bu vaqt ichida o'quvchilar o'z ishlarini tekshiradilar, xatolarini topsalar, to'g'rilaydilar. O'qituvchi esa o'quvchilarning har birini diqqat bilan kuzatib, ular e'tiborining bo'linmasligiga ahamiyat beradi.

O'quvchilar o'rtoqlarining ishini ko'rishga, u yoki bu so'zni qanday yozganlarini bilishga qiziqadilar, ba'zan o'rtog'ining ishini ko'rib, o'zining to'g'ri yozgan so'zini o'zgartirishga urinish hollari ham uchraydi. Bunday paytlarda o'qituvchi bolalarga mustaqil ishlash, fikrlash lozimligini eslatadi.

O'quvchilar imlo va tinish belgilarga oid qoidalarni qay darajada o'zlashtirganliklarini, ulardan amaliy foydalana olishlarini, ko'nikmalarini sinash bilan birga, grammatik mavzularni ongli o'zlashtirishlarini tekshirish maqsadida boshlang'ich sinflarda grammatik topshiriqli tekshirish diktanti ham o'tkaziladi.

Grammatik topshiriqli darsdan oldin doskaga yozilib, parda bilan to'sib qo'yiladi (ko'chma doska yoki katta qog'ozga yozib foydalansa ham bo'ladi). O'quvchilar tekshirish diktanti matnini yozib bo'lgach, o'rganilgan mavzular yuzasidan berilgan grammatik topshiriqlarni bajaradilar. Grammatik topshiriqlar quyidagi mazmunda bo'lishi mumkin: biror gapda qatnashgan so'zlardagi unli yoki undosh harflarning tagiga chizish; berilgan so'zlarni bo'g'in ko'chirish qoidasiga ko'ra bo'laklarga ajratib, chiziqcha bilan yozish; talaffuzida va yozilishida farq qilgan undoshlarni aniqlab, tagiga chizish; talaffuzda tushib qoladigan undoshning tagiga chizish; gaplarning (ular aniq ko'rsatiladi) ega va kesimini aniqlab, eganing tagiga bir, kesimning tagiga ikki to'g'ri chiziq chizish; biror gapdagi so'zlarning o'zak va qo'shimchalarini aniqlab, chiziqcha bilan belgilab ko'rsatish. (Masalan, *ishla*: o'zak —

ish, soʻz yasovchi qoʻshimchasi — *la*; *ishdan*: oʻzak — *ish*, soʻz oʻzgartiruvchi qoʻshimcha — *dan* kabi); sifatlarni aniqlab, tagiga toʻlqinli chiziq chizish; matndagi boʻlishsiz feʼllarning tagiga ikki toʻgʻri chiziq chizish; matndagi biror soʻzga (soʻz aniq koʻrsatiladi) oʻzakdosh soʻzlar tanlash; ikki yoki uch gapdagi (gaplar aniq aytiladi) ega, kesim va ikkinchi darajali boʻlaklarni aniqlab, eganing tagiga bir, kesimning tagiga ikki toʻgʻri chiziq, ikkinchi darajali boʻlaklarning tagiga toʻlqinli chiziq chizish; kelishiklar bilan turlangan otlarni aniqlab, kelishik nomini yozish; egalik qoʻshimchasi tagiga chizish va ustiga shaxs-sonini yozish; kishilik olmoshlarining tagiga chizib, ustiga shaxs-sonini yozish; shaxs va sonda tuslangan feʼllarni aniqlab, shaxsi, soni, zamonini yozish.

Shuningdek, oʻquvchilarning umumiy saviyasini, eshitish, koʻrish qobiliyatlarini, tevarak-atrofdagi boʻlayotgan oʻzgarishlar, yoshlikdan oʻzlari bajarishi lozim boʻlgan barcha ishlarning mohiyatiga tushunib, hayotga tatbiq etishlarini hisobga olib, iqtisodiy, huquqiy, ayniqsa, ekologiyaga doir mavzularda ham matnlar berildi. Bu matnlarni eshitib yozish orqali ularda masʼuliyatni his va idrok etish uquvi paydo boʻladi. Musiqa orqali taʼsir etish uchun diktant yozish paytida mayin kuy eshittirish, diktant yozish oraliqʼida jismoniy harakatlar bajarib, dam olish daqiqasini oʻtkazish, tasviriy sanʼat, badiiy mehnat, matematika fanlari bilan ham bogʻlanish oʻquvchilar savodxonligini, estetik didini oʻstirishga yordam beradi.

DIKTANTNI TEKSHIRISH VA TAHLIL QILISH

Oʻquvchilarga diktant yozdirilganidan keyin uni tekshirish, baholash va navbatdagi yozuv darsida uni tahlil qilish muhim taʼlim-tarbiyaviy ahamiyatga egadir. Chunki oʻquvchilar diktantni yozganlaridan keyin yoʻl qoʻygan kamchiliklarini va olgan baholarini bilishga qiziqadilar. Tekshirilgan diktantni belgilangan vaqtda tahlil qilish bilan oʻquvchilarning ana shu istaklari qondiriladi. Bundan

tashqari, diktantda yo'l qo'ygan xatolari takrorlanishining oldi olinadi.

Ayrim o'qituvchilar kun ora diktant yozdirlasalar ham, uning natijasi bilan o'quvchilarni xabardor qilmaslik hollari uchraydi. Bunda o'quvchilar savodxonligi tekshirib ko'riladi-yu, kamchiliklarning oldi olinmaydi. Natijada, o'quvchi qaysidir so'z yoki gapni bir necha marta xato yozib qo'yadi. Buning oldini olish uchun barcha turdagi yozma ishlar me'yoriga rioya qilish va vaqtida tekshirib, tahlil qilish maqsadga muvofiqdir.

O'quvchilarning barcha turdagi yozma ishlarini tekshirishda imlo va tinish belgilaridagi xatolar bilan bir qatorda chiroyli yozuv sifatiga ham e'tibor beriladi.

1—2-sinflarda o'quvchi xato yozgan so'zni chizib, ustiga to'g'risini yozib ko'rsatiladi. Tinish belgilari ham shu tartibda to'g'rilanadi.

3—4-sinflarda o'quvchi xato yozgan so'zning tagiga chizib qo'yilishi kifoya. Tinish belgilari qo'yilmagan bo'lsa qo'yiladi, xatolari bo'lsa, tuzatiladi.

O'quvchilar yozma ishini baholashda quyidagi me'yor-dan foydalanish mumkin:

— agar o'quvchi xatosiz, chiroyli yozib, topshiriqni ongli bajargan bo'lsa, uning ishini namuna sifatida maqtab, ko'rgazmaga qo'yiladi;

— agar o'quvchi yozma ish va qo'shimcha topshiriqlar-ni to'rt-dan uch qismini to'g'ri va ongli bajarsa, «4» baho qo'yiladi. Uning xatolari asta tushuntiriladi va unda keyingi safar, albatta, a'lo bajarishi mumkinligiga ishonch hosil qilinadi;

— agar o'quvchi yozishi va bajarishi kerak bo'lgan ishning yarmidan ko'prog'ini to'g'ri va ongli bajarsa, bunday o'quvchi bilan qo'shimcha ravishda ish olib boriladi.

1-sinf o'quvchilarining ishlari «qoniqarli» yoki «qoni-qarsiz» deb og'zaki baholanadi.

2—4-sinf o'quvchilarining ishlari quyidagicha bahola-nadi:

— agar o'quvchi tekshirish diktantini to'g'ri va chiroyli yozgan, biroq ayrim harflarni tuzatgan bo'lsa, keyingi safar xatoga yo'l qo'ymasligi ta'kidlanadi;

— agar o'quvchi diktantda 2 ta imlo va bitta tinish belgilariga oid xatoga yo'l qo'ygan bo'lsa, shuningdek, ayrim harf shakllarini noto'g'ri yozib tuzatgan bo'lsa, bunday o'quvchilar bilan yakkama-yakka ish olib boriladi;

— agar o'quvchi 3 ta imlo va 2—3 ta tinish belgilariga oid yoki 4 ta imlo va 2 ta tinish belgilariga oid va undan ko'p xatoga yo'l qo'ygan bo'lsa, yozuv sifati talabga javob bermasa va tuzatishlari bo'lsa, bunday o'quvchilarga amaliy yordam beriladi.

Diktantda quyidagi xatolar hisobga olinmaydi:

a) o'quvchilarga o'rgatilmagan qoidalar yuzasidan qilingan xatolar;

b) gap oxiriga nuqta qo'yilmagan bo'lsa-yu, keyingi gap bosh harf bilan yozilsa;

d) gap ma'nosini buzmaganda biror so'z boshqa so'z bilan almashtirib yozilsa.

O'quvchilar ishini tekshirish va baholash ehtiyotkorlik bilan amalga oshirilishi kerak. Buning uchun xatolarning sabablari aniqlanib, ko'pchilik o'quvchilar tomonidan yo'l qo'yilgan xatolar ustida ishlanadi. Jumladan, o'quvchilar quyidagi sabablarga ko'ra xato yozishlari mumkin:

— gap yoki undagi biror so'z ma'nosini tushunmaganlarida. Shuning uchun yozdiriladigan matnda o'quvchilarga notanish so'zlar bo'lsa, doskaga yozib ko'rsatish va ma'nosini tushuntirish lozim.

— imlo va grammatika qoidalarini ongli o'zlashtirmaganliklari sababli. Bu xatolikning oldini olish uchun, albatta, darslarda har bir qoidaning o'quvchilar tomonidan puxta va mustahkam o'zlashtirilishiga e'tibor berish kerak. Buning uchun o'rganilgan qoidaga daxldor mashqlarni bajarish, har bir mashqni bajarishda ularga daxldor qoidani eslatib turish zarur.

— imlo qoidalarini bilsa ham, uni unutib qo'yish natijasida. Bunday xatoga yo'l qo'ymaslik uchun shu qoi-

daga oid mashqlardan ko'proq ishlatish kerak. Masalan, «Shahar nomlari bosh harf bilan yoziladi» qoidasi o'rganilganidan keyin, *Namangan, Toshkent, Samarqand* kabi shahar nomlari yozib ko'rsatiladi. Shahar nomlari gap orasida kelganda ham o'quvchilar xatoga yo'l qo'yishlari mumkin.

Demak, o'quvchilar bilimi puxta emasligi, e'tiborsizlik bilan yozishlari, imlo qoidalarini unutib qo'yishlari va yozayotgan so'zlarining ma'nosiga tushunmasliklari natijasida xatolarga yo'l qo'yar ekanlar. Bunday xatolarning oldini olish uchun diktant yozdirishdan oldin o'rganilgan qoidalarga mos turli mashqlarni bajartirish lozim.

O'quvchilarning ko'pchiligi xato yozgan so'zlar to'g'rilanib, doskaga ustun shaklida yoziladi. Bu so'zlarni o'quvchilar daftarlariga ko'chirib yozadilar.

Yozdirilgan matn tekshirilib, baholanganidan keyin navbatdagi yozuv darsida yoki darsning bir qismida o'quvchilar bilan tahlil qilinadi. Tahlil, xatolar ustida ishlash o'quvchilarning savodxonligini oshirishga ijobiy ta'sir etadi.

BIRINCHI SINIF

I chorak

LUG'AT VA IZOHLI DIKTANTLAR

O. Ot.

A. Ota.

N. Ona, ana, non. Ona, ana non.

I. In ana.

M. Mol, mana, maila. Olim, mana olma.

T. Ana, it. Ana tom, it, tom

L. In, ol, ola. Ali, ana Lola.

B. Bobo, bola, bodom, butun. Adiba, Bilol bodom oldi.

K. Kalit, kakku, ikki. Komil, Kamol — aka-uka.

R. Rom, randa, arra, kurak, Abror, Bobur. Nodira keldi.

O'. O't, o'tin, to'ti, o'nta, ko'l. O'ktam, ana katta ko'l.

D. Don, dona, dada. Damin donni oldi.

U. Un, tun, tol, tutun. Lola ana un.

Y. Yo'l, yo'lak, ko'ylak, tuya. Oydin yo'lda o'ynadi.

E. Ekin, elak, etik. Men un eladim.

G. Gul, guldon, gulzor, guldor, gilam. Gulsum gul ekdi. Gullar o'sdi.

NG. Otang, onang, opang, akang, singling. Tongda nonushta tayyorladim.

II chorak

S. Soy, issiq, tekis, sirk, sentner. Salim asal yedi.

H. Harakat, mehnat, rohat. Hakim, Hamida mehnat qildi.

SH. Shirin, shakar, sharbat. Sherbek Hamid bilan do'st.

P. Piyola, ipak, pilla. Popuk pilla terdi. Pilla—boy-ligimiz.

Q. Qo'l, qalam, buloq, butoq. Qobil qarmoq oldi. U baliq tutdi.

CH. Choy, choynak, chana, chayla. Chirchiq—kichik shahar.

J. Joy, jo'ja, jiyda, jurnal, ajdar. Jamila, Jalol jiyda terdi.

G'. G'alla, g'altak, g'alvir, tog'. G'ulom, Turg'un g'oz boqdi. G'ozlar don yedi.

Z. Zar, sabzi, zina, tarvuz. Zokir ziyrak bola. Tarvuz mazali ekan.

V. Vatan, ayvon, arava, darvoza. Ona Vatanimiz ko'r-kam. Biz Vatanimizni sevamiz.

X. Xat, xabar, xato, puxta, taxta. Xurshid xursand bo'ldi.

F. Fasl, fazo, oftob, sifat. Farida. Feruza atrofni kuzatdi.

Tutuq belgisi. Ra'no, La'li jurnal oldi.

KO'RSATUV, TA'KIDIY VA IZOHLI DIKTANTLAR

Tinchlik

Biz tinchlik istaymiz. Dunyo xalqlari ham tinch yashashni xohlaydilar.

Kitob

Akam kitob berdi. Kitob rasmi, qiziq ekan. Uni ukalarimga o'qib berdim. Ular xursand bo'lishdi.

Shirin olma

Kecha buvim keldilar. Menga olma berdilar. Yuvib yedim. Juda shirin ekan. Buvimlarga rahmat aytdim.

Bizning oila

Oilamiz katta. Buvim, otam, onam, akam va ukam bor. Biz bir-birimizga mehribonmiz.

Qishloq

Biz qishloqda yashaymiz. Qishlog'imiz obod bo'lmoqda. Yangi binolar qurilmoqda. Qishloq ko'chalari keng va chiroyli.

Gulzor

Hovlimizda gulzor bor. Gulzorda turli gullar ochilgan. Gullarni yaxshi parvarish qilamiz.

Yomg'ir

Osmonda bulut ko'rindi. Yomg'ir yog'di. Changlar bosildi. Havo tozalandi. Yomg'ir tindi. Quyosh chiqdi.

TEKSHIRUV DIKTANTI

Ona

Ona — aziz. U mehribon. Biz onamizni sevamiz. (8 soʻz)

Sinf

Sinfimiz yorugʻ. Uch qator boʻlib oʻtiramiz. (7 soʻz)

Doʻstlik

Sinfimiz bolalari doʻst, inoq.
Biz bir-birimizni hurmat qilamiz.

Kamalak

Yomgʻir tindi. Kamalak koʻrindi.
U yetti xil rangda tovlandi.

Olapar

Zokirning iti bor. Nomi — Olapar. Olapar ziyrak it.
(9 soʻz)

Bahor

Bahor keldi. Kunlar isidi. Gullar ochildi. Biz gul terdik.
(10 soʻz)

Odobli bola

Vali odobli bola. U — aʻlochi. Vali koʻp kitob oʻqiydi.
(11 soʻz)

Bogʻbon

Omon aka — bogʻbon. U bogʻda ishlaydi. Bogʻda mevalar koʻp. (10 soʻz)

Chumchuq

Chumchuq bola ochdi. Ali don sochdi. Chumchuq katta boʻldi. (10 soʻz)

Asalari

Gullar ochildi. Asalari unga qoʻndi. U koʻp asal yigʻdi.
(9 soʻz)

O'QUV YILINING IKKINCHI YARMI UCHUN TEKSHIRUV DIKTANTI

III chorak

Yomg'ir

Havo bulut bo'ldi. Quyosh ko'rinmay qoldi. Yomg'ir yog'di. (9 so'z)

Maktab

Maktabimiz katta. U juda chiroyli, ozoda. Biz maktabimizni sevamiz. (10 so'z)

Uch o'g'il

Bir odamning uch o'g'li bor ekan. Ular inoq yashar ekanlar. (12 so'z)

Avtobusda

Avtobusga chiqdik. Odamlar ko'p edi. Biz kattalarga joy berdik. (10 so'z)

O'quv qurollari

O'quv qurollarini yaxshi saqlaymiz. Kitob, daftar, qalam va ruchkani ehtiyot qilamiz. (12 so'z)

Dars

Qo'ng'iroq chalindi. Dars boshlandi. Biz qiziq hikoya o'qidik. Ra'no so'zlab berdi. (11 so'z)

KO'RSATUV VA IZOHLI DIKTANTLAR

Ziyrak qiz

Olma niholi quriyotgan edi. Buni Nozima sezib qoldi. Unga suv quydi. Ko'chat ko'kardi.

Bog'da

Bog'da turli mevalar ko'p. Biz mevlarni parvarish qilamiz.

Quyunchalar

Quyunchalar o'ynardi. Tulki paydo bo'ldi. Ular tez yashirindilar.

Qishda

Qishda qor yog'adi. Sovuq bo'ladi. Bolalar chana tortishadi. Abror Qorbobo yasadi.

Tejamli bo'ling!

Oysha olma terdi. Ularni asta savatga soldi.

Javlon

Javlon idrokli bola. Aytilgan ishni doim o'z vaqtida bajaradi. U buvisiga yordam beradi. Do'kondan non olib keladi. Xonasini yig'ishtiradi.

Bog'bon

Abdulla aka — bog'bon. U uzumlarni yaxshi parvarish qiladi. Shuning uchun uzum hosili mo'l bo'ldi. Bog'dan katta daromad olindi.

Tong

Tong otdi. Mayin shabada esdi. Qushlarning sayrashi eshitildi. Quyosh zarrin nurini sochdi. Shahar ko'chalarida harakat boshlandi. Biz maktabga bordik.

Kitob

Men kitob oldim. U qushlar haqida edi. Maza qilib o'qidim. Bu kitobni Zokirga ham berdim. Zokir o'qib, xursand bo'ldi.

KO'RSATUV VA IZOHLI DIKTANT

IV chorak

Kutubxona

Biz kutubxonaga a'zo bo'ldik. U yerda kitoblar ko'p.

Yaxshi o'quvchi

Maktabning o'z tartibi bor. Yaxshi o'quvchi tartibni buzmaydi.

Mehnat darsi

Mehnat darsi bo'ldi. Biz igna va ip olib keldik. Gul tikishni mashq qildik.

YODDAN YOZUV DIKTANTI

Har doim bo'lsin quyosh,
Har doim bo'lsin osmon.
Har doim bo'lsin onam,
Har doim bo'lay men.

* * *

Nega endi eridi qor?
Nega endi oqar anhor?
Nega qushlar nag'ma chalar?
Chunki keldi go'zal bahor.

* * *

Ola qanot hakkalar,
Chug'urlashib nimanidir
Shoxdan-shoxga qo'nasiz.
Izlab topgan bo'lasiz.

* * *

Hur o'lkam mening,
Gul o'lkam mening,
Dunyoda ulkan —
Zo'r o'lkam mening.

TEKSHIRUV DIKTANTI

Saman toychoq

Saman toychoqqa suv, o't berdik. U kishnadi. (9 so'z)

Olma

Olma juda foydali mevalardan biri. U turli vitaminlarga boy. (10 so'z)

Tabiat

Tabiat juda chiroyli. Biz tabiatni sevamiz.
Uni ozoda saqlaymiz. (10 so'z)

Maydonda

Biz maydonda o'ynadik. Sharifa arqonda sakradi. Men koptok o'ynadim. (10 so'z)

Varrak

Biz chiroyli varrak yasadik. Uni maydonda uchirdik.
Varrak baland ko'tarildi. (11 so'z)

Kapalak

Kapalak gulga qo'ndi. U juda chiroyli ekan. Biz kapalakka ozor bermaymiz. (12 so'z)

Chittak

Chittak chiroyli qush. U sakrab-sakrab yuradi. Biz unga non ushoq berdik. (13 so'z)

Soat

Vaqtimiz juda qadrlil. Vaqtni ko'rsatib turadigan soat borligi yaxshi. Soat tinmay yuradi. Vaqtingni foydali ishlarga sarfla. (17 so'z)

Kutubxona

Biz kutubxonaga a'zo bo'ldik. U yerda kitoblar ko'p. Juma kuni kitob olishga boramiz. Kitoblarni yaxshi saqlaymiz. (17 so'z)

O'quv qurollari

O'quv qurollarini yaxshi saqlaymiz. Kitob, daftar, qalam va ruchkani ehtiyot qilamiz. Qalam bilan rasm chizamiz. Ruchka bilan yozamiz. (20 so'z)

O'QUV YILI DAVOMIDA O'TILGANLARNI TAKRORLASH

LUG'AT DIKTANT

1. Anor, archa, arra, bolg'a, bolta.
2. Vatan, ayvon, darvoza, arava.
3. Paxta, taxta, bodring, shudring, rang, chang.

KO'RSATUV VA IZOHLI DIKTANTLAR

Sanoq

Sanoqni bilish zarur. Kim ko'p sanaydi? Sanab ko'ring.
Nechagacha sanay olasiz? (12 so'z)

Buvim

Mening buvijonim borlar. Ularni juda yaxshi ko'raman.
Buvim qiziq ertaklar aytib beradilar. (13 so'z)

Ko'chat

Bahorda otam olma ko'chati ekdi. Opam va men
ko'chatga suv quydik. Ko'chat yaxshi o'sdi. (15 so'z)

Hashar

Uyimizga ancha odam yig'ildi. Ularning biri loy qordi.
Biri g'isht tashidi. Boshqasi devorni suvadi. (15 so'z)

Aziz

Ukam Aziz ikki yoshda. U pildirab yurib ketdi. Goh
yiqilib tushadi. Yig'lamaydi. Yuraman deb, shoshiladi.
(15 so'z)

Chumchuq

Chumchuq olma shoxida edi. So'ng ayvonga qo'ndi. Biz
don berdik. U donni yedi. Qanotlarini silkitdi. Rahmat
aytganday bo'ldi. (19 so'z)

O'quvchi

Maktabning o'z tartibi bor. Yaxshi o'quvchi tartibni buzmaydi. Darslarga kechikmaydi. Ozoda kiyinadi. O'quv qurollarini yaxshi saqlaydi. Sinfni iflos qilmaydi. O'rtoqlariga yordam beradi. (23 so'z)

YODDAN YOZUV DIKTANTI

Oltin o'tda bilinadi,
Odam — mehnatda.

Hunar bo'lsa qo'lingda,
Non topilar yo'lingda.

Yer egasi bo'lma,
Mehnat egasi bo'l.

Kamtar bo'lsang,
Kamol topasan.

IKKINCHI SINIF

I chorak

BIRINCHI SINFDADA O'TILGANLARNI TAKRORLASH

1. Lug'at. Grammatik tahlil uchun gaplar. 2. Lug'at diktant uchun so'zlar. 3. Saylanma diktant uchun gap va matnlar. 4. Ko'rsatuv diktanti uchun gap va matnlar. 5. Yoddan yozish uchun turli manbalar. 6. Ta'kidiy diktant uchun matnlar. 7. Izohli diktant uchun matnlar. 8. Tekshirish uchun matnlar.

Dars soati kamroq ajratiladigan mavzular uchun esa diktantlarning ayrim turlarigina tavsiya etilgan. Savod o'rgatish davri uchun alifbo tartibidagi harflarga oid so'z va gaplar berilgan.

LUG'AT

Aka, aprel, baho, bahor, vazifa, gazeta, yong'oq, daftar, dars, dekabr, jamoa xo'jaligi, do'st, javob, jahon, savod, iyun, iyul, yil, lavlagi, oromgoh, may, mart, mashina, mebel, minnatdor, piyoz, sabzi, Samarqand, sentabr, soat, tong, Toshkent, traktor, fasl, fevral, shahar, yanvar, o'qituvchi, qo'g'irchoq, havo, hikoya.

TAHLIL QILISH UCHUN GAPLAR

I. 1. Tong otdi. 2. Quyosh chiqdi. 3. Qushcha uchdi. 4. Qizcha yig'ladi. 5. O'qituvchi keldi. 6. Sobir o'qidi. 7. O'quvchi yozdi. 8. Sigir ma'radi. 9. Quyon qochdi. 10. Qarg'a uchdi. 11. Mashina to'xtadi. 12. Qorong'u tushdi. 13. It vovulladi. 14. O'rtog'im keldi. 15. Terim boshlandi.

II. 1. Dars boshlandi. 2. Bolalar ashula aytishdi. 3. Otam ishga ketdi. 4. Onam fabrikada ishlaydi. 5. Uzoqda quyon ko'rindi. 6. Salqin shamol esdi. 7. Biz qunt bilan o'qiyimiz. 8. Karima idishni yuvdi. 9. Daraxtlarning yaprog'i sarg'aydi. 10. Turnalar pastlab uchdilar. 11. O'quvchilar odobli bo'lishlari kerak. 12. Quyosh nur sochdi. 13. Yozda quyosh qizitadi. 14. Solining darsxonasi bor.

III. 1. Devorda soat osig'liq turibdi. 2. Men qiziqarli kitob o'qidim. 3. O'quvchilar maktab bog'iga keldilar. 4. Mushuk sichqonni ko'rib qoldi. 5. Quyosh tog' orqasiga yashirindi. 6. Qushlar inlariga kirib ketdilar. 7. Maktabimiz yaqinida muzey bor. 8. Onam do'ppi tikib berdi. 9. Maktabda Navro'z bayrami o'tkazildi. 10. Biz sayrga chiqdik. 11. Shaftoli sarg'ayib pishdi. 12. Sarg'aygan yaproqlar to'kilmoqda. 13. Anhor suvi to'lib oqmoqda. 14. Bolalar kino ko'rdilar. 15. O'quvchilar meva terгани kelishdi. 16. Maktabimizda jonli burchak bor. 17. Mashina tez o'tib ketdi.

IV. 1. Biz kecha dalaga chiqdik. 2. Qodir xona eshigini yopdi. 3. Shahrimizda katta korxonaga bor. 4. Rustam qiziq kitob o'qidi. 5. Biz yangi uyga ko'chdik. 6. Yerni oppoq qor qopladi. 7. Dalada kuzgi shudgor boshlandi. 8. Ukam oppoq kapalakni ko'rdi. 9. To'qimachilik korxonasida har xil gazlama to'qiladi. 10. Biz ertaga tog'ga chiqamiz. 11. Biz yozda oromgohga boramiz. 12. Uzoqdan yoqimli kuy eshitildi. 13. Kuchli shamol esdi. 14. Zalga katta archa o'rnatdik. 15. Opam kitoblarni javonga taxladi. 16. Qushlar — qanotli do'stlarimiz. 17. Biz chayla qurdik. 18. Toza havo foydali.

V. 1. Men do'kondan rasmi kitob oldim. 2. Ra'no rangli qalamini Nasibaga sovg'a qildi. 3. Bolalar ko'chatni ariq bo'yiga ekdilar. 4. Qushlar qurt-qumursqa va don bilan ovqatlanadilar. 5. Qushlar issiq mamlakatlarga uchib ketdilar. 6. Otam yangi palto sotib oldilar. 7. Bobom hovlimizga ayvon qurdilar. 8. Sharifa juda ko'p ertak biladi. 9. Hasan rasmga qarab hikoya tuzdi.

LUG'AT DIKTANTI

Ayiq, olmaxon, echki, baliq, tuxum, quyosh, piyoz.

TA'KIDIY DIKTANT

Kutubxona

Sinfimizda kutubxona tashkil qildik. Kutubxona uchun kitob olib keldik.

Sirkda

Sirkka bordik. Katta tomosha bo'ldi. Ayyiq, fil o'ynadi. Otlar to'siqdan sakradilar.

So'zlash odobi

Suhbatlashganda shoshmay gapiring. Har bir so'zni to'g'ri talaffuz qiling. Ovozingiz yoqimli bo'lsin.

TEKSHIRUV DIKTANTI

Bog'dorchilik

Bog'lar tabiatni bezaydi. Ularda turli noz-ne'matlar yetishtiriladi. O'zbekistonda bog'lar ko'p. *(11 so'z)*

NUTQ VA GAP

ERKIN DIKTANT

Baxmal

Baxmal juda chiroyli qishloq. U tog' etagida joylashgan. Bu qishloqning yozi salqin.

Suv — boylik

Daryolar tog'lardan oqib tushadigan mayda jilg'alardan boshlanadi. Suvni isrof qilmang!

Devoriy gazeta

Biz sinf devoriy gazetasini chiqardik. Men rasm chizdim. Tohir maqola yozdi.

IJODIY DIKTANT

Gaplarning mazmuniga mos so'zlar qo'shib yozing.

1. Biz yoz ... sevamiz.
2. Odobli ... yaxshi o'qiydilar.
3. Mening Mitti degan ... bor.
4. Otam bilan ... bordim.
5. Buvim qiziq ... aytib berdi.
6. Opam bilan ... bordim.

7. Kecha quyosh
8. Maktabimiz bog'i
9. Darslarga puxta ... ko'rdim.
10. Chiroyli ... ko'rdim.

Qo'yish uchun so'zlar: *faslini, bolalar, mushugim, dalaga, ertak, fermaga, qizdirdi, katta, tayyorgarlik, qushni.*

Savollarga javob qaytaring va javobingizni yozing:

1. Qaysi ko'chada turasiz?
2. Qaysi shaharlarni bilasiz?
3. Qanday kitoblaringiz bor?
4. Qaysi ertaklarni o'qigansiz?
5. O'rtoqlaringiz bilan qayerga bordingiz?

YODDAN YOZUV DIKTANTI

Terak

Doim bo'y cho'zib ko'kka,
O'sar to'g'ri va tikka.
Terakjon shuning uchun,
Binoga bo'lar ustun.

Tez ayting va yozing

Gultuvakda Gulnoraning gullari gurkirab gulladi.

* * *

Dildora Damirning dastro'molini dazmolladi.

* * *

Turg'un to'rtta turp to'g'radi.

Topishmoq

Oyog'i bor yurolmaydi,
Xizmatsiz hech turolmaydi.
Xabar eltadi doim,
Kuyi ham chiqar muloyim.

(radio)

TEKSHIRUV DIKTANTI

Polizda

Nigora birinchi sinfni tugatdi. Buvasi uni qishloqqa olib ketdi.

O'rtoqlari bilan qovun poliziga bordi. Nigora serto'r qovunni uzdi. Uni arang ko'tarib keldi. (23 so'z)

Uchrashuv

Maktabimizga shoirlarni taklif etdik. Ular bilan uchrashuv o'tkazdik. Uchrashuvda hamma o'quvchilar qatnashdi. Shoirlar yangi she'rlardan o'qib berishdi. Biz ularga rahmat aytdik. (22 so'z)

Boyligimiz

Vatanimiz bepoyon. Dalalarga paxta, bug'doy va boshqa ekinlar ekiladi. Yer osti boyliklarimiz ham ko'p. Qimmatbaho qazilmalar qazib olinadi. Bular bizning boyligimiz. (22 so'z)

Dugonalar

Dilbarning dugonalari ko'p. Ular birga maktabga boradilar. Qizlar tasviriy san'at to'garagiga yozilishdi. Chiroyli rasmlar chizdilar. Hamma ularga havas qildi. (20 so'z)

Archa bezaklari

Yangi yil arafasi edi. Odil archani yasatib, turli o'yinchoqlar ildi. Archasi juda ko'rkam bo'lib ketdi. Yarmi qizil, yarmi sariq o'yinchoqlar archa shoxlarida chiroyli ko'rinardi. (26 so'z)

LUG'AT DIKTANTI

Anor, anjir, bodom, danak, don, jo'ja, jiyda, jayron, garaj.

KO'RSATUV DIKTANTI

Odobli qiz

Ko'cha chetida keksa kishi o'tirar edi. Shu payt Muazzam kelib qoldi. U keksa kishiga salom berdi.

Toshbaqa

Toshbaqa foydali jonivor. U zararli qurt-qumursqalarni yeb ovqatlanadi. Hozir toshbaqalar juda kamayib ketdi. Toshbaqalarni asrash kerak.

Tartibli qiz

Gulnoraning o'yinchoqlari ko'p. U ularni javonda saqlaydi. Bittasini o'ynab bo'lsa, boshqasini oladi. Uni ham avaylab o'ynaydi. Changini artadi. O'yinchog'ini sindirmaydi.

Anor

Anor — butasimon o'simlik. U hamma yerda o'sadi. Uni qalamchadan ko'paytirish mumkin. Barglari mayda gulli, nafis bo'ladi.

Gullari to'kilgach, anor paydo bo'ladi.

IJODIY DIKTANT

Bo'g'inlardan so'z tuzing

Ot, tan, tin, ga, sa, qin, se, riq, ra, qo, jiz, be, sa, har, za, da, ju, ta, va, him, har, sha, loq, qish, tab, mak.

So'zlardan gap tuzing

1. Fasi, juda, ko'rkam, bahor, mart, aprel, may, to'g'ri, fasliga, bahor, keladi, bilan, kunlar, kelishi, bahor, uzaydi; socha boshlaydi, iliq, quyosh, nurlarini, o'zining.

2. Po'lat, ko'rdi, kino; Mohira, tushdi, raqs; Zamira, yasadi, albom; Zebi, boshlig'i, zveno, bo'ldi.

3. Keldi, Dilorom, Abdullayeva, maktabga; Nodira, Umarova, qiziq, aytdi, hikoya.

TEKSHIRUV DIKTANTI

Opa-singillar

Shahlo, Barno va Lola — opa-singillar. Ularning onasi Oysha opa — chevar. (13 so'z)

Kichik cho'pon

Yorqin kichik cho'pon. U bobosiga yordamchi. Qir-
dan qo'y-qo'zilarni otarga haydab keladi. (14 so'z)

YODDAN YOZUV DIKTANTI

Hurmat qilsang,
Hurmat ko'rasan.
Kattaga hurmatda,
Kichikka izzatda bo'l.

Sherali kitobxon

Sherali ko'p kitob o'qiydi. O'qiganlarini ukalariga
so'zlab beradi. Sherali uyida kutubxona tashkil etdi.
Kutubxona a'zolari — uka va singillari.

IJODIY DIKTANT

Ko'chat

Biz maktab bog'iga ko'chat o'tqazdik. Vali olcha
ko'chati keltirdi. Baxtiyor va Feruza uni o'tqazdi. Karima
ko'chatga suv quyib turdi. Ko'chat yaxshi ko'kardi.

Topishmoqlar

Teg-teg desam tegmaydi,
Tegma desam tegadi.
(lablar)

* * *

Chiziladi ko'kda qalamsiz,
Har xil bo'yoq, rassomsiz.
(kamalak)

TEKSHIRUV DIKTANTI

Velosiped

Yo'ldoshning chiroyli velosipedi bor. Uni bir kuni
hovlida minib yurdi. (9 so'z)

Javlon

Javlon — odobli bola. Buvisi nima demoqchi ekanligini darrov payqaydi. (10 soʻz)

Qorbobo

Qodir hovliga chiqib qorbobo yasadi. Qorbobo juda oʻxshadi u sevindi. (11 soʻz)

KO'RSATUV DIKTANTI

Navbatchilar

Bugun Anvar Daminov bilan Vali Botirovlar navbatchi boʻldilar. Anvar sinfdagi gullarga suv quydi. Vali changlarni artdi. Sanitar Yoqut Joʻrayeva tozalikni tekshirdi. Sinfimiz doim toza, oʻquvchilar ozoda.

Fermada

Fermada qoramollar boqiladi. Sigirlarning oʻz nomlari bor. Biri — Targʻil, biri — Govmish, yana biri — Qoʻngʻir. Yaqinda zotdor sigir keltirishdi. Unga Poyqadam deb nom berishdi. Chunki shu kuni fermamiz haqida radioda maqtab gapirishdi.

Fargʻona

Fargʻona — goʻzal shahar. Uning katta va keng koʻchalari hamisha ozoda.

Fargʻona yaqinida Hamzaobod qishlogʻi ham bor. Yil boʻyi qishloqqa ziyoratchilar kelib turadi.

Munosib hissa

Jamila oʻtgan kuzda danaklar ekan edi. Bu yil ular nihol boʻldi. Akasi ularni payvand qildi. Koʻchatlar yaxshi oʻsdi. Jamila maktab bogʻiga oʻn tup mevali koʻchat keltirib ekdi.

Toʻgarakda

Rajab musiqa to'garagiga yozildi. U rubob chalishni o'rgandi. To'garakka Matlab va Said ham qatnashdi. Ular nay va chang chalishni o'rganishdi. Yoqimli kuylar chalib, o'rtoqlarini xursand qildilar.

Bizning hissa

Maktabimiz o'quvchilari juda ko'p temir-tersak to'p-lashdi. Biz ham ularga yordam berishga ahd qildik. Nodira nomli ko'chada xolam yashaydilar. Uylariga bordik. Hovlilarida eski temirlar ko'p edi. Uni maktabga tashib keldik.

Echki

Echki — uy hayvoni, u chaqqon harakat qiladi. Echkining shoxi uni xavf-xatardan asraydi. Echki sersut bo'ladi. Lekin echkining yomon xususiyati ham bor. Echki daraxt po'stlog'ini kemiradi. Natijada daraxtlar qurib qoladi. Echkini daraxt yaqiniga bog'lamaslik kerak.

TEKSHIRUV DIKTANTI

Mehribon o'rtoqlar

Bugun maktabga hamma bolalar keldi. Biroq Anvar kelmadi. O'rtoqlari tashvishlandilar. Shamollar qolgan. *(12 so'z)*

Bahorgi ishlar

Bahor keldi. Kunlar isidi. Bahorgi ishlar boshlandi. Samad, Malika yerlarni yumshatishdi. *(13 so'z)*

Shanbalik

Biz shanba kuni maktab bog'ida ariqlarni tozaladik. Gullar ekishga joy hozirladik. *(12 so'z)*

Y UNDOSHI

LUG'AT DIKTANTI

Yulduz, yong‘oq, piyola, yozuv, soya, yaltiroq, yelkan, piyoz, hikoya, quyosh, yaproq, yutuq.

SAYLANMA DIKTANT

1. Akam (yettinchi) sinfda o‘qiydi. 2. (Yetti) o‘lchab bir kes. 3. Men ukanni (yetakladim). 4. (Yong‘oq) foydali meva. 5. Ovchi (quyon) ovladi. 6. Qor (yog‘yapti). 7. Biz (sayilgohga) bordik. 8. Sinfimizda (Navoiy) bobomizning rasmlari bor. 9. (Yaxshiga) yondosh, (yomondan) qoch. 10. Qolgan ishga qor (yog‘ar). 11. (Yoz) mevasi — qish xazinasi.

Topishmoqlar

U (yog‘i) tog‘, bu (yog‘i) tog‘,
O‘rtasi ko‘k (yantoq).
(*pista*)

* * *

(Yer) tagida oltin qoziq.
(*sabzi*)

* * *

Qo‘shaloq tovoq
Ichi to‘la (yog‘).
(*yong‘oq*)

* * *

Pak-pakana bo‘yi bor,
(Yetti) qavat to‘ni bor.
(*piyoz*)

TA‘KIDIY DIKTANT

Sovg‘a

Kecha Yoqubning tug‘ilgan kuni edi. U pufakni yaxshi ko‘rardi. Nodira Yoqubga pufak sovg‘a qildi. Yoqub juda xursand bo‘ldi. U pufakni darrov dadasiga ko‘rsatdi.

Gul

Yoqub bilan Yusuf — juda inoq aka-uka. Ular birgalikda gul o‘tqazdilar. Yusuf suv tashidi. Yoqub gullar tagini

yumshatdi. Gullar yaxshi o'sa boshladi. Bolalar xursand bo'lishdi.

Qaldirg'och

O'rtoqlarim bilan hovlida o'ynar edik. Ali birdan qaldirg'ochni ko'rsatib qichqirdi. Biz qaldirg'ochga qaradik. U juda tez uchardi.

Yo'ldosh

Yo'ldosh hali yosh. U bog'chaga qatnaydi. Uni bog'chaga buvisi olib boradi. Bog'chada o'yinchoqlar ko'p. Yo'ldosh o'rtoqlari bilan o'ynaydi. She'rlar yod oladi. Rasmlı kitoblarni tomosha qiladi.

Halollik

Sobir maktabga kelayotgan edi. Yo'lda pul topib oldi. Atrofga qarasa, hech kim yo'q. U maktabga kelib, o'qituvchiga aytdi. Pul Yoqub Kamolovniki ekan. Yoqub Sobirga rahmat aytdi.

Musobaqa g'olibi

Yugurish bo'yicha musobaqa bo'ldi. Yulduz bilan Suyuma yugurdi. Suyuma unga yeta olmadi. Musobaqada Yulduz g'olib chiqdi. O'rtoqlari uni tabriklashdi.

Mehribon aka

Qayum yugurib kelayotgan edi. U yiqilib tushdi. Akasi uni ko'rib qoldi. Yugurib borib Qayumni turg'azib qo'ydi.

II chorak

TEKSHIRUV DIKTANTI

Qishda

Qahraton qish. Suvlar muzladi. Daraxt shoxlariga muzdan munchoq osdi. Qish go'zal fasl. *(13 so'z)*

O'zaro hurmat

Halima ikkinchi sinfda o'qiydi. U — a'lochi qiz. O'rtoqlaridan o'z yordamini ayamaydi. (13 so'z)

TA'KIDIY DIKTANT

Sog' tanda, sog'lom aql

Ertalab badantarbiya qilish zarur. Badantarbiya mu-shaklarni yaxshi rivojlantiradi. Sovuq suv bilan yuvinish juda foydali. Kishi o'zini tetik his etadi. Kun bo'yi charchamaydi. (26 so'z)

Bo'ri

Bo'ri — yirtqich hayvon. U bir joyda turmaydi. Ovqat izlab yuradi. O'lja topsa, sheriklarini chaqiradi. Kunduzi yashirib yotadi. Kechasi ovga chiqadi. Bo'ri o'zi kichik, ammo juda vahshiy hayvondir.

Kungaboqar

Kungaboqar — ajoyib o'simlik. U juda tez o'sadi. Uning donli qismi laganday bo'ladi. U doimo quyoshga qarab turadi.

Qor

Qish kunlari hammayoq qor bilan qoplanadi. Daraxtlar mudrab turganday tuyuladi. Qor dala va bog'lar uchun foydali. Ekilgan bug'doylar qor ostida yaxshi saqlanadi.

TA'LIMIY DIKTANT

Bozor

Bolalar, tovar ayirboshlash xaridor va sotuvchi munosabati orqali yuzaga keladi.

Xaridor kim? Xaridor — mahsulotni sotib oluvchi.

Sotuvchi kim? Mahsulot egasi, u o'zi yetishtirgan narsalarni sotadi.

Mahsulot nima?

Bozorda oldi-sotdi orqali ayirboshlanadigan mehnat mahsuli.

YODDAN YOZUV DIKTANTI

Anhor, ko'ldan chiqmay hech
Kun kechirar erta-kech.

* * *

Tinmasdan sochadi nur,
Keksa-yosh qilar huzur.

* * *

Qovog'ini uyadi,
Goh yomg'ir, qor quyadi.

LUG'AT DIKTANTI

1. gul — kul	iz — is
dil — til	oz — os
ziyrak — siyrak	oldi — olti
baqir — paqir	mard — mart
joy — choy	darz — dars
2. kitobim — kitob	umidim — umid
hisobim — hisob	murodim — murod
maktabim — maktab	avlodim — avlod
javobim — javob	asbobim — asbob

SAYLANMA DIKTANT

1. Rustam (rubob) chaldi. 2. Qushlar (janubga) uchib ketdilar. 3. Shokir akasiga (maktub) yozdi. 4. Qishlog'imiz yana ham (obod) bo'lmoqda. 5. Bolalar sayohatga (chiqdilar). 6. (Kitob) — bilim manbayi. 7. (Zumrad) savollarga to'liq javob berdi. 8. Biz qushlarga (oid) kitob o'qidik. 9. Navbatchi gullarga (suv) quydi. 10. Tanaffusda (voleybol) o'ynadik.

Koptok

Zumrad anhor bo'yida koptok o'ynardi. Koptok anhorga tushib ketdi. Xurshid uni ko'rib qoldi. U koptokni anhordan olib berdi. Zumrad xursand bo'ldi.

P VA F UNDOHLARI

LUG'AT DIKTANTI

Pilla, sinf, popuk, vazifa, daftar, ko'ptok, piyoz, favvora.

TA'KIDIY DIKTANT

G'oz

Farida va Feruza g'oz boqadi. G'ozlar soy bo'yida yuradi. Farida ularni chaqirdi. Fayzi don sochdi. G'ozlar to'ydi. Qanot qoqdi.

Qish

Ayozli qish fasli boshlandi. Hammayoq oppoq qor bilan qoplandi. Bolalar issiq kiyimlarini kiydilar. Qorbobo yasadilar.

Qishki o'yinlar

Qish juda zavqli fasl. Oppoq qorda turli o'yinlar o'ynash marog'li. Chanada uchish, konkida sirpanish qanday yaxshi. Qorbo'ron o'ynash undanda zavqli.

Fartuk

Fotima birinchi sinfda o'qiydi. Uning onasi tikuv fabrikasida ishlaydi. U — ilg'or tikuvchi. O'quvchilar uchun kiyim tikadi.

Zag'izg'on

Zag'izg'on bog', to'qay va o'rmonlarda yashaydi. Zag'izg'onlar may oyining oxirida uya quradi. Uyani cho'p, loydan yasaydi. So'ng tuxum qo'yadi. Bir necha haftadan so'ng, bolalari tuxumni yorib chiqadi.

X VA H UNDOHLARI

LUG'AT DIKTANTI

Xat, xabar, olxo'ri, paxta, mehnat, rahmat, rohat, xo'roz, baho, havo, bahor, xalq, shahar, hikoya.

TA'KIDIY DIKTANT

Egizaklar

Hasan va Husan -- aka-uka. Ular ikkinchi sinfda o'qishadi. Hasan va Husan bir partada o'tirishadi. Ikkisi ham a'lochi. Hamma o'rtoqlari ularni hurmat qiladi.

Shahar

Shahar chiroyli va ozoda. Shaharda ko'p qavatli uylar bor. Keng ko'chalarda mashinalar qatnab turadi. Gulzor va xiyobonlarga haykallar qo'yilgan. Bobomiz Navoiyning haykali ham bor. Uning atrofi gulzor.

TEKSHIRUV DIKTANTI

Qishda

Qattiq sovuq bo'ldi. Qalin qor yog'di. Mahalladagi hovuzning yuzi muzladi. (11 so'z)

Xonada bahor

Hozir qish fasli. Ammo bizning sinfga kirgan kishining bahri dili ochiladi. (13 so'z)

Olchazorda

Uyimiz yaqinida olchazor bor. Bahorda olcha daraxtlari oppoq bo'lib gullaydi. (11 so'z)

LUG'AT DIKTANTI

Yig'im, biyron, ziyrak, yig'ildi, yig'iladi, yo'l, yo'ldosh, yigit, jiyda, qiyin, qo'y, yo'lchi, buyruq, to'y, so'ng, ong, dong, rang, tarang, ingichka, quvladi. yeng, tiyin, o'lka, yilqi, quvnoq, yil, kiyik, tiyrak, ko'ylak, totuv, teng, suv, o'quv, to'quv, chang, zang, qayiq.

SAYLANMA DIKTANT

I. 1. Bog'imizda (jiyda) daraxti bor. 2. Nasiba (qiyin) masalani o'zi yechdi. 3. Odil (kiyik) rasmini bo'yadi. 4. Nodira (biyron) gapiradi. 5. Zuhra — (ziyrak) qiz.

II. 1. Bu (yil) ham paxta mo'l bo'ladi. 2. Ko'lga (qayiq) tushirildi. 3. Onam (tikuv) fabrikasida ishlaydi. 4. Kecha sinfimiz yig'ilishi bo'ldi. 5. Qishlog'imiz (obod) bo'lmoqda. 6. Navbatchi gullarga (suv) quydi. 7. Men (tikuvchi) bo'lishni orzu qilaman. 8. Salima — odobli (o'quvchi). 9. (Quruvchilar) yangi binoni bitirishdi.

III. 1. Onaday bag'ri keng inson (yo'q). 2. Navbatdagi (sun'iy yo'ldosh) uchirildi. 3. Hayvonot bog'iga (yo'lbars) keltirildi. 4. (Chang) — zararli. 5. (Tong) otdi. 6. Radiodan yoqimli kuy (yangradi). 7. (Mard) maydonda bilinadi. 8. Birlashgan kuch (yengilmas).

9. Tovuq desam pati yo'q,
Oyoq-qo'l, qanoti yo'q.
(Ming-minglab) ochar jo'ja,
Buni (toping), Xolxo'ja.

(inkubator)

TA'KIDIY DIKTANT

Sun'iy yo'ldosh

Olimlarimiz juda ajoyib narsa o'ylab topmoqdalar. Oyga sun'iy yo'ldosh uchirildi. U oydagi narsalarni suratga oladi. Olimlar shu rasmlarga qarab, oydagi hayotni o'rganmoqdalar.

Kuzgi shudgor

Qishlog'imizning ekin maydoni katta. U yerlar kuzda haydab qo'yiladi. Bu ishni kuzgi shudgorlash deyiladi. Kuzgi shudgor mo'l hosil garovidir.

Maqol

Yer haydasang, kuz hayda,
Kuz haydamasang, yuz hayda.

Sayohat

Biz tez-tez sayohatga boramiz. Yaqinda Oqtosh qishlog'iga bordik. Baland tog'lar yonbag'rida tabiatni kuzatdik. Atrof ko'm-ko'k. Havo musaffo. Zilol suvlar jilg'alardan oqib turibdi. Maza qilib dam oldik. Sayohat — rohat.

IJODIY DIKTANT

Quyidagi topshiriqlarni bajaring:

- a) *o'quv, yozuv* so'zlari ishtirokida gap tuzib yozing;
- b) *biyron, siyrak, ziyrak* so'zlariga ma'nodosh so'zlar topib yozing;
- d) kuzga oid so'zlar ishtirokida 4 ta gap tuzing va yozing;
- e) *yo'l, yo'lak* so'zlari ishtirokida gaplar tuzing va yozing.

Esda tuting!

Siz O'zbekiston Respublikasining fuqarosisiz. O'qish, mehnat qilish huquqiga egasiz.

Respublikamizda turli millat vakillari yashaydilar. Biz ular bilan inoqmiz. Ularni hurmat qilamiz.

- Topshiriqlar:*
1. Matndagi *kim?* so'rog'iga javob bo'lgan so'zlarni yozing.
 2. Respublikamizda qaysi millat vakillari yashaydilar?
 3. Turli millatga mansub o'rtoqlaringizning ismlarini yozing.

YODDAN YOZUV DIKTANTI

Hurmat qilsang, hurmat ko'rasan.

* * *

Birlashgan o'zar, birlashmagan to'zar.

* * *

Hamjihatlik — davlat,
Yolg'izlik — kulfat.

* * *

Do'stlikda hikmat ko'p.

Xayr, bog'cha

Orombaxsh quchog'ingda
O'sib ulg'ayib shodon,
Bugun bizlar yo'l oldik
Jonajon maktab tomon.

KETMA-KET KELGAN BIR XIL UNDOSHLAR

LUG'AT DIKTANT

Izzat, muddat, muqaddam, murakkab, pashsha, pilla, sodda, issiq, tashakkur, tanaffus, achchiq, assalom, zarra, diqqat.

SAYLANMA DIKTANT

1. Sinfimiz devori (oppoq). 2. (Tanaffusda) hovlida o'ynadik. 3. (Muyassar) odobli qiz. 4. Darsni (diqqat) bilan tingladik. 5. (Pashsha) zararli hasharot. 6. Men kichiklarni (izzat) qilaman. 7. (Allakim) ashula aytdi. 8. Qodir (murakkab) masalani yechdi. 9. (Katta) yo'ldan avtobus o'tdi.

TA'LIMIY DIKTANT

Pilla

Pilla qurti may oyidan boshlab boqiladi. Qurtlarga tut bargi beriladi. Izzatoy pilla qurti boqishda onasiga yordamlashadi.

Yovvoyi hayvonlar

Yovvoyi hayvonlar o'rmon, tog' va cho'llarda yashaydi. Bu hayvonlar ichida yirtqichlari ham bor. Bo'ri chorva mollariga hujum qiladi. U ba'zan odamlarga ham tashlanadi. U yerlarda qurolsiz yoki yolg'iz yurish xavfli.

Bizning sinf

Sinfimiz yorug'. Devorda bobomiz Alisher Navoiyning suratleri bor. Sinfimizga o'n ikkita parta qo'yilgan. Partada ikkitanadan o'tiramiz.

IJODIY DIKTANT

1. a) *diqqat, sodda* soʻzlari ishtirokida ikkita gap tuzib, yozing;

b) *sodda, murakkab, issiq* soʻzlariga qarama-qarshi maʼnoli soʻzlarni topib, ularni yozing.

2. Bir xil undosh tovush ketma-ket kelgan soʻzlarga 4 ta misol topib, boʻgʻinlarga ajratib yozing.

3. Bir xil undosh tovush ketma-ket kelgan soʻzlar ishtirokida 3—4 ta gap tuzing.

4. Qaysi qushlar nomlarida bir xil undosh ketma-ket keladi? Ularni eslab yozing.

«Gʻuncha» jurnali

«Gʻuncha» jurnalini doimiy oʻqib boraman. Jurnalda qiziq maqolalar, hikoya va ertaklar beriladi. Chiroyli rasmlar bilan bezatilgan jurnal hamma oʻquvchilarga juda yoqadi.

TUTUQ BELGISI

LUGʻAT DIKTANTI

Aʻlo, maʻno, Raʻno, taʻzim, taʻrif, baʻzan, taʻsir, vaʻda, fʻel, jurʻat, surʻat, qalʻa, saʻva, sanʻat, Neʻmat, Jaʻfar, Saʻdi, Maʻmura, Talʻat, eʻlon, Eʻtibor, sunʻiy.

SAYLANMA DIKTANT

1. Bahor haqida (sheʻr) yodladim. 2. (Raʻno maʻnoli) gapirdi. 3. Darsdan soʻng (sanʻat) saroyiga kinoga boramiz. 4. (Saʻva) — chiroyli qush. 5. (Laʻli) gullarga suv quydi. 6. (Aʻzam) yaxshi oʻqiydi. 7. Bugun (Raʻno) va (Neʻmat) navbatchi. 8. Sinf rahbarining gapi Qodirga (taʻsir) qildi. 9. (Talʻat) rubob chaladi. 10. (Jurʻat) — odobli bola.

Aʻlochi bolalar

Sinfimizda aʻlochi oʻquvchilar koʻp: Saʻdi, Laʻli, Jurʻat va Aʻzam eng ilgʻor oʻquvchilar. Hamma ularga havas qiladi.

III chorak

KO'RSATUV DIKTANTI

Ona tili darsi edi. A'zam mashqni o'qidi. Ma'mura mashq shartini aytib berdi. Jur'at, Ra'no va Sur'at gap tuzdilar. Tuzgan gaplarini doskaga yozdilar. O'qituvchi tekshirib ko'rdi. Xatosi yo'q edi. Ularga a'lo baho qo'ydi.

A'lochilar

Ra'noning No'mon degan akasi bor. U oltinchi sinfda o'qiydi. No'mon — aqlli, odobli bola. Barcha fanlardan a'lo baho oladi. Singlisi Ra'no ham a'lochi. Ra'no o'rtoqlari Ma'mura va E'tibor bilan birga dars tayyorlaydi. Shu kunlarda ular ham a'lo baholarga o'qishmoqda.

O'qish darsi

Dars boshlandi. O'qituvchi Tal'at va Sur'atni o'qitdi. A'zam tushunganini gapirib berdi. Sur'at doskada yozilgan savollarga javob berdi. La'li hikoyaga sarlavha topdi. Biz hikoya rejasini tuzdik. Darsda hamma yaxshi ishladi. O'qituvchimiz xursand bo'ldilar.

Tinch bo'lsin olam,
Bor bo'lsin dehqon.
To'xtab qolmasin
Hech bir tegirmon.

Anvar Obidjon

LUG'AT DIKTANTI

Avtobus, ayol, ajdar, ayvon, aniq, baliq, barmoq, baho, burun, vagon, varaq, velosiped.

SAYLANMA DIKTANT

I. Qo'ng'iroq chalindi. O'quvchilar sinfga kirdilar. Dars boshlandi.

2. Qish keldi. Sovuq bo'ldi. Qor yog'di. Biz issiq kiyimlar kiydik.

3. Yozda o'rik, olma, uzum va boshqa mevalar pishadi.

4. Ta'tilda opam va akam bilan qishloqqa boramiz. Buvimlarni ko'rib kalamiz.

5. Kecha kitob rastasidan qiziq kitob sotib oldik.

KO'RSATUV DIKTANTI

Meva sharbatlari

Inson uchun meva sharbatlari ichib turish nihoyatda foydali. O'lkamizda turli shifobaxsh mevalar ko'p. Ularni yeyish foydali. Lekin ularning sharbatini ichish kishini yanada sog'lom qiladi.

Uy sharoitida sharbat tayyorlash oson. Bu haqda kitoblar bor. Ulardan foydalanib, sharbat tayyorlash mumkin.

YODDAN YOZUV DIKTANTI

Qo'shiq

Chaman-chaman bog'larning

Bizlar gul-u rayhoni.

Ardoqlaydi bizlarni.

Vatanimiz har yoni.

— So'z top Ali,

Unda bo'lsin

A, U, G, harfi.

— Anor, uzum, gilos.

— Topding, topding,

Senga balli!

— So'z top-chi Guli

Unda bo'lsin

D, SH, S harfi.

— Damin, Shuhrat, Saida.

— Topding, topding,

Senga balli!

TA'LIMiy DIKTANT

Qushlar bizning do'stimiz

Hovlimiz yaqinida poliz bor. U yerda chigirtkalar ko'p. Ular ekinga zarar yetkazadi. Chigirtkalarni yo'qotish zarur. Bu ishda bizga qushlar yordam beradi. Qushlar galalashib uchib keladilar. Ular chigirtkalarni terib yeydilar.

Topshiriq: Narsa nomini bildirgan so'zlar tagiga chizing.

Ishbilarmon

Tohirni ishbilarmon deyishadi. U juda uquvli bola. Ish qilsa, sifatli qiladi. (12 so'z)

Yer — xazina, suv — gavhar

Bobom juda ko'p hikmatli so'zlarni biladilar. Yer — xazina, suv — gavhar, — deydilar va ma'nosini tushuntirib beradilar.

Yerni qancha parvarish qilsang, u senga shuncha ko'p hosil beradi.

Yangi qishloq

Qishlog'imiz yangi. Unda ekin maydonlari ko'p. Mevali daraxtlar hosil bermoqda. Chorva mollari uchun ferma qurildi. Qishloq markazida klub, kinoteatr bor. Chiroyli xiyobonlarda jamoa xo'jaligi a'zolari dam olib, hordiq chiqaradilar. Biz qishlog'imiz bilan faxrlanamiz. (40 so'z)

Topshiriq: *Nima?, nimalar?* so'rog'iga javob bo'lgan so'zlarni ko'chirib yozing.

LUG'AT DIKTANTI

Dilbar, Tohir, Baxtiyor, Yoqut, Elbek, Murod, Sobirova, Odilov, Saidova, Musayev, A'zamov, Temirov, Rashidova, Ra'no Halilova, Otabek Murodov, Iqbol Bo'tayeva, Sayyora Zufarova, E'tibor Abdullayeva.

SAYLANMA DIKTANT

I. 1. (Sattor) — guruh boshlig'i. 2. Kecha (Vali) bilan kinoga bordik. 3. Biz shoir (Quddus Muhammadiy) bilan uchrashdik. 4. O'qituvchimiz (Mashkura Karimova) ertak aytib berdi. 5. Bugun (Sobir Ummatov) navbatchilik qiladi.

II. 1. Cho'ponning (olapar) va (yo'lbars) nomli itlari bor. 2. Sutni mushugim (Mosh) ichib ketdi. 3. Otboqar (Olaqashqa) otini egarladi. 4. Solining (To'rtko'z) iti (Popukni) ko'rib yugurdi. 5. (Jayron) otdan (G'irko'k) chopqir.

III. 1. (Toshkent) — katta shahar. 2. (Namangan) — chiroyli shahar. 3. Buvim bilan (Buxoroga) bordim. 4. Maktabimiz (Navoiy) ko'chasida joylashgan. 5. Yozda (Xumson) qishlog'ida dam oldim. 6. Buvim (Xo'jakent) qishlog'ida turadi.

Hurmat taxtasida

Sinf hurmat taxtasiga a'lochilar surati qo'yilgan. Hurmat taxtasida sinfdoshlarimiz Malika Abdullayeva, Nasiba Maqsudova, Ravshan Kamolov va Munavvar Aliyevaning ham suratlari bor. Nasiba Valiyeva ham a'lochilar safiga o'tmoqda. Biz ular bilan faxrlanamiz.

KO'RSATUV DIKTANTI

Qorbobo

Qishning sovuq kunlari edi,
O'ynar edi qishda izg'irin.
Issiq uydan eshikka chiqib,
Bilgim keldi sovuqning sirin.

Qashqa

Zokirning dadasi qirda yilqi boqadi. Zokir dasasining oldiga borib turadi. Bir kun u yilqilarni sinchiklab kuzatdi. Ularning orasida chiroyli toychani ko'rib quvonib ketdi. Toychaning qashqasi bor edi. Zokir unga Qashqa deb nom qo'ydi.

Topshiriq: Kishi va hayvon nomlarini ko'chirib yozing.

Popuk

Naziraning Popuk degan mushugi bor. Nazira Popukni yaxshi ko'radi. Unga har kuni sut va non beradi. Yaqinda Popuk bolaladi. Nazira ularga Mosh va Malla deb nom qo'ydi. Ular sog'lom o'sdi.

Topshiriq: Hayvon nomlari tagiga chizing.

Sayohat

Sayohat kishiga rohat bag'ishlaydi. Kishi miriqib dam oladi. Bilimlari ham ortib boradi.

Yozda oilamiz bilan sayohat qildik. Dastlab Chust, Pop tumanlaridan o'tib, Qo'qonga bordik. Qo'qonda uch kun turdik. Qo'qondan Farg'onaga o'tdik.

Topshiriq: Siz qaysi shaharlarni bilasiz? Ularning nomlarini yozing.

Buyuk ipak yo'li

Qadim zamonda Buyuk ipak yo'li bo'lgan. Bu yo'ldan juda ko'p shaharlarga borilgan. Toshkent, Samarqand, Namangan kabi shaharlardan o'tib, Ipak yo'liga borilgan.

Topshiriq: O'zingiz yashaydigan shahar (qishloq va ko'cha) nomini yozing.

SHAXS YOKI NARSA-BUYUMNING HARAKATINI BILDIRGAN SO'ZLAR

LUG'AT DIKTANTI

Ber, bil, bor, boshla, bog'la, bura, gapir, yedi, yetakla, yechindi, yozdi, yoydi, yopdi, yotdi, il, ishla.

SAYLANMA DIKTANT

Shaxs yoki narsa-buyum harakatini ifodalaydigan so'zlarni yozing.

1. Maktab quchog'i baxtiyor bolalar bilan to'ldi.
2. Birinchi qo'ng'iroq chalindi.
3. Bolalar o'z sinflariga kirdilar.
4. Dars boshlandi.

5. O'quvchilar havas bilan o'qidilar.
6. Nasiba yoddan she'r aytib berdi.
7. Dilorom ashula aytdi.

KO'RSATUV DIKTANTI

Dastyor

Mutal maktabdan kelganda onasi xamir qorayotgan edi. Mutal tezda kiyimini almashtirdi. Tomdan o'tin olib tushdi. Tandirga o't yoqdi. Tandir qizidi. Onasi kulcha non yopdi. Oila a'zolari issiq non bilan choy ichishdi.

Topshiriq: Shaxs yoki narsa-buyumning harakatini ifodalaydigan so'zlarni topib o'qing.

Chug'urchuq

Sokin bahor tongi. Hali quyosh chiqmagan, faqat ufq salgina qizarib kelayotgan edi.

Zarang daraxtining shoxiga kelib qo'ngan chug'urchuq baralla sayray boshladi. U uzoq o'lkalardan qaytib kelgandi. Qadrdon inini topib, xursand bo'ldi.

Topshiriq: Shaxs yoki narsa-buyumning harakatini ifodalaydigan so'zlar tagiga chizing.

Mashinalar

Mashinalar kiyim-kechak uchun mato to'qiydi, poyafzal tikadi, kitob bosadi, daftar yasaydi. Bizga zarur bo'lgan ko'pgina narsalarni tayyorlaydi. Paxta, bug'doy, guruchdan yaxshi hosilni ham, mo'l-ko'l oziq-ovqat mahsulotlarini ham mashina yordamida yetishtirish mumkin.

Topshiriq: *Nima qiladi?* so'rog'iga javob bo'lgan so'zlar tagiga chizing.

Faridaning onasi

Faridaning onasi boshqalarnikiga o'xshamaydi. Qizi birorta xatoga yo'l qo'ygudek bo'lsa, urushmaydi. Ovozini balandlatib koyimaydi. Qizining ko'ziga qarab gaplashadi. Surishtiradi, savol beradi. Nima qilish kerakligini tushuntiradi.

Topshiriq: Shaxs yoki narsa-buyumning harakatini ifodalaydigan so'zlar tagiga chizing.

YODDAN YOZUV DIKTANTI

Masala	Kuzatish
To'p bo'lishib	Barvaqt turib,
Ko'p bo'lishib	Yuzim yuvib,
G'ani, Tohir	O'z o'rnimni tuzataman.
Ancha og'ir	Hozirlab joy,
Masalani	Keltirib choy
Ishlagani xo'p kirishdi,	Odob-la uzataman.
Ko'p tirishdi.	Ishga oyim
Yechdi oxir	Ketsa doim
Uni Mohir.	Xayr, — deb kuzataman.

IJODIY DIKTANT

Quyidagi so'zlar ishtirokida gaplar tuzing. Tuzgan gap-laringizni yozing.

Yugurdi, o'qidi, chaqirdi, tashladi, boshladi, o'tirdi.

N a m u n a: *Nasiba tez yugurdi.*

TEKSHIRUV DIKTANTI

Barnoning quvonchi

Barno shuncha orziqib kutgan kun keldi. U ertaga birinchi marta oromgohga boradi.

Oyisi Salomat opa uning kiyimlarini dazmolladi. Yangi guldor ko'ylagi, qizil nimchasini kiyimlariga qo'shib taxladi. Kerakli narsalarning hammasini kichkina xaltachasiga joyladi. Barno ertasi kuni o'rtoqlari bilan oromgohga ketdi.
(41 so'z)

Topshiriq: Harakatni bildirgan so'zlarning tagiga chizing. Shu so'zlarga so'roq bering.

IV chorak

SHAXS YOKI NARSA-BUYUM BELGISINI IFODALAGAN SO‘ZLAR

LUG‘AT DIKTANTI

Aqli, achchiq, ahil, baland, baquvvat, gavjum, yo‘g‘on, inoq, katta, shirin, chiroyli, gulli.

SAYLANMA DIKTANT

Gaplardagi narsa belgisini bildirgan so‘zlarni yozing.

1. Dengiz suvi tiniq.
2. Issiq kunlari sovuq suvda cho‘milamiz.
3. Bolalar ko‘m-ko‘k bog‘larga ketishdi.
4. Turli gullardan guldasta yasadik.
5. Sayroqi qushlar tinimsiz sayraydi.
6. Nasibaning orziqib kutgan kuni keldi.
7. Yaxshi o‘qish, odobli bo‘lish — bizning burchimiz.

KO‘RSATUV DIKTANTI

Mushuk bilan chumoli

Ashula aytib kelayotgan chumoli mushukni ko‘rishi bilan jimib qolibdi. Qadamini sekinlatibdi. Qo‘rqqanidan emas, mushukni uyg‘otib yubormay, deb shunday qilibdi.

Mushuk uyg‘onibdi. Ko‘zlarini ochib qarasa, chumoli bir bog‘ bug‘doyni orqalab kelayotgan emish. U mushukning oldiga yetganida bug‘doyni yerga qo‘yib salom beribdi. Mushuk esa alik olibdi.

Topshiriq: Shaxs yoki narsa-buyumning belgisini ifodalaydigan so‘zlar tagiga to‘lqinli chiziq chizing. Ularga so‘roq bering.

YODDAN YOZUV DIKTANTI

Shaxs yoki narsa-buyumning belgisini ifodalaydigan so‘zlarni yoddan yozing.

Qirda

Qirlar bag‘ri
Qanday soz-a?
Qir havosi

Gul, lolalar
Alvon-alvon.
Shodliklarim

Sof va toza.

Dunyo jahon.

Qo'g'irchoq

Yoqalari tugmali,	Qora munchoq ko'zlari,
Etaklari burmali,	Lola kabi yuzlari,
Ko'ylagi ko'p yarashgan,	Ipak misol sochlari,
Qo'g'irchog'im o'ynasin.	Qo'g'irchog'im o'ynasin.

Topshiriq: Topishmoqlarning javobini toping. Javobingizni yozing.

O'sar mag'iz, po'st olib,
Ko'k to'n ichida yakka.
To'n yechilar kuzakda,
Kelganda bog'ga hakka.

* * *

Yuguradi, yeladi,
Baland tog'dan keladi.
Mo'l-ko'l bo'lsa yoz chog'lari,
Yashnaydi dala-bog'lar.

* * *

Oppoq kiyingan dalalar,
Bu qanday fasl?
Qorbo'ron o'ynar bolalar,
Bu qanday fasl?

* * *

Tarvuz kabi, doni yo'q,
Havo bilan qorni to'q.

TA'LIMiy DIKTANT

Yashil dorixona

Tabiatda juda ko'p o't-o'lanlar o'sadi. Bir qarashda ular bizga faqat oddiydek ko'rinadi. Lekin har birining o'z xislati bor. Kiyik o'ti bosh og'rig'ini qoldiradi. Isiriq esa, turli kasalliklarning oldini oladi. Tog' rayhoni damlansa, xushbo'y choy o'rnida ichish mumkin. Biz dorivor o'tlarni saqlashga ahamiyat berishimiz kerak.

Topshiriq: Shaxs yoki narsa-buyumning belgisini ifodalaydigan soʻzlarni oʻqing. Ularga soʻroq bering.

Pul

Oʻqituvchimiz pul haqida tushuncha berdilar. Pul — muomala vositasi. Pul topish uchun halol mehnat qilish kerak. Mehnat evaziga topilgan pul barakali boʻladi. Pulni reja bilan sarflashni hamma yaxshi bilishi kerak. Sarf-xarajatlar oila boshligʻi maslahati bilan amalga oshiriladi.

Azizaning akasi

Azizaning akasi unga juda mehribon. U qiziq ertaklar oʻqib beradi. Chiroyli rasm chizishni oʻrgatadi. Yaqinda akasi Azizaga rasmiy kitob olib berdi. Bu kitobda «Sholgʻom» ertagi yozilgan ekan.

Topshiriq: Shaxs yoki narsa-buyumning nomini ifodalagan soʻzlar tagiga toʻgʻri, belgisini ifodalagan soʻzlar tagiga esa toʻliq chiziq chizing.

Varrak

Kechasi edi. Toʻlin oy koʻrindi. Mayin shabada esa boshladi. Turli gullarning xushboʻy hidi taraldi. Biz qirda varrak uchirdik. Varrak guldor qogʻozdan yasalgan edi. Oy nurida juda chiroyli koʻrindi. Uni kichik bolalar bilan birga kattalar ham tomosha qilishdi.

Topshiriq: Shaxs yoki narsa-buyumning belgisini ifodalagan soʻzlarni toping, ularga soʻroq bering.

OʻQUV YILI DAVOMIDA OʻTILGANLARNI TAKRORLASH

GRAMMATIK TAHLIL UCHUN GAPLAR

1. Biz oʻz Vatanimizni sevamiz. 2. Mening akam Neʼmat Rustamov Toshkentda oʻqiydi. 3. Men oʻrtogʻim Narzulla Rahimjonovga xat yozdim. 4. Yaqinda biz yangi uyga koʻchib oʻtamiz.

YODDAN YOZUV DIKTANTI

Soylar to'lib oqadi, Xushbo'y hidlar sochadi.
Qirlar chechak taqadi, Bu qaysi fasl?

* * *

Mashinam yangi, Haydayman shoshmay,
To'q sariq rangi, Yo'lda adashmay.

O'yin

Oydin, Lola g'oz bo'ldi, G'ozlar qochdi daladan,
O'yinimiz soz bo'ldi. Qo'rqib tulki boladan.
Zokir och tulki bo'ldi, Tulkimiz yetolmadi.
G'ozlarni kutib turdi. G'ozlarni tutolmadi.

Gilos

Men gilosman, Topsang
Quloq sol, Qo'shalog'imni,
Rangim yoqut, Qulog'ingga
Totim bol. Taqib ol.

SAYLANMA DIKTANT

I. 1. (Kitob) — bilim manbayi. 2. (Tolib) — ko'p kitob o'qiydi. 3. Mutal (rubob) chaladi. 4. (Obid) savollarga to'g'ri (javob) beradi. 5. Vatanimiz (obod), xalqimiz (ozod), hayotimiz farovon. 6. (Maqsud) va (Murod) — a'lochi.

II. 1. (Alisher) kitobni tutilmasdan o'qiydi. 2. Men (Samarqand) shahar (Bobur) ko'chasida turaman. 3. Sinfimiz o'quvchilari (Farg'onaga) sayohat qildilar. 4. (Quddus Muhammadiy) sevimli bolalar shoiri edilar. 5. Buvim (Xumson) qishlog'ida yashaydi. 6. Sigirimiz (Targ'il) ko'p sut beradi. 7. Itimiz (To'rtko'z) chorva mollarini yaxshi qo'riqlaydi.

III. 1. (Kattaga) hurmatda bo'l, (kichikka izzatda) bo'l. 2. Erta (ekkan) erta yig'ar. 3. (Avval) o'yla, keyin so'yla (*maqollar*). 4. (Katta oppoq) dasturxon (hamma) yoqni qoplagan (*qor*).

IJODIY DIKTANT

1. Bahor, suv, ariq, daraxtlar, oqdi, chiqardi, kurtak.

2. O'quvchilar, o'qituvchi, bilan, bog', sayohat, kuzatdilar, havo, quyosh, o'ynaydilar, mamnun, qaytdilar.

3. Quyosh, yong'oq, piyoz, kitob, maktab, palto, konki, soat, daftar.

YODDAN YOZUV DIKTANTI

Lola terdik

Bepoyon qir,	To'planishib,
Yam-yashil adir,	Dala, qir oshib,
Tutib olgan	Lola terdik
Loladan chodir.	Quvonib, shoshib.

TA'KIDIY DIKTANT

Qushlar

Bahor keldi. Kunlar isib, turli qushlar uchib kela boshladi. Qushlar dala va bog'dagi zararli hasharotlarni terib yeydilar. Akam qushlarga juda mehribon. U in yasadi va daraxt shoxiga osib qo'ydi. Qushlar endi shu inda yashaydilar.

Qirda

Qir ko'm-ko'k maysalar bilan qoplandi. Turli dala gullari ochildi. Bolalar qirda maza qilib o'ynadilar. Dasta-dasta gullar terdilar. Kechga yaqin shaharga qaytib keldilar.

Maymun

Maymun ham bolalariga mehribon bo'ladi. Ularni doimo asrab-avaylaydi. Yaxshi ovqat topsa, birinchi galdida bolalariga beradi. Agar bolalari urishib qolsalar, ularni ajratib qo'yadi. Bolalari ulg'ayib, o'zlari ovqat topib yeydigan bo'lguncha, ona maymun ularni o'z bag'rida tarbiyalaydi.

A'lochilar

Sinfimizda a'lochi o'quvchilar ko'p. Birinchi chorakda A'zam va Zafarlar hamma fanlardan «5» baho oldilar. Keyingi chorakda Ma'nura va E'tibor ham a'lochi bo'ldilar.

Ma'suda ularga havas qildi. U ham a'lochi bo'lishga va'da berdi. Sinfimiz o'quvchilari g'ayratli.

Yuriy Gagarin

Yuriy Gagarin — qahramon fazogir. Uning nomi dunyoga mashhur. Gagarin birinchi bo'lib, yer atrofidan juda uzoq masofaga parvoz qildi. Butun jahon unga qoyil qoldi. Qahramon fazogirlar ko'paydi va ko'paymoqda.

Binafsha

Erta bahor edi. Biz tabiatni kuzatgani bog'ga chiqdik. Atrof maysa bilan qoplangan. Ariq bo'yidagi yalpizlar yoqimli hid taratadi.

Lobar binafsha ochilganini ko'rib qoldi. U sevinib bizni chaqirdi. Biz binafshadan kichik guldasta yasadik. Uni o'qituvchimizga taqdim etdik.

Hashar

Rohat buvi gullarni sevadilar. Ular eshik oldini gulzor qilish istaklarini aytdilar. Biz hasharga keldik. Yerni chopib, tekisladik. Obid ariqchalar oldi. Botir suv quydi. Zaynab gul ko'chatlari keltirdi. Biz ko'chatlarni ekdik. Rohat buvi quvondilar.

Bahorda

Havo bulut bo'ldi. Qattiq shamol turdi. Yirik yomg'ir tomchilari tusha boshladi. Kuchli momaqaldiroq bo'ldi. Ketma-ket chaqmoq chaqdi. Uning egri-bugri shakli yaqqol ko'rindi. Birozdan so'ng bulut tarqalib quyosh ko'rindi. Bahorgi yomg'irdan so'ng tabiat juda go'zal bo'ladi.

Ertalik

Bayram oldi ertalik o'tkazildi. Biz ertalikka puxta tayyorgarlik ko'rdik. Tohir she'r aytdi. Dilbar yangi qo'shiqlari bilan o'rtoqlarini xursand qildi. Robiya va Zarifa raqsga tushdilar. Ziyod rubobda yoqimli kuy chalib berdi.

Tabrik

Nasiba — juda aqlli qiz. U hammani hurmat qiladi. Bugun otasining tugʻilgan kuni edi. U otasiga sihat-salomatlik tilab, tugʻilgan kuni bilan tabrikladi.

Bizning Vatan

Biz Vatanimizni sevamiz. Vatanimizning dengiz va daryolari, togʻ va oʻrmonlari, shahar va qishloqlari juda goʻzal. Vatanimizda zamonaviy binolar, chiroyli xiyobonlar koʻpaymoqda. Vatanimiz kundan-kunga yashnamoqda. Biz Vatanimiz bilan faxrlanamiz.

TEKSHIRUV DIKTANTI

Momiq va Ziyrak

Raʼno Komilova va Aziz Omonovlar Xumson qishlogʻida yashaydilar. Raʼnoning juda chiroyli mushugi bor. Raʼno unga Momiq deb nom qoʻygan. Azizning ziyrakkina kuchugi bor. Shuning uchun unga Ziyrak deb nom qoʻygan. Ular Momiq bilan Ziyrakni yaxshi parvarish qiladilar. *(40 soʻz)*

Ona tovuq

Zokirning tovuqʻi bor. U joʻja ochdi. Ona tovuq joʻjalari bilan donlab yuradi. U joʻjalariga mehribon. Lochin kelib qolishidan xavfsirab, tez-tez osmonga qarab qoʻyadi. Lochin koʻrinmaydi. Ona tovuq lochin toʻsatdan kelib qolishini biladi. Shuning uchun u ehtiyot boʻladi. *(40 soʻz)*

Tosh

Bir bola koʻchada kelayotgan edi. Bir toshni koʻrib qoldi. Bola uni chetga olib qoʻymadi.

Shu orada bir buzoq bolaning oldiga kela boshladi. Bola qoʻrqqanidan orqasiga qarab qochdi. U tez yugurdi. Shu payt haligi toshga qoqilib yiqildi. Bola oʻz qilmishidan afsuslandi. *(41 soʻz)*

KO'RSATUV DIKTANTI

Yozda

Yoz iyun oyidan boshlanadi. Quyosh kun sayin baland ko'tariladi. Havo harorati ortib boradi. Mevalar yetiladi. Bug'doy sarg'ayadi. Bolalar maza qilib dam oladilar. Oromgoh va bog'larda o'ynaydilar. Suvda kimo'zarga suzadilar. Turli kitoblar o'qiydilar. Kattalarga yordam beradilar. (35 so'z)

Qishlog'imiz

Bizning qishloq — katta xo'jalik. Qishloqda juda ko'p paxta ekiladi. Sut va go'sht ham yetishtiriladi. Qishlog'imizning issiqxonasi ham bor. U yerda turli-tuman o'simliklar o'stiriladi. Ko'm-ko'k bodring, qip-qizil pomidor, barra piyoz va boshqa sabzavotlar yetishtiriladi. (37 so'z)

YODDAN YOZUV DIKTANTI

Hikmatlar

Oz so'zlasang ham soz so'zla.
Shirin so'z bilan toshni ham eritib yuborsa bo'ladi.
To'g'ri so'z toshni yorar, egri so'z boshni.

Hadisdan

Sabr-toqatli bo'l, omading yurishadi, maqsadga tez erishasan.
Ota-onangga mehribon bo'l, ularni izzat-hurmat qil.
Do'st-birodar orttir, kuch-qudrating oshadi.

TEKSHIRUV DIKTANTI

Murodjonning maqsadi

Yozgi ta'tilni qishloqda — tog'amlarnikida o'tkazaman. Dala ishlarida ularga ko'maklashaman. Tog'amning Shuhrat degan o'g'illari bor. U bilan pomidor, kartoshka teraman. O'rik, olma terib, qoqi qilamiz. Qishda ularni qaynatib ichamiz.

Shuhratdan gul, maysa nomlarini ham bilib olaman.
Yaylovda sigir boqamiz. Ta'til maroqli o'tadi. (43 so'z)

Duradgor

Duradgorlik eng yaxshi kasb sanaladi. Quruvchilik kasblari orasida munosib o'rin egallaydi. Duradgorning mehnati bilan imorat go'zallashadi. Samarqand, Buxoro va Xiva shaharlarida tarixiy yodgorliklar ko'p. Bu shaharning mashhur bo'lishida me'mor va naqqoshlarning xizmati katta. (34 so'z)

Kutubxonada

Maktabimizda katta kutubxona bor. U katta va ozoda.
Kutubxonada ko'plab shoir va yozuvchilarning suratları bor.

O'ng tomondagi devorda turli rasmlar ilingan. Kitoblar juda ko'p. Bizga atab alohida qo'yilgan stolda gazeta va jurnallar turadi. Hammamiz kutubxonaga a'zomiz. Xohlagan kitobimizni olib o'qiyimiz. (41 so'z)

Sovg'a

Bugun otasining tug'ilgan kuniga opalari, akalari turli sovg'a tayyorlashdi. Nargiza o'ylab-o'ylab gul sovg'a qilmoqchi bo'ldi. Barvaqt o'rnidan turib gulzorga kirdi. Gulzordan bir dasta atirgul uzib chiqdi. Gullarni dastaladi. So'ng otasini kutdi. Otasi kelishi bilan gullarni sovg'a qildi. Otasi xursand bo'ldi. (42 so'z)

YODDAN YOZUV DIKTANTI

Yo'rgaklangan malikam
Tilla sochi bir tutam.

* * *

Qo'zichog'im do'mbog'im,
Ko'zi munchoq do'ndig'im.
O't beraymi ma, ye, ol
Doim men bilan qol!

TEKSHIRUV DIKTANTI

Toma-toma ko'l bo'lar

Zokir suvni ochdi, lekin jo'mrakni berkitmadi. Tuni bilan suv tomidi. Hatto uyga toshib ketdi. Ertalab uyda ko'ngilsizlik bo'ldi. Onasi Zokirdan xafa bo'ldi. Zokir qilgan ishidan izza bo'lib, yerga qaradi. (33 so'z)

Nonni e'zozlang

Halima ozgina suvi qochgan nonni yemay, surib qo'ydi. Buvisi uning ishidan ranjidi. Nonlarni to'g'rab, sho'rvaga soldi va maza qilib yedi. Halima esa yumshoq nonni yedi. Bolalar, ayting-chi, Halima to'g'ri ish qildimi? Siz uning o'rnida bo'lganingizda nima qilgan bo'lardingiz? (40 so'z)

TA'KIDIY DIKTANT

Ta'tilda

Yozning issiq kunlari boshlandi. Biz 2-sinfni tugatib, ta'tilga chiqdik. Ta'tilda kitoblar o'qib, she'rlar yod olishni rejaladik. Men to'rtta kitob o'qidim. 2 ta she'r yod oldim. Endi topishmoqlar va maqollarni yod olaman. Ta'tilda bajargan ishlarimiz yangi o'quv yilida yaxshi o'qishimizga yordam beradi.

UCHINCHI SINIF

I chorak

IKKINCHI SINFD A O'TILGANLARNI TAKRORLASH

LUG'AT

Binafsha, bodring, gulsafsar, dekabr, yomg'ir, javob, Kamol, iavlagi, oromgoh, loviya, metro, mehnat, mehribon, mumkin, navbatchi, no'xat, oktabr, olxo'ri, piyola, pomidor, raketa, rasm, ro'yxat, sabzavot, sabzi, savol, suhbat, tabiat, tovush, tomosha, traktor, tramvay, xat, xato, xo'jalik, shabada, shamol, shaftoli, shakar, yanvar, hayvon, harf, hovli, do'kon.

TAHLIL UCHUN GAPLAR

1. Dehqonlar paxta terimini boshladilar. Bu yil hosil mo'l bo'ldi. 2. Qir bag'rida yaylov bor. 3. Jamoa xo'jaligining poliz ekinlari yetildi. Polizda handalaklar pisha boshladi. 4. Rustam gullarga suv quydi. 5. Avgustda bolalar oromgohdan qaytadilar. 6. Bolalar qushlarga in yasadilar. 7. Bulbul yoqimli sayraydi. 8. Qushlar issiq tomonlarga uchib ketdi. 9. Bog'da turli gullar ochilgan. 10. Anhor bo'yida ko'm-ko'k maysalar o'sadi. 11. Qodir qushlarga don sochdi. 12. Yengil shabada gul hidlarini har yonga taratdi. 13. Quyosh hammayoqni qizitdi. 14. Biz paxta teruvchilarga yordamlashdik. 15. To'rtko'z tunda vovullaydi. 16. Bolalar hovlida voleybol o'ynashdi. 17. Dehqonlar hosil bayramini nishonladilar. 18. Salqin joyda dam oldik. 19. Kecha yomg'ir yog'di. 20. Chumchuqlar bug'doyzorga qo'ndi. 21. Qish fasli yaqinlashdi. 22. Yanvar oyida qattiq sovuq bo'ldi. 23. Qishda ariq suvlari muzlavdi. 24. Muzlar quyosh nurida yarqiraydi. 25. Bolalar qorbo'ron o'ynashdi. 26. Musien daraxt shoxiga qo'ndi. 27. kaklik yoqimli s. ayon.

28. Hayvonot bog'ida filni ko'rdik. 29. Yozda o'quvchilar oromgohga boradilar. 30. Men akamga xat yozdim.

TA'KIDIY DIKTANT

Maktab bog'i

Maktabimizning katta, ko'rkam bog'i bor. Bog'da olma, shaftoli, o'rik, olxo'ri va boshqa mevali daraxtlar o'sadi. Ularni o'quvchi akalarimiz ekishgan. Hovlida gulzor ham bor. Gulzorda gullar ochilgan. Biz daraxtlar soyasida o'ynaymiz. O'rindiqlarda o'tirib, hordiq chiqaramiz.

Yozda

Yozda men shaharga keldim. Shaharda xolam yashaydilar. Shaharning ko'rkam bog'i, hashamatli kinoteatrlarida bo'ldim. Qiziq-qiziq kinofilmlar ko'rdim. Q'quvchilar saroyiga bordim. Duradgorlik to'garagiga qatnashdim. Shahar menda yaxshi taassurot qoldirdi.

Bizning sinf

Maktabimiz yangi qurilgan. Sinf xonalari katta va yorug'. Sinfda partalar, doska va o'qituvchi uchun stol, stul bor. Devorda bobomiz Alisher Navoiyning suratlari osig'liq turibdi. Sinfda javon ham bor. Biz sinf kutubxonasini tashkil etdik. Zarifa kutubxonani boshqaradi. Zokir unga yordamlashadi.

Ro'molcha

Mehnat darsida o'qituvchimiz ro'molcha tikishni o'rgatdi. Ro'molcha chetiga gul rasmini chizdik. Men gulni qizil, barglarini yashil ipda tikdim. Ro'molcha juda chiroyli bo'ldi. Uni onamga sovg'a qildim.

Yomg'ir

Osmonni bulut qopladi. Birdan yomg'ir yog'di. Yomg'ir tingach, osmondagi bulutlar tarqaldi. Quyosh charaqlab ko'rindi. Daraxtlarda qushlar shoxdan shoxga sakradilar. Keng asfalt ko'chalar suv sepganday bo'lib qoldi.

Ahillik

Chumoli ovqat izlab yurardi. U bir dona bug'doyni ko'rib qoldi. Chumoli bug'doyni iniga olib kelmoqchi bo'ldi. Uni mahkam tishlab tortdi. Bug'doyni u yon, bu yoniga o'tdi. O'rnidan qo'zg'ata olmadi. Bu haqda o'rtoqlariga xabar berdi. Ular kelishdi. Birgalikda bug'doyni inlariga olib ketishdi.

Sabzavot dalasida

Biz sabzavot dalasiga bordik. U yerda ish qizg'in. Kartoshka va sabzi kovlanmoqda. Karam uzilmoqda. Darrov biz ham yordam berishga kirishdik. G'ani sabzilarni qopga soldi, Karim kartoshka terishga yordamlashdi. Zokir bilan Umar zambilda karam tashidi.

Kuz

Bolalar rasm chizdilar. Kuz ko'rinishini sariq rangga bo'yashdi. Nega shunday qilishdi? Chunki kuzda daraxt barglari sarg'ayadi. O'tlar ham sariq bo'ladi. Nega kuzda sovuq shamol esadi? Chunki quyosh yerni kamroq isitadi.

Jazo

G'ani daraxt shoxidagi qushning inini ko'rib qoldi. Inda qush bolalari chug'urlashib yotardi. G'ani qush bolalarini olmoqchi bo'ldi. Daraxtning eng baland shoxiga chiqdi. Endigina inga qo'l uzatgan edi, shox sinib ketdi. G'ani yiqilib tushdi. Uning oyog'i qattiq og'ridi.

YODDAN YOZUV DIKTANTI

Topishmoq

Agarda bo'lsa issiq,
Kiyimni qilar silliq.

(dazmol)

Savol-javob

Uchrashib qoldi	— Nima gap tog'da?
Burgut va kaptar.	— Tinchlik tog'larda!
Bir-biridan	— Nima gap bog'da?
Hol-ahvol so'rashar:	— Tinchlik bog'larda!

ERKIN DIKTANT

Mosh bilan Olapar

Olapar Mosh bilan chiqishmas edi. Mosh ko'rindi deguncha, Olapar uni quvlar edi.

Bir kuni u bir o'zi zerikdi. Moshning uydan chiqishini kutdi. Mosh qo'rqib ayvonchadan tushmoqchi bo'ldi. Olapar uni quvlamadi. Shundan keyin ular inoqlashib qoldilar.

Kirpi

1. Bolalar bog'da yurishardi. Omon kirpi tutib oldi. U kirpini savatga solib qo'ydi.

2. Omon kirpini uyga olib keldi. Unga o't, olma berdi.

3. Kechasi kirpi savatni yiqitib, qochib ketibdi.

4. Omon uni qidirdi. Kirpi bog'dagi xazonlar ostiga yashiringan ekan.

5. Omon unga tegmadi.

Yong'ir

1. Bolalar lola terгани qirga chiqishdi. Ular lola qidirib, ancha aylanishdi.

2. Ma'mura soylikda lolalarni ko'rib qoldi. O'rtoqlarini chaqirdi. Ular sevinib ketishdi.

3. Ufqda qora bulutlar paydo bo'ldi. Shamol esdi. Yong'ir yog'di. Bolalar tezda qishloqqa yo'l olishdi.

TEKSHIRUV DIKTANTI

Yordamchilar

Yozgi ta'til kunlari edi. Ravshan bilan Oydin dala shiyponiga kelishdi.

Oydin shiyponni supurdi, Ravshan suv sepdı. (17 so'z)

TA'LIMIY DIKTANT

Kitob o'qish qoidasi

Kitob o'qiyotganda uni g'ijimlamang. Kitobni yotib o'qish zararli. Kitobni yorug'lik chap tomondan tushadigan

joyda o'qing. Uni ko'zga yaqin ushlab o'qimang. Ko'zingiz toliqadi. Kitobni buklash yaramaydi. Kitobingizda hamisha xatcho'p bo'lsin. Kitobning nomi va muallifini yozib borishga o'rganing.

O'rik

Mevalar ichida o'rik alohida xususiyatlarga ega. U foydali moddalarga boy.

O'rik erta bahorda och pushti bo'lib gullaydi. Mevalari avval yashil rangda bo'lib, so'ng kattalashadi. May, iyun oxirida sarg'ayib yetiladi.

O'zbekistonda juda ko'p o'rik navlari mavjud. Ulardan turli xil sharbatlar qilinadi. Mevalari quritilib, turshak, bargak tayyorlanadi.

Bahodir

Bahodir ikkinchi sinfda o'qiydi, u o'z vaqtida dars tayyorlagani uchun yaxshi o'qiydi. Bahodir a'lochi. Darsdan so'ng dam oladi, ovqatlanadi. Onasiga yordamlashadi. So'ng dars tayyorlashga o'tiradi. Avval matematikadan berilgan masalalarni yaxshi o'ylab, to'g'ri bajaradi. Keyin yozuvdan berilgan vazifaga kirishadi. Rasm darsidan berilgan topshiriqlarni ham yaxshi bajaradi.

Baliq ovi

Yozning issiq kunlari edi. Bolalar erta turib anhor bo'yiga bordilar. Ular anhordan baliq ovlamoqchi bo'ldilar. Anhorga qarmoq soldilar va uni kuzatib turdilar. Mo'minning qarmog'i qimirladi. Unga kichkina baliq ilindi. Odil ham ketma-ket ikkita baliq tutdi. Aziz esa — ucha. Bolalar kechqurun uyga sevinib qaytdilar.

Yaylovdagi voqea

Bahor fasli edi. Nosir aka yaylovda qo'y boqar edi. Kunlarning birida u kasal bo'lib qoldi. Sheriklari shahar kasalxonasiga xabar berishdi. Oradan ko'p o'tmay tog' orqasida vertolyot paydo bo'ldi. U ohista qo'ndi. Doktorlar tushib, Nosir akaga birinchi yordam berishdi. So'ng kasalxonaga olib ketishdi.

Issiqxona

Qahraton qish. Hammayoq qor bilan qoplangan. Issiqxonada bahor. Bodring, pomidor va rediskalar pishib turibdi.

Issiqxonani qishga tayyorlash uchun ko'p mehnat qilindi. Tuproqlari yangilandi. Elektr isitkichlari tuzatildi. Tepasi oyna bilan qoplandi. Ana shu ishlar tufayli mo'l hosil olindi. Qish dasturxonini bezatildi.

TUTUQ BELGISI

LUG'AT DIKTANTI

Ma'mura, La'li, Ma'ruf, Ma'rifat, Ra'no, ma'no, a'lo, ba'zan, ta'sir, va'da, sur'at, e'lon, she'r.

SAYLANMA DIKTANT

1. (Ra'no) (ma'noli) gapiradi. 2. Kattalarga (ta'zim) bilan salom berish kerak. 3. Sinfimizda (a'lochilar) ko'p. 4. (Ne'mat) darsini puxta tayyorlashga (va'da) berdi. 5. (Ja'far) (she'rni) yod aytdi. 6. (Ma'mura) (a'lo) bahoga o'qiydi. 7. Paxta terish (sur'ati) jadallashdi. 8. Dugonamning ismi (Ma'rifat). 9. (E'tibor) bugun navbatchilik qildi. 10. Kecha (Nu'mon) bilan kinoga bordik. 11. O'qituvchi Zokirning gapini (ma'qulladi). 12. O'qituvchi darsga kechikmaslikni (ta'kidlaydi). 13. Ustozlarimizga (ta'zim) qilamiz. 16. Majlisda rais ota (ta'sirli) gapirdilar. 14. (Sa'dulla) chiroyli yozadi.

TA'KIDIY DIKTANT

Ra'no yangi kitob sotib oldi. Kitobda kichik she'r va ertaklar bor. Ra'no she'r yodlashni yoqtiradi. Yodlagan she'rlarini o'rtoqlariga aytib beradi. O'qituvchimiz Ra'nodan o'rnak olishni aytdi. Ma'mura va Ja'far ham yangi she'rlar yodlashga va'da berdilar. Ra'no ularga yordamlashdi.

Shifobaxsh giyohlar

Qadim zamonlarda shifobaxsh o'simliklardan keng foydalanishgan. Turli xastaliklarni o't-giyohlar bilan davolaganlar.

Abu Ali ibn Sino, Abu Bakr ar-Roziy kabi olimlar bemorlarni davolashda dorivor o'simliklardan foydalanishgan.

JARANGLI VA JARANGSIZ UNDOSHLAR

(So'z oxirida kelgan b va d undoshlari)

LUG'AT DIKTANTI

Kitob, tartib, javob, kabob, Tolib, odob, obod, Turob, Umid, Murod, Ahmad, Dilshod, Dilmurod, Asad.

KO'RSATUV DIKTANTI

Aziz o'lka

Yashil vodiy, o'tloqlar, Ko'kdav yuksak cho'qqilar,
Xazinaga boy tog'lar, O'z bag'riga chorlar.

TEKSHIRUV DIKTANTI

Oltin kuz

Kuz chiroyli fasl. Atrof zarin ranqda tovlanadi. Dala, bog'lalarda ish qizg'in.

Bog'larda mevalar pishgan. (16 so'z)

SAYLANMA DIKTANT

1. Biz (ozod), (obod) Vatanimiz bilan faxrlanamiz.
2. (Dilmurodning) ukasi (Dilshod) birinchi sinfda o'qiydi.
3. (Rashid) gullarga suv quydi. 4. (Tolib — kitobxon), u ko'p kitob o'qiydi. 5. (Turob) — odobli bola.

TA'KIDIY DIKTANT

Hushyor bolalar

Bolalar maktabdan kelayotgan edilar. Ekin maydoniga suv toshib ketayotganini ko'rib qolishdi. Obid suvchi Tolib akani chaqirib kelishga ketdi. Rashid chim, kesak va

daraxt shoxlarini to'plashga kirishdi. Tolib aka tezda yetib keldi. Suv to'xtatildi. Tolib aka hushyor bolalarga rahmat aytdi.

Dalachoy

Dalachoy o'simligi shifobaxshdir. Unda kishi tana a'zolari uchun foydali bo'lgan moddalar bor.

Dalachoy damlamasi bosh og'rig'ini qoldiradi. Nafas yo'llari kasalliklarini davolaydi. Dalachoy o'simligini ko'paytirishda bolalarning hissasi ko'p bo'lishi kerak.

Yaylovda

O'lkamizda yaylovlar ko'p. Bu yaylovlarda qo'y-qo'zilar boqiladi. Cho'ponlar qo'y-qo'zilarni yaylovda o'tlatib, kechqurun qo'raga haydab keladilar. Erta tongda qo'ylar o'tlatish uchun yana yaylovga olib boriladi. Qo'ylar kun bo'yi o't-maysalardan yeb to'yadilar. Quyosh tog' orqasiga o'tib, kech kiringanda qo'ylar qo'raga olib kelinadi. Cho'ponlarning qo'riqchi itlari ularga yordam beradi.

Farida

Farida — maktabda a'lochi. U uyda onasining yordamchisi. Farida avval fartugini kiyadi. Sochlarini yig'ib, ro'mol o'raydi. Yenglarini shimaradi. Ishni nimadan boshlashini rejalaydi. Idishlarni yuvib artadi, joy-joyiga qo'yadi. Onasining ishdan kelishiga choy, ovqat tayyorlaydi.

Hunar

Xurshid hunar maktabida o'qiydi. Bu maktabda o'qish bilan birga hunar o'rgatiladi. Xurshid tez kunda yog'ochdan buyumlar yasashni o'rganib oldi. Uning yasagan qutichalari va kiyim iladigan ilgichlari ko'rgazmaga qo'yildi. Ko'rgazmaga yig'ilganlar Xurshidning qutichalarini zavq bilan tomosha qilishdi. Ko'rgazmada Xurshid birinchi o'rinni oldi.

P VA F UNDOHLARI

LUG'AT DIKTANTI

Fil, fasl, afsona, faqat, shaftoli, harf, telefon, sinf, daftar, vazifa, binafsha, mukofot, pomidor, paxta, pilla, popuk, parvoz, qulupnay, ko'prik, piyola.

SAYLANMA DIKTANT

1. (Paxtani) (Fotima) opa tez teradi. 2. (Po'lat) — (Faridaning) akasi. 3. (Tanaffusda) o'ynadik. 4. (Latifaxon) — a'lochi qiz. 5. Biz (faqat) «4» va «5» bahoga o'qiyimiz. 6. (Gapdan) gapning (farqi) bor. 7. (Pillachilik) yildan-yilga rivojlanmoqda. 8. (Parizod) Muhammadyorova — bog'cha tarbiyachisi.

X VA H UNDOHLARI

LUG'AT DIKTANTI

Mehribon, hunar, jahon, mehnat, sulhat, hayvon, handalak, behi, xat, husnixat, hovli, olxo'ri, xo'jalik, halol, hisob, xaridor, xayr.

KO'RSATUV DIKTANTI

Bahor

Osmon tiniq ko'k shohi, Gullarga ko'miladi
Oq bulut kezar gohi. Qandak o'rikning shoxi.

SAYLANMA DIKTANT

I. 1. (Hanifa) yaxshi (baholarga) o'qiydi. 2. (Haydar) o'z (hunarini) chin yurakdan sevadi. 3. (Halima) kitobdagi (hikoyani) o'qib, xursand bo'ldi. 4. Mashina — (dehqonning) ko'makdoshi. 5. (Hamma) narsa inson uchun yaratilgan. 6. (Mehnat), mehnatning tagi — (rohat).

II. 1. (Paxta) — o'zbek (xalqining iftixori). 2. Jamoa (xo'jaligining) bepoyon dalasi chamanzorga aylandi. 3. Noyabr — kuz faslining (oxirgi) oyi. 4. (Xayrixon) opa — ilg'or (paxtakor).

IZOHLI DIKTANT

Rizamat ota

Rizamat ota mashhur bogʻbon edi. U yangi uzum navlarini yetishtirgan. Rizamat ota oʻz kasbini sevardi. Uning koʻplab shogirdlari bor. Ular ham ustozlari kabi bogʻlar bunyod etmoqdalar. Shogirdlari ham shirin mevalar yetishtirmoqdalar.

Dam olish kuni

Oʻtgan dam olish kuni Farida bilan kinoga bordik. Oʻsha kuni Parpi bilan Halimaxon ham kinoga borishgan ekan. Ular bilan uchrashdik. Kinoni koʻrib, soʻng birga uyga qaytdik.

Fotimaning ustози

Fotima Fargʻonadagi paypoq-trikotaj fabrikasiga ishga kirdi. Fabrikada Faxriya Poʻlatova degan ayol ishlaydi. Faxriya opaning koʻpgina shogirdlari bor. U oʻz kasbini yoshlarga oʻrgatadi. Fotima Faxriya opaga shogird boʻldi. U tez orada mashina bilan paypoq toʻqishni oʻrganib oldi.

YODDAN YOZUV DIKTANTI

Fargʻona

Har bir ishingga, Jahon hayrona,
Dongdor kishingga Goʻzal Fargʻona.

IJODIY DIKTANT

Yoʻlda

Biz, ketar, edik, yoʻlda, atfor, koʻm-koʻk, oʻt, bilan, qoplangan; havo, edi, ochiq; birdan, shamol, kuchli, qoʻzgʻaldi; shamol, shoxlarini, daraxt, qattiq, tebratdi; osmon, qora, bulut, paydo, boʻldi; shamol, toʻxtadi, asta-sekin, yomgʻir, yogʻa, boshladi, yomgʻir, kuchaydi, tobora.

TEKSHIRUV DIKTANTI

Xotira daftari

Har bir kishi behisob voqealar va hodisalarga duch keladi. Buning uchun xotira daftari tutiladi. (16 soʻz)

Jamoa xoʻjaligi fermasida

Jamoa xoʻjaligimizning fermasi bor. Fermada sigirlar koʻp. Ular issiq va ozoda xonalarda boqiladi. (16 soʻz)

TA'LIMIY DIKTANT

Ob-havo taqyimi

Biz ob-havo taqyimi yuritamiz. Oʻqituvchimiz turli belgilar qoyishni oʻzgatganlar. Har kuni haroratni oʻlchaymiz. Bu havoda qanday oʻzgarish boʻlishini aniqlashga yordam beradi.

Har oyning oxirida kuzatganlarimizga yakun chiqaramiz. Yogʻinli va ochiq kunlarni belgilaymiz. Bu ishlarni biz qiziqib bajaramiz.

Shotut

Shotut yirik bargli koʻp hosil beradigan daraxtdir. Shotut sekin oʻsadi. U koʻpincha, yoʻl chetlariga ekiladi.

Mevasi yozda sharbatga toʻladi. Uning xususiyatlari haqida olim va tabiblar koʻp fikrlarni aytishgan. Shotut shifobaxsh xususiyatga ega. U kuzgacha meva beradi, bargi pilla qurtiga ozuqa boʻladi.

Jiyda

Oʻzbekistonda turli daraxt, butalar oʻsadi. Shulardan biri jiyda daraxtidir.

Jiyda koʻp yillik oʻsimtik. Uning barglari kumush rangda boʻlib, mevasi mayda, qizgʻish boʻladi.

Jiyda may oyi boshlarida gullaydi. Gullari toʻkilgach, unda mevatar shakllana boshlaydi.

Oʻzbekistonda jiydaning turli xillari oʻsadi. Ayniqsa, nonjiyda va jaydari jiyda juda foydalidir.

AYTILISHIDA TUSHIB QOLADIGAN UNDOSHLARNING YOZILISHI

LUG'AT DIKTANTI

Payvand, poytaxt, past, to'rt, baland, farzand, daraxt, kaft, juft, xursand, g'isht, sust, do'st.

SAYLANMA DIKTANT

I. 1. (G'isht) teruvchi ishni boshladi. 2. Nasiba mendan (xursand). 3. (Samarqand)— qadimiy shahar. 4. Biz oilada to'rt (farzandimiz). 5. Kuzda (daraxt) barglari to'kila boshlaydi. 6. Qodirning akasi (go'sht) do'konida ishlaydi. 7. (Past-baland) joylar mashina bilan tekislanadi. 8. (Qand) bilan choy ichdik. 9. (Toshkent) — respublikamizning poytaxti. 10. Otdan (baland) itdan (past). (*egar*)

II. 1. Ota-ona o'z (farzandi) uchun doimo g'amxo'rlik qiladi. 2. Biz (daraxtzor) yaqinida yashaymiz. 3. Biz dunyodagi barcha xalqlar bilan (do'stmiz).

IJODIY DIKTANT

Baliq ovi

Katta, anhor, Xayrulla, to'qqiz, qarmoq, ilindi, uy, pishirdik, mazza, yedik, qilib.

TEKSHIRUV DIKTANTI

Keksa bog'bon

Biz bog'ga bordik. Bizni Zuhridin ota kutib oldi. Ular bizni bog'dagi mevali daraxtlar bilan tanishtirdilar. (*17 so'z*)

GAP

IZOHLI DIKTANT

I. 1. Yozda quyosh hamma yoqni qizdiradi. 2. Oktabr oyida qovun-tarvuzlar uziladi. 3. Noyabr oyida havo soviy

boshlaydi. 4. Qushlarning yoqimli ovozi eshitiladi. 5. Dala ishlari qizib ketadi. 6. Havoga yoqimli hid tarqaldi.

II. 1. Qushlar kuzda qayerga uchib ketadi? Qushlar kuzda issiq tomonlarga uchib ketadi. 2. Kuzdan keyin qaysi fasl keladi? Kuzdan keyin qish fasli boshlanadi. 3. Qor qachon yog'adi? Qor qishda yog'adi. 4. Sinfdagi bolalarning hammasi yaxshi o'qiydilar. 5. Maktabimiz Ulug'bek ko'chasida joylashgan. 6. O'qituvchimizning familiyasi — Nosirov.

III. 1. Yashasin baxtiyor yoshlik! 2. Har doim tinchlik bo'lsin! 3. Bolalar, qushlarni seving! 4. O'quvchilar, darsda to'polon qilmang.

KO'RSATUV DIKTANTI

Qurbaqa

Qurbaqa foydali jonivor. Kunduzi qurbaqa biror namroq joyda yotadi. U kech kirgandagina ovga chiqib, turli zararli hasharotlarni tutib yeydi. Qurbaqa bir tunda juda ko'p zararkunandalarni yo'qotishga ulguradi. Qurbaqa o'z o'ljasi tomon xuddi mushukdek pisib boradi. Uni yopishqoq tili bilan tutadi-da, og'ziga tortadi. Ko'zlarini yumib turib, yutib yuboradi.

Mart oyidan boshlab kechqururlari qurbaqaning qurullashi eshitiladi.

ERKIN DIKTANT

Yo'lbars

Yo'lbars issiq mamlakatlarda yashaydi. Uning terisi yo'l-yo'l, malla rangda bo'ladi. Shuning uchun sarg'ish o'tlar orasiga yashirinadi. Ba'zan kun bo'yi o'tlar orasida yotadi. Biror hayvonni ko'rsa, unga tashlanadi. U odam uchun ham xavfli.

Oilada dastyor bo'lish osonmas

Bolalar, siz uy ishlarida ota-onangiz va kattalarga yordam berasizmi? Qanday ishlarni bajarasiz? Bunday savollarga javob berish uchun avvalo uy ishlarini rejalash va sifatli bajarish hamda tejamli bo'lishni bilish kerak.

Masalan, siz sabzavotlarni archib berishni bilishingiz kerak. Bu ish ancha murakkab. Ularni yupqa, qunt bilan tozalashni o'rgansangiz ancha sabzavotlarni tejagan bo'lasiz. Ayniqsa, bebaho bo'lgan ne'mat suvni sarf qilishga alohida e'tibor bering.

Eng yaxshi sovg'a

Ibrohim bilan do'stmiz, bir-birimizni hurmat qilamiz. Har kuni maktabda birga bo'lamiz. Do'stim bilan birdaniga uch kun ko'rishmay qoldim. Uyiga bordim u akasi bilan Farg'onaga ketgan ekan. To'rtinchi kuni keldi. Aytmay ketgani uchun uzr so'radi. Menga kitob olib kelibdi. Uni eng yaxshi sovg'a deb qabul qildim.

Nodon o'rdak

Tun edi. O'rdak suvda oy aksini ko'rdi. Uni baliq deb o'yladi, suvga sho'ng'idi. Lekin hech narsa topmadi. Bir necha marta shunday qildi. Boshqa kuni bir necha marta baliq suzib keldi. O'rdak ularni oyning aksi deb gumon qildi. Ularni tutishga harakat qilmadi. Natijada uzoq vaqt och yurdi.

Qushlar kuni

Aprel oyining boshlari edi. Bolalar maktab bog'iga keldilar. Qushlar kunini o'tkazish uchun reja tuzishdi.

Bolalarning qo'llarida qushlar uchun yasalgan in. Inning kichkina eshikchasi bor. Qushlarning yashashi uchun juda ham qulay. Qushlar kuni juda zavqli o'tdi.

IJODIY DIKTANT

1. Bugun qaysi kun? 2. Yilning qaysi oyi? 3. Hozir qanday fasl? 4. Bugun kimlar navbatchi? 5. Sinfda nechta a'lochi qiz bor? 6. A'lochi bola nechta? 7. Qaysi gazeta va jurnallarga obuna bo'ldingiz?

Topshiriq: Savollarga yozma javob yozing.

TEKSHIRUV DIKTANTI

Maqtanchoq quyon

Bir quyon yoz bo'yi maza qilib o'ynab yurdi. Qish yaqinlashdi. Maqtanchoq quyon qayerga borishini bilmay qoldi. (18 so'z)

Archa bezaklari

Yangi yil yaqinlashdi. Maktabda archa bayramiga tayyorgarlik boshlandi. Archa bezaklarini bolalarning o'zlari yasashdi. (15 so'z)

Qahramonlar o'lmaydi

Sobir Rahimov go'zal Toshkent shahrida yashagan. U vatanni yovlardan himoya qilish uchun janglarda haloq bo'lgan. (17 so'z)

YODDAN YOZUV DIKTANTI

Toping-chi

Rangi harxil,

Nomi bir xil.

G'it-g'it deydi ishlaydi,

Yerga kukun tashlaydi.

TA'LIMIY DIKTANT

Oila iqtisodi

Oila a'zolarimiz yaxshi daromad qilish haqida maslahatlashdi.

Hovlimiz katta. Yarmiga issiqxona qilishni rejaladik.

— Buning uchun ko'p mablag' kerak, — dedilar dadam.

Akalarimning yordami bilan tez orada issiqxona bitdi. Unga bodring, ko'katlar ekdik. Hammamiz birgalikda mehnat qildik. Erta bahorda hosilni yig'ib oldik. Katta daromad qildik. Qo'shimcha daromad bo'lgani uchun yengil mashina olishga qaror qildik. Yaqinda

«Neksiya» mashinasini sotib oldik. Xonadonimizda katta xursandchilik bo'ldi.

Piyoz

Odamlar turli xil sabzavotlardan foydalanadi. Ayniqsa, piyoz juda ko'p iste'mol qilinadi. Quyuq ovqatga ham, suyuq ovqatga ham piyoz solinadi. Piyoz ishlatilmaydigan ovqat yo'q. Uning kishi uchun foydali ekanligi qadim zamonlarda aniqlangan. U turli kasalliklar tarqatuvchi mikroblarni o'ldiradi. Shuning uchun piyozni ko'p iste'mol qilish foydali.

YODDAN YOZUV DIKTANTI

Hadisdan

Inson ulug', uning dilini shod et!
Yaxshiga yondosh, murodingga yetasan.
Yomonlik qilma, osoyishta yashaysan.

BOSH BO'LAKLAR

SAYLANMA DIKTANT

Ovchi

(Ovchi) to'qayda (aylandi). (U) tulkining kelishini (poylardi). O'ng tomonda (qamishlar) (shitirladi). (Ovchi) miltig'ini qo'lga (oldi). (Tulki) juda (ayyor). (U) ovchiga (ko'rinmadi).

1. (O'quvchilar) maktabga (keldilar). 2. (Paxtalar) oppoq bo'lib (ochildi). 3. (Bolalar) daraxt shoxida qush uyasini (ko'rdilar). 4. (Majlis) katta zalda (bo'ldi). 5. Darsga kirish uchun qo'ng'iroq (chalindi). 6. Kuchli (shamol bo'ldi). 7. (Biz) archa shoxiga o'yinchoqlar (taqdik). 8. Anhorda (suv) shildirab (oqadi). 9. Katta yo'ldan paxta ortilgan (mashina o'tdi).

Qishlovchi qushlar

1. Qishda chumchuq, chittak, zog'cha, zag'izg'on kabi qushlar shu yerda qishlash uchun qoladi.

2. Qushlar don izlab oshxona, ayvonlarga uchib kiradilar. Sovuq kunlari shumshayib turadilar.

3. Biz donxo'rak yasadik. Uni ayvon va oshxona oldiga qo'ydik. Qushlar bizga juda o'rgandi.

TA'LIMiy DIKTANT

Kitobni seving. Kitob — yaxshi maslahatchi va o'qituvchi. Kitob o'qimasdan bilimli bo'lish qiyin. Madaniyatli insonlar ko'p kitob o'qiydilar. Kitob go'yo tunganmas xazina. Bilim esa tunganmas boylikdir.

Namunali bo'lish uchun nimalarga rioya qilish kerak?

O'quvchi qanday bo'lishi kerak?

Odob so'zining ma'nosini ayting va yozing.

Namunali bolalarni bilasizmi, ularning ism va familiyalarini yozing.

Siz kimlarga o'xshashni xohlaysiz?

Kelajakda kim bo'lishni maqsad qildingiz?

Maqsadga erishish uchun nimalar qilish kerak?

Odob, ahloqqa doir maqol va hikmatli so'zlarni yig'ib, kichkina kitobcha yasang.

YODDAN YOZUV DIKTANTI

Topishmoqlar

Qat-qat qatlama,
Aqling bo'lsa tashlama.

* * *

O'zi bitta,
Ko'zi mingta.

* * *

Ikki yaproq bir tanda,
Kezar gulzor chamanda.

* * *

Bor edi ikki pichoq, Shundagina ish bitar,
Birga turishar har chog'. Bichiqchi kiyim bichar.
Qilgan ishlari yaxshi. Hozir o'ylab ko'ray-chi
Agar yurishsa garchi Oson ekan, bu — ...

ERKIN DIKTANT

Loyihachilar

Vatanimiz kun sayin obod bo'lib bormoqda. Hamma shaharlarda baland binolar qad ko'tarmoqda. Bu ishlarda loyihachilarning xizmatlari katta. Loyihachilar avval quriladigan uy, inshootlarning rejasini mas'uliyat bilan o'ylab, muhokama qilib, so'ng chizmada uni aks ettiradilar. Undan so'ng, uni kichik shaklini yasaydilar. Bu loyihalar ko'p mutaxassislarga ma'qul bo'lgach, u tasdiqlanadi. Shundan so'ng, qurilish ishlari boshlanadi. Quruvchilar guruhi to'planadi. Bosh muhandis ularga boshchilik qiladi.

Qushlar bilan suhbat

— Qushlar, qushlar,
Qalay ishlar?
Ko'rasizmi sira tushlar?
— Biz uncha ko'p uxlamaymiz,
Ko'proq uxlar
Qo'li bo'shlar.
— Ba'zi bir xil bolalar bor,
Nega sizni quvlar ular?
— Bizni quvar shunday bola,
So'zga yurmas, qaysar sho'xlar.
— Qushlar, qushlar, uching, yayrang,
Sayrashingiz ko'ngil xushlar.

YODDAN YOZUV DIKTANTI

Toyim-toyim

Toyim-toyim	Yugani ip,
Uchqur doim.	Uni tortib
Toyim toldan.	Chopsam chopar,
Hayron qolmang.	O'zi chopqir.

TA'KIDIY DIKTANT

Mevazorlar

Farg'ona viloyatining atroflari tog'lar bilan o'ralgan bo'lib, ravon ob-havo hosil qilib turadi. Shu tufayli vodiya shirin-sharbat mevali daraxtlar ko'p. Bog'lardagi mevalar inson uchun foydali, ayniqsa, yong'oq va bodom yaxshi o'sadi. Nam yetarli yerda, dengiz sathidan 700—2000 metrga qadar bo'lgan kengliklarda yong'oqlar ko'karib hosil beraveradi.

KO'RSATUV DIKTANTI

Farida

Faridaning onasi ishga ketib, uyda o'zi yolg'iz qoldi. U hali maktabga bormasdi.

Onasi ishga ketayotganida tovuqlarga don berib, gullarga suv quyishni tayinlagan edi. Farida tovuqlarga don berdi. Gullarga suv quydi.

Onasi ishdan kelib, Faridaning ishidan xursand bo'ldi.

Qushlar bizning do'stimiz

Biz tog' yonbag'rida yashaymiz. Tog'da qushlar ko'p bo'ladi. Bu yer ular uchun shovqin va xatardan xoli. Lekin bahor va kuzgi jala ularni bezovta qiladi. Biz qushlar uchun in yasadik. Inlarni ko'rinarli joyga o'rnatdik. Qushlar beozor yashamoqdalar. Palaponchalari ham katta bo'lib qoldi. Biz ularga g'amxo'rlik qilamiz. Qushlar bizning do'stimiz.

Danak

O'lkamizda turli xil mevalar mavjud. Ular danaklardan unib chiqadi. So'ng nihollar payvand qilinadi. Mevalar yetilgach, mazza qilib yeymiz. Danaklari nima qilinadi? Ba'zan chaqib yeymiz. Ba'zi vaqtda tashlab yuboramiz. Bunday qilmaslik kerak. Danaklarni yig'ib, dorixona, urug'chilik tashkilotlariga topshirish kerak. Bu danaklardan turli dorilar va yog' olinadi.

Qiziqish

Odil hamma bolalar kabi turli rasmlar chizishni yaxshi ko'radi. U to'garakka qatnashib, tasviriy san'at sirlarini o'rgana boshladi. Shu bilan birga bo'yoq, qog'oz, mo'yqalam haqida ham ko'p narsalarni bilib bormoqda. Odil ijod qilishga qiziqadi.

YODDAN YOZUV DIKTANTI

Ariq va suv

Pishqirib, toshib,	— Mensiz hech narsa
Ariqdan oshib.	Ololmas nafas.
Maqtanadi suv,	Mensiz, ha mensiz,
Shunday derdi u:	Gullar o'solmas.

— Hoy, to'xta, dedi,
To'satdan kimdir.
Biz ariqlarni
Unutma, axir!

Lola

Lola bog'chaga chiqib,
Quchoq-quchoq gul terdi.
Chakkasiga taqdi gul
Gulga ko'mildi butkul.

Suhbat

— Salom quyosh, soch nuringni,
Chiroylidir turishing.
— Salom, Avaz, og'ayni
Ko'rib sevindim seni.
Erta turibsan yasha
Sen bilan bo'lay oshna.

ERKIN DIKTANT

Suv

Suvsiz hayot bo'lmaydi. Har qanday tirik mavjudotga suv kerak. Kishi suvsizlikdan ko'ra ochlikka uzoqroq chidashi

mumkin. Odam va ko'p hayvonlar tanasining uchdan ikki qismi suvdan iborat. Ba'zi o'simliklarning beshdan to'rt qismi suvdan tashkil topgan. Suv okeanlar, dengizlar, daryo va ko'llarda, yer ostida va tuproqda bo'ladi.

Topshiriq: Har bir gapning ega, kesimini aniqlab, ularni daftaringizga yozing.

Fermada

Zuhraning oyisi fermada sut sog'uvchi bo'lib ishlaydi. U oyisiga yordam beradi. Zuhra eng yuvosh ola sigirni tanlab, uni boqa boshladi.

Po'choqlarni yig'ib, maydalab, uni xo'p to'yg'azib turdi. Ola sigir Zuhraga juda o'rganib qoldi.

Topshiriq: Har bir gapning ega va kesimini aniqlab, ularni daftaringizga yozing.

YODDAN YOZUV DIKTANTI

Topishmoqlar

Dengizda kema suzar,
Ketma-ket oltin uzar.

(paxta terish mashinasi)

* * *

Og'zi yo'g'-u tishi bor,
Duradgorda ishi bor.

(arra)

TEKSHIRUV DIKTANTI

Malika

Malika ismli singlim bor. U hozir birinchi sinfni tugatib, ikkinchi sinfga o'tdi. U juda harakatchan, ziyrak qiz. *(18 so'z)*

Yaylovda

Jamoa xo'jaligining chorva mollari ko'p. Zotli echkilar ham bor. Ular bahordan boshlab yaylovda boqiladi. *(16 so'z)*

II chorak

GAPLARDA SO‘ZLARNING BOG‘LANISHI

KO‘RSATUV DIKTANTI

Yosh bog‘bonlar

O‘quvchilar bahor kelishini sabrsizlik bilan kutishdi. O‘tgan yili ekan nihollarini parvarish qilishlari lozim edi. Bugina emas, o‘zlari otaliqqa olgan boshqa navnihollari ham bor edi. Ayniqsa, shanbalik kuni ular yeng shimarib, ishga tushib ketishdi.

Nargiza

Nargizaning buvasi qishloqqa ketgandilar. Bobo qishloqdan kelganlarida Nargiza bog‘chada edi. Oyisi uni bog‘chadan olib qaytdi. Buvasini anchadan beri ko‘rmagani uchun juda sog‘ingan edi. «Buvajonim keldilar, Buvajonim keldilar» — deb, quvona-quvona uyga yugurdi. Avval u uyalib turdi. So‘ng achom-achom qildi.

Alisherning quyonlari

Alisherning akalari quyon boqar edilar. Alisher ham bir just quyon olib keldi. Otasi quyonlarga uycha yasab berdi. Oradan bir yil o‘tdi. Alisher beshinchi sinfga ko‘chdi. Uning quyonlari esa yigirmatadan oshib ketdi. Quyonlardan o‘ntasini jamoa xo‘jaligiga topshirdi. Xo‘jalik raisi unga rahmat aytib, velosiped sovg‘a qildi.

YODDAN YOZUV DIKTANTI

Chana

Oh, qor yog‘di ana,
Yana birgamiz chana.
Dam olding bahor, yozda,
Xizmat qil-da ayozda.

Fonarman

Men fonarman,
Fonarman.
Ko'changizda
Yonarman.

Qizg'aldoq

Qizg'aldoq, qizg'aldoq
Taqibdi oltin baldoq.
Seni ko'rib quvonib,
Yuray men qirlar oshib.

TA'LIMiy DIKTANT

Uzum

Bobom uzum haqida shunday degan edilar: — Uzum novdasi ekiladi. 2—3 yildan so'ng, hosil beradi. Har tup tokdan 100 kilogrammgacha uzum hosili olinadi. Uzunning ba'zi navlari qishda 3—4 oygacha buzilmay saqlanadi.

Bir bosh uzum 700—800 grammgacha bo'lishi mumkin.

Tokdan yangi uzilgan uzum juda yeyishli bo'ladi. Uzumdan murabbo, quritib mayiz tayyorlanadi.

O'lkamizda uzumning xilma-xil navlari o'stiriladi.

YODDAN YOZUV DIKTANTI

Tez ayting va yozing

Archa oldida ayiq,
Archadan yasalar qayiq.

* * *

Tulki chaqirdi,
Kelishgan edi,
Tovuq, jo'jani,
Tutdi o'ljani.

* * *

Fil xartumi bilan
Ilib oldi olmani.
So'ng egasi bilan
Hayron qildi hammani.

* * *

Chevarlarga kerak doim,
Ishlatishar opam, oyim,
Ipni sarflar, yurar g'iz-g'iz,
Yo'llarida qoldirar iz.

* * *

Tog'da, bog'da yashaydi,
Qishda, yozda yashnaydi.

IJODIY DIKTANT

O'jar baliqcha

(*Ertak*)

Katta dengizda bir baliq oilasi bilan yashar edi. Baliqchalar suvda mazza qilib suzishar, shirin ovqat topib yeyishardi.

Bir kuni akasi ukalarini o'ynatib kelmoqchi bo'ldi. Baliqcha akalariga quloq solmadi va uzoqqa ketib qoldi. Ular ukalarini chaqirishdi, biroq baliqcha eshitmadi. O'jar baliqcha dengiz chirmovug'iga o'ralib qoldi. U akalarini rosa chaqirdi. Ammo ular uzoqda edilar. Keyin nima bo'ldi? (*58 so'z*)

TA'LIMIY DIKTANT

Tomchilar

Derazaning oldida bitta gilos bilan keksa o'rik daraxti bor. Ularning guli to'kilib, dovuchcha tukkan. Lekin dovuchchalar barglar orasida ko'zga ko'rinmaydi. Barglar yomg'irdan keyin tiniq ko'rinadi. Tomchilar oftob nurida yulduzchalarday charaqlab turardi. Kuchsiz shabada esdi.

Bu payt barglar salgina qimirladi. Tomchilar esa duv etib yerga to'kildilar. Bu manzarani ko'rish qanday zavgli-a? Siz ham shunday holatni kuzatganmisiz?

O'rdak

O'rdak — suvda suzuvchi qushlardan biri. Yilning issiq davrlarida hovuz va ko'llardan o'ziga ozuqa topadi. Sayoz suvlarda kun kechiradi. Suv ostidan chuvalchang, qurt-qumursqa qidirib topishga harakat qiladi. Suv muzlaganda o'rdaklar turli ovqat va o'simlik qoldiqlari bilan boqiladi.

O'rdaklar tuxum qiladi.

YODDAN YOZUV DIKTANTI

Biz-biz edik, biz edik,
O'ttiz ikki qiz edik,
Ikki safga tizildik,
Birin-ketin uzildik

SO'Z TARKIBI

TAHLIL UCHUN SO'ZLAR

Ishchi, bog'bon, gulchi, gulzor, paxtakor, aqlli, oshpaz, uycha, traktorchi, guldor, chegarachi, tuzsiz, boshliq, chiziq, chizg'ich, terimchi, mashinachi, kombaynchi, gulsiz, kitobcha, shamol, oftob, duradgor.

SAYLANMA DIKTANT

I. 1. (Gulchi) gullarga suv quydi. 2. Shahrimiz yildan-yilga (gullab-yashnamoqda). 3. Rahima (gulli) ko'ylagini kiydi. 4. Robiyaning do'ppisi (chiroyli) ekan. 5. Ishchi fabrikada (ishlaydi). 6. (Tikuvchi) ko'ylaklar tikadi.

II. 1. Paxta, paxtakor, paxtakordan, ishchini, ishchining. gul, gulchidan, tuz, tuzsiz, traktorchidan, suvga, boshliq, mashina, mashinachi, mashinani, mehnat, terim, mehnatda, sutning, poda, podachining, podani.

Topshiriq: Yuqoridagi so'zlardan o'zakdoshlarni ajratib, alohida ustun shaklida yozing.

Bo'g'in ko'chirish uchun so'zlar

Paxtakor, Olimjon, ayiq, albom, va'da, na'matak, etik, palto, yordam, yulduzcha, yumshoq, jur'at, konki, ma'no, yig'im, ma'murchilik, katta, yong'oq, bahor, mashina, o'qituvchi, hikoya, daraxt, jamoa, Samarqand, mukofot, sabzavot, fabrika, izzat, arra, zavod, guruh, dutor, doira, raqs.

ERKIN DIKTANT

Bularni hamma bilishi kerak

Baxtsiz hodisalar uyda, maktabda, safarda, ko'chada ro'y berishi mumkin. Bunday paytda birinchi yordam berishni bilish kerak. Odam yaralanganda darhol bog'lab qo'yish kerak. Agar elektr toki ursa, tokni tezda uzib, simni yog'och bilan olib tashlash kerak. Shikastlangan odam nafas olmasa, sun'iy nafas oldirish kerak.

Ilg'or sut sog'uvchi

Tong otdi. Nasiba opa barvaqt uyg'ondi. U fermada ishlaydi. Tezda nonushta qilib, fermaga otlandi. Uni hamkasblari iliq kutib oldilar. Ilg'or sut sog'uvchi Nasiba Davronova o'z qaramog'idagi sigirlar oldiga kirdi. Ularni yuvib-taradi. So'ng o'z agregatini ishga soldi.

Nasiba opa bugun kechagidan, ertaga bugungidan ko'proq sut sog'ishli o'ylaydi. Shuning uchun u hurmatga sazovor bo'ldi.

Bahor yomg'iri

Kunlar isiy boshladi. Qushlar issiq tomonlardan uchib kelmoqdalar. Daraxtlar oppoq bo'lib gulladi. Jajji qizchalar tolbargak taqdilar. Qir va adirlarda lolalar qip-qizil bo'lib ochildi.

Havo birdan bulut bo'lib, momaqaldiroq gumburladi. Yomg'ir yog'di. Bu bahor yomg'iri edi.

OT

LUG'AT DIKTANTI

Baho, bahor, vazifa, mashina, lug'at, havo, davlat, javob, jahon, anhor, navbatchi, shamol, shaftoli, sabzavot, savol.

Ra'no, Ma'mura, Ma'rifat, A'zam, Ne'mat, na'matak, qal'a, sa'va, san'at, she'r, sur'at, Tal'at.

Minnatdor, g'isht, go'sht, farzand, Samarqand, Toshkent, Parkent, kaft, payvand, poytaxt.

SAYLANMA DIKTANT

1. (Bahor) — ajoyib fasl. Bahorda (havo) isiy boshlaydi. Yengil (shabada) esadi. (Shaftoli) gullaydi.

2. Uyg'a berilgan (vazifa) oson ekan. Uni bajarib, imlosi qiyin so'zlarni (lug'at) daftarga yozdim. So'ng savollarga (javob) berishga tayyorlandim.

3. (Konsert) tamom bo'ldi. (Navbatchi) xonani shamolatdi.

Ko'chat ekish

Ko'chat ekish haftaligi boshlandi. Bu haftalikda biz ham qatnashdik. (Ahmad Murodov) tut ko'chati olib keldi. (Ma'mura Omonova) olma va olcha ko'chatlarni keltirdi. (Xursanoy) ko'chatlarga suv quydi. (Shavkat Kamolov) ko'chatlarni ekib, tuproq tortdi.

YODDAN YOZUV DIKTANTI

Kungaboqar kimga boqar?
Quyosh chiqsa unga boqar.

TA'KIDIY DIKTANT

Mehnat darsida

O'qituvchimiz Ra'no Sultonova mehnat darsida bizga gul tikishni o'rgatdilar. Ular oq matoga atirgul va binafsha rasmlarini qalamda chizib berdilar. Ignaga ip o'tkazishni kim tez bajarishini kuzatdilar. Munavvar birinchi bo'lib

ipni ignaga o'tkazdi. Ra'no Sultonova oldin odmi iplarni, keyin och rangli iplarni ishlatishni tushuntirdilar. Biz mehnat darsida matoga gul tikishni o'rgandik.

YODDAN YOZUV DIKTANTI

Mehnat — mehnatning tagi rohat.

* * *

Mehnatda sinalgan elda aziz.

* * *

Suvsiz hayot bo'lmas,
Mehnatsiz — rohat.

* * *

Mehnatsiz topilgan oshdan,
Mehnat bilan topilgan tosh yaxshi.

TA'LIMIY DIKTANT

Mehmondorchilik odobi

Dasturxon tuzash ham bir san'at. Stol yoki xontaxtaga dasturxon yoziladi. Dasturxonga avval non, so'ng shirinliklar chiroyli likopchalarda qo'yiladi.

Choyni damlab, biroz usti yopib qo'yiladi. Nonni kattalar ushatganlari ma'qul. So'ng piyolalarga choy quyib, odob bilan mehmonlarga uzatiladi. Birinchi quyilgan choy dasturxon atrofida o'tirgan yoshi ulug' odamlarga uzatiladi.

Mehmonlarga alohida izzat-hurmat ko'rsatiladi. Ular taomlarni yeyishga taklif etiladi.

Momiq

Lolaning yunglari mayin, ko'zlari munchoqqa o'xshagan chiroyli mushukchasi bor. Lola unga Momiq deb nom qo'ygan. Momiq Lolaga, Lola esa Momiqqa juda o'rganib qolgan. Lola Momiqni erkalaydi. Uni yaxshi parvarish qiladi. Lolaning o'rtoqlari ham Momiqni yaxshi ko'radilar.

Xonqizi qo'ng'izi

Xonqizi qo'ng'izi juda foydali. U ekinlarimizni shiradan asraydi.

U juda kichkina. Nozik qanotlarini ochib-yumib uchib ketadi. Bolalar, unga ozor bermang!

YODDAN YOZUV DIKTANTI

Kamalak qo'shig'i

Kamalak deydi:	— Xayolim u tomon
— Ranglarim egilgan	Yeladi,
Yoy bo'lib,	Tez borib ushlagim
Bulutlar chopishar	Keladi.
Toy bo'lib,	

Osmondan ko'zimni
Uzmayman,
Rango-rang kamalak
Izlayman.

Topshiriq: She'rdan qanday? so'rog'iga javob bo'ladigan so'zlarni topib yozing.

TA'LIMY DIKTANT

Kun tartibiga rioya qiling

Ertalab uyg'ongach, o'rningizdan turing. Ertalabki jismoniy mashqni bajarish juda zarur. Sovuq suvda yuvining. U kishiga tetiklik bag'ishlaydi.

Shoshmay nonushta qiling. Darsga kechikmang. Tanafusda ochiq havoda o'ynang. Darsdan so'ng kun tartibiga rioya qiling. Dam olgach, dars tayyorlang va o'ynang. Kechqurun o'z vaqtida uxlashga odatlaning.

Tugmacha qo'ng'iz

Bolalar chiroyli qo'ng'izcha ushlab olishdi. Uning boshi qop-qora. Qanotlarida esa qip-qizil xollari bor edi. U qo'rqib, qimirlamay yotardi.

Uni tugmacha qo'ng'iz yoki xonqizi ham deyiladi. Tugmacha qo'ng'iz juda foydali. U barglarga tushgan shirani yeydi. Bolalar tugmacha qo'ng'izni tomosha

qildilar, so'ng uni gulga qo'ndirishdi. Qo'ng'iz qanot qoqdi va uchib ketdi.

FE'L

KO'RSATUV DIKTANTI

Topishmoqlar

1. Teg-teg desam tegmaydi, tegma desam tegadi. (*lablar*)
2. Ikki aka-uka yashaydi, bir-birini ko'rmaydi. (*ko'z*)
3. Suvga solsam botmaydi, baliqlar ham yutmaydi. (*qarmoq*)
4. Qoziq ustida qor turmaydi. (*tuxum*)
5. O'tda yonmaydi, suvda cho'kmaydi. (*muz*)

Xumsonda

Biz yozda Xumson qishlog'ida dam olamiz. Tog' oralig'iga joylashgan bu qishloq juda ko'rkam.

Qishloq o'rtasidan Ugom daryosi kesib o'tadi. Ugomning tiniq, muzdek suvi shifobaxshdir. Bu daryo juda tez oqadi. Shuning uchun unda cho'milish mumkin emas. Xumsonda Kegayli daryosi ham bor. Kegayli kichik, suvi yoqimli daryodir. Biz bu daryoda mazza qilib cho'milamiz.

Mart

Mart — bahorning birinchi oyi. Mart oyida kunlar isiy boshlaydi. Dalalarda qizg'in mehnat boshlanadi.

Tolib bilan Murod qushlarga uycha yasadilar. Uychani uylari oldidagi daraxtga qo'yishdi. Uychaga qushlarning kirishini kuzatib turishdi. Bir ajoyib qushcha kelib, uycha tepasiga qo'ndi va sayray boshladi. Bolalar juda xursand bo'lishdi.

YODDAN YOZUV DIKTANTI

1. Hayot — izzat-hurmat bilan go'zal.
2. Inson qadrini mehnat oshiradi.
3. Nafsini tiygan hurmat topadi.
4. Yoshi ulug'larni hurmat qilgan kishi qariganda o'zi ham hurmatga erishadi.

IJODIY DIKTANT

1. Bolalar, bog'chasi, yo'lda, bog', va, tarbiyachi, edilar, borar.

2. Karim Qahhorov, do'kon, qalam, daftar, rasm, oldi, papka sotib.

3. Ertalab, yog'och, qayiqcha, tipratikan, qoldi, yomg'ir, qorovul, ko'rib.

ERKIN DIKTANT

Sayohat — rohat

1. Yoz kunlaridan biri edi. Ertalab barvaqt uyg'ondik. Kelishuvimizga ko'ra o'rtoqlarim biznikiga kelishdi.

2. Biz Ko'ktog' etaklariga yo'l oldik. Tog' bag'rida maza qilib dam oldik. Shifobaxsh o'tlar terdik. Sayohatimiz mazmunli o'tdi.

3. Sayohatda ko'rganlarimizni sinfga qaytgach hikoya qilib yozdik.

Bahor kunlarida

1. Bahor keldi. Kunlar isiy boshladi. Dalalardagi qorlar eridi.

2. Bahorni paxtakorlar aziz mehmonday qarshi oladilar. Traktorlarning hammasi ishga shay qilib qo'yilgan edi. Ular endi dalalarda javlon urib, ishni boshladilar.

3. Yerga o'g'it solinadi va qayta ishlov berilgach, shudgorlarga egat olinadi. Paxta hosili mo'l bo'lishi uchun barcha ishlar amalga oshiriladi.

Musiq darsida

Musiq darsimiz juda qiziq o'tadi. Biz turli kuy, qo'shiqlarni o'rganamiz. Men «O'zbekiston» kuyini pianinoda chalib berdim.

YODDAN YOZUV DIKTANTI

Barmoq yurgan zinadan,
Kuy taralar xonadan.

(piano)

Opa-singillar

Farida Toshkent shahridagi 241-maktabning 4-sinfida o'qiydi. Singlisi — Oydin 1-sinfga borgan. Farida Oydinning o'qishlariga yordam beradi. Shuning uchun Oydin besh baholar olib o'qimoqda.

YODDAN YOZUV DIKTANTI

Bilimdan ortiq boylik yo'q.

Bugungi ishni ertaga qo'yma,
Ertaning ham rejasi bor.

TEZ AYTING VA YOZING

Gulnor qog'ozdan g'oz yasadi,
G'ani qog'ozdan xo'roz yasadi.

San'at saroyi, saroylarning saroyi.

TA'LIMIY DIKTANT

Yong'oq bobo maktubi

Salom, mening yosh bog'bon do'stlarim!

Men bobokalon yong'oq buvangiz sizlarga iltimos bilan murojaat etaman. Mening avlodlarim tobora kamayib bormoqda. Bu meni nihoyatda tashvishga solyapti.

Sababi, ayrim joylarda yong'oqlar kesib tashlanib, eng yaxshi navlarim yo'qolib ketmoqda.

Bolalarim, yong'oq navlarini o'stirishga alohida e'tibor qiling.

Mening mevam ham, tanam ham juda foydali.

Onalarimiz bayrami

Yaqinda onalarimiz bayrami bo'ladi. Biz bu bayramni yaxshi kutib olmoqchimiz. Har birimiz buvimizga, onamizga, opa-singillarimizga sovg'a tayyorlayapmiz. Men ro'molcha tikib qo'ydim. Singlim quticha yasayapti, akam sovg'a uchun albom tayyorlagan. Onamiz uchun gul o'stirayapmiz. Bayramgacha g'unchalari ochilsa kerak. Biz uni onamizga taqdim etamiz.

Chiniqish

Ba'zi bolalar chidamsiz bo'ladi. Yozda issiqqa, qishda sovuqqa chidamaydi. Qudratilla unday emas. U qishda ham sovuq suvda yuvinadi. Yozda esa ortiqcha betoqat bo'lmaydi. U chiniqib qolgan. Yoshligida aslo erinchoqlik qilmagan. Jismoniy mashq bilan shug'ullangan. Hozir ham o'zini chiniqtirmoqda. Salomatlik uchun chiniqish zarur. Yoshligidan o'zini chiniqtirib borgan kishi kasal bo'lmay, tetik bo'lib yashaydi.

III chorak

SIFAT

LUG'AT DIKTANT

Oppoq sut, qizil lola, yashil barg, tiniq osmon, shirin olma, achchiq qalampir, nordon olxo'ri, sersuv shaftoli, keng uy, katta javon, tor yo'lka, yangi shim, ensiz ko'priq.

SAYLANMA DIKTANT

1. Maydon hovlidan (kengroq). 2. Terak qayrag'ochdan (balandroq). 3. Iqbol Sayyoradan (kichikroq). 4. Zokir Alisherdan ertak aytishga (ustaroq). 5. (Ilg'or) terimchilar mukofotlandi. 6. (Yozning issiq) bir kunida qo'zi bordi suv ichgani.

2. Qoqigul fevral oyidan ochila boshlaydi. Avval u (sariq) rangda gullaydi. so'ng dumaloq shaklda (mayin tukchalar) chiqaradi.

Sifat

Men Sifatman, Sifatman,	— Qo'rqqoq.
Ham belgi, ham sifatman.	Endi eshiting so'zim.
— Paxta ayting qanday?	Sifatmi desak uzum?
— Oq.	Sifat emas, otdir u,
— Quyunchalar-chi?	Sifatlarga yotdir u.

3. Yer yuzida chiroyli gullar ko'p, (oq, qizil, pushti gul), hatto (qora gul) ham bor. Gullarning hidi ham har xil bo'ladi. Ba'zi gullar atir hidini taratadi. (Sariq gulning) hidi jiyda gulining hidiga o'xshaydi.

SAYLANMA DIKTANT

1. Tongda (mayin shabada) esadi. 2. (Tiniq suv) shabadada jimirlaydi. 3. Gulzorda (qizil gul) ochildi. 4. Shoxda (jajji qushcha) sayradi. 5. Uzoqdan (yoqimli kuy) taraladi. 6. Qir-adirlar (yashil maysa) bilan qoplandi. 7. Akvariumda (mayda baliqchalar) suzdi.

IZOHLI DIKTANT

Erta bahor

Bahor keldi. Osmonda bulut ko'rinmaydi.

Quyosh nuri dala va tog'larga asta tarqala boshlaydi. Daraxt shoxlarida hali barg yo'q. Ayrim daraxtlarda faqat kurtak ko'zga tashlanadi. Uzoq-yaqindan turli qushlarning sayrashi eshutiladi.

Havo yoqimli, xushbo'y va toza. U kishiga huzur bag'ishlaydi. Erta bahor tongi yoqimli bo'ladi.

Yangi uy

Ishchilar shaharchasida to'qqiz qavatli uy qurildi. Ilg'or ishchilarga yangi uy berildi. Biz oilamiz bilan to'rt xonali uyga ko'chib kirdik. Yangi uy bizga juda yoqdi. Derazalari katta-katta. Chap tomonda katta ayvonchasi bor. Yozda shu ayvonchada o'tirsa, kishi rohatlanadi. Shaharning hamma yeri ko'rinib turadi. Biz quruvchilarga rahmat aytdik.

Rahmdil bola

Farhod hovliga gul o'tqazayotgan ekan. Tunuka tomga bir narsa tushdi. Farhod shoshib tomga chiqdi. Qarasa, qaldirg'och ekan. U tipirchilab, sirg'anib tarnov yoniga borib qolibdi. Farhod sekin borib qaldirg'ochni ushladi. Uning qanoti shikastlangan edi. Farhod uni avaylab pastga olib tushayotganida, qo'shni hovlida roгатka ushlab turgan Karimga ko'zi tushdi. Farhod unga xo'mrayib qaradi. Karim yomon ish qilgani uchun uyaldi.

Gullar

Chiroyli va xushbo'y gullarni hamma sevadi. Bahorning birinchi gullari boychechak va xushbo'y binafshalardir. Ulardan so'ng yoqimli chuchmoma, nastaringul ochiladi.

Safsargul ariq bo'yida ajoyib manzara hosil qiladi.
Atirgulning yoqimli hidi kishiga huzur bag'ishlaydi. Oq
va pushti atirgul may oyida ochiladi.

Chiroyli ra'no gulini aytmysizmi? Uning yoqimli hidi
atrofga taraladi.

Chiroyli kapalaklar guldan gulga qo'nib yayraydilar.

Bulbul

Bulbul juda yoqimli sayraydi. Aprel, may oylarida erta
tongda uning yoqimli ovozi uzoq-uzoqlardan quloqqa
chalinadi. Bulbul chiroyli qush. U chakalakzorlarda
yashaydi. Bulbul gulni sevadi. Gulzor atrofida uchib
yurishni yaxshi ko'radi. Qishda issiq mamlakatlarga uchib
ketadi. Bahorda bizning o'lkamizga yana qaytib keladi.

YODDAN YOZUV DIKTANTI

O'zing kichkina
Ovozing yaxshi.
Qani bulbulcham,
Bir sayrab berchi?

Topishmoqlar

Soylar to'lib oqadi,
Bog'lar kulib boqadi.
Bizga juda yoqadi.
Chamanzor har yoq.

(bahor)

Rangi har xil: kulrang, oq,
Oyoqlari — yung paypoq.
Yozda asta yuradi,
Ko'proq suvda suzadi.

(o'rdak)

IJODIY DIKTANT

Chiqadi, devoriy, marta, bir, oyda, har, mamlakatimizda,
ko'rsatiladi, kamchiliklarimiz, va, unda, yozadilar, ma-
qolalar, va xabar, xil, har, gazetamizda, o'quvchilar, faxrla-
namiz, bilan, o'quvchilarimiz, yaxshi, biz, doimo.

ERKIN DIKTANT

Yordam

1. Qizlar dars tayyorlab o'tirishgan edi. Ko'chadan qandaydir tovush eshitildi. Ular deraza yoniga chopib kelishdi.
2. Muzlik ustini suv qoplayotganini ko'rishdi. U yerda uchta kichkina bola cho'kib borardi.
3. Ular bolalarni arang qutqarib qolishdi. Bolalar dodlab yubordilar, muz esa yorilib ketibdi.
4. Qizlar muzlik tomon chopishdi.

Baliq ovi

1. Biz baliq oviga tayyorlandik. Otam to'r, qarmoqni ko'zdan kechirdilar. Qayiqning teshiklarini yamadilar. Men otamga yordamlashdim.
2. Yakshanba kuni baliq oviga bordik. Katta ko'lda baliq juda ko'p ekan. Otam qarmoq, to'r bilan baliq tutdilar. Men ularni idishga soldim.
3. Kechqurun biz ovimizni ko'tarib, uyga qaytdik.
4. Oyim baliqlarni qovurib berdilar.
5. Hammamiz maza qilib baliq yedik.

Maqtanchoq ayiq

1. Ayiq do'stlariga maqtandi. Bugun u do'stlarini asal bilan mehmon qilmoqchi bo'ldi.
2. Ayiq qo'shni qishloqdagi asalari qutilari atrofida ko'p aylandi. Bir qutini ochmoqchi bo'ldi. Asalarilar buni sezib qolib, ayiqni rosa talashdi. Ayiq o'zini suvga tashlab arilardan qutuldi. U do'stlari oldida xijolat bo'ldi.

TEKSHIRUV DIKTANTI

Yozuv qoidasi

Chiroyli va to'g'ri yozish san'atdir. Bunga erishish uchun yozuv qoidalariga rioya qilish kerak. Yozganda to'g'ri o'tirish kerak. Engashib yoki gerdayib yozish yaramaydi. Engashganda ko'z toliqib qoladi. Gerdayib yozganda ham

ko'zning chamalashi susayadi. Ruchkani uchta barmoq bilan to'g'ri ushlash lozim. Daftar chizig'iga rioya qilib, harflarni dona-dona qilib yozish zarur. Shunda xat chiroyli chiqadi. (55 so'z)

Topshiriq: Bo'lishli fe'llarni ustuncha shaklida ko'chirib, qarshisiga bo'lishsiz shaklini yozing.

Jamoa xo'jaligi dalasida

Maktabimiz yaqinida jamoa xo'jaligi bor.

U yerda erta tongdanoq ish boshlanadi. Ko'chalarda mashinalar qatnay boshlaydi. Hamma dalaga chiqib, yaxshi kayfiyat bilan ishlaydi. Shuning uchun charchaganlarini ham bilmaydilar. Hammalari tushlikka chiqadilar. Tushlikdan so'ng yana quyosh botguncha dalada mehnat qiladilar. Bir-birlarini musobaqaga chaqiradilar. (45 so'z)

Tozalik

Kishining qandayligi ish joyidan bilinadi. Ilg'or ishchilar dastgohlarini doimo toza tutadilar. Yerga turli chiqindilar tashlamaydilar. Dastgoh yaqinida chiqindi uchun maxsus idish turadi. Hatto latta va supurgi ham bo'ladi.

Ilgakda sochiq osig'liq turadi. Dastgoh tepasidagi qo'shaloq chiroqda ham chang bo'lmaydi. Asboblarning hammasi tartibli qo'yiladi. Ular tokchada saqlanadi. Palapartishlik — yomon odat. Chunki ish unumining pasayishiga sabab bo'ladi. (57 so'z)

Topshiriq: Bo'lishli va bo'lishsiz fe'llarni alohida ustuncha qilib yozing.

Kamalak

Ertalabdan yog'ayotgan yomg'ir tushga yaqin tindi. Charaqlab quyosh chiqdi. Uning nuri hamma yoqqa tushdi. Ufqda rango-rang kamalak ko'rindi. Qizil, sariq, yashil, binafsha rangli yoysimon shakl paydo bo'ldi. Biz uni tomosha qildik. Har yili bahorda tomosha qilamiz. Kamalak uzoq turmaydi. Birozdan so'ng ko'rinmaydi. Chaqqon bolalar esa kamalak rasmini chizib ulgurdilar. (51 so'z)

YODDAN YOZUV DIKTANTI

Onajonim

(*qo'shiq*)

Mehribonim,	Ko'zim ochib,
Onajonim.	Sizni ko'rdim.
Men gul bo'lsam,	Siz tufayli,
Siz bog'bonim.	Inson bo'ldim.

Duo qiling,
Tezroq o'say.
Tinchlik uchun,
Hissa qo'shay.

Gullarim

Gullarim chaman, chaman,	Parvarishlab, suv quyib
Men gullarni sevaman.	Go'zal gulzor qilaman.

TA'KIDIY DIKTANT

Vaqt hisobi

Vaqtни ko'rish, eshitish mumkin emas. Lekin vaqt bor narsa. Vaqt hech qachon to'xtamay harakat qiladi. Faqat olg'a intiladi.

Vaqt o'lchovlarini ham bizga tabiatning o'zi bergan. Odamlar vaqtни kun bilan tun orqali o'lchaganlar. Yoki oyning turli ko'rinishi bilan chamalaganlar. Yil fasllarining uzluksiz almashib turishini kuzatganlar.

Yer bir kecha-kunduzda o'z o'qi atrofida bir marta aylanadi. Quyosh atrofini esa rosa bir yilda aylanib chiqadi.

Xonqizi

(*Ertak*)

Bir podshoning butun dunyoga dovrug'i ketgan sohibjamol va dono qizi bo'lgan ekan. Bu qizga yetti iqlimning shahzodalari, savdogarlari va pahlavonlaridan sovchi kela boshlabdi. Ammo shoh ularning oldiga uddalash qiyin bo'lgan shartlarni qo'yarkan. Kelganlar bu shartlarning birortasini ham bajarolmay, qaytib ketisharkan.

Uzoq shaharda bir jodugar bor ekan. Bir kuni ana shu badbashara jodugar shoh qizining dovrug'ini eshitib qolibdi va unga xaridor bo'libdi. Jodugar shoh qo'ygan shartlarni juda osonlik bilan bajaribdi. Ammo shoh o'zining go'zal qizini bu badbashara maxluqqa berishga sira rozi bo'lmabdi. Bundan g'azablangan jodugar bir afsun o'qib, malikani qo'ng'izga aylantirib qo'yibdi.

Bu jajji qo'ng'izcha no'xotning yarim pallasini eslatadi.

IJODIY DIKTANT

Mintaqa vaqti

Yer dumaloq shaklda. U o'z o'qi atrofida G'arbdan Sharqqa tomon aylanadi. U o'z yuzasining turli qismlarini birin-ketin quyosh tomonga burib turadi. Kunning chiqishi yer sharining turli joylarida turli vaqtga to'g'ri keladi. Masalan, Moskvada soat 10 bo'lsa, Toshkentda 12 bo'ladi. Ana shunday vaqt mintaqa vaqti yoki mahalliy vaqt deb ataladi.

TA'KIDIY DIKTANT

Tadbirkor

Aziz beshinchi sinfda o'qiydi. U quyonchilik bilan shug'ullanib, foyda oladi. O'n beshtasini jamoa xo'jaligiga topshiradi. Xo'jalik raisi unga qo'l soati va velosiped sovg'a qildi. Kichik tadbirkor bu yil yana 30 ta quyon boqib topshirmoqchi.

Olimjon fermer

Olimjon aka 20 ta sigir sotib oldi. Ularni boqish uchun qishloqdan yer ajratib berishdi. Sigirlardan olinayotgan sudtan qaymoq, suzma, qatiq va pishloq tayyorlaydilar. Shahar aholisi mahsulotlarni xarid qilib olyaptilar.

TA'LIMIY DIKTANT

G'aroyib haykal

Dunyoda juda ajoyib voqea-hodisalar bo'ladi. Amerikaning Nyu-York shahrining markazi — Rokfeller maydo-

nida balandligi 13 metrga yetadigan g'alati kuchuk bolasi-ning haykali qad rosladi. Haykaltarosh Jeff Kuns og'irligi 150 tonna, bo'yi 13 metrli bu haykalni 60—70 ming tunukadan yasagani rost.

Haykaltarosh o'zining nafis san'atini shunday did bilan ko'rsatganki, kishi hayratlanmay qolmaydi.

Dastlab u kuchuk skeletini yasab oldi. Bu skelet gullarni ozuqa va suv bilan ta'minlab beruvchi moslama vazifasini o'tadi. Gullarni oziqlantirib turish uchun moslamaga 25 tonna og'irlikda tuproq solingan.

YODDAN YOZUV DIKTANTI

Bir bug'doy boshog'i	Maktabimiz bog'ida
Hovuch-hovuch don.	Mehnat qildik hammamiz.
U menga va senga	Naq oltin kuz chog'ida
Shirin, totli non.	Pishdi behi, olmamiz.

Topshiriq: Qanday? so'rog'iga javob bo'lgan so'zlarni ajratib yozing.

TEKSHIRUV DIKTANTI

Dorivor o'simliklar

Bahorda turli-tuman o't-o'lanlar bilan qoplangan qiradirlarni ko'rib, hammaning bahri dili ochiladi.

Ularning nomi shunchalik ko'pki, sanab tugatish ham qiyin.

Ismaloq, jag'-jag', otquloq, yalpiz, marvaridgul, dala-choy, qogidgul kabi o't-o'lanlar shifobaxsh o'simliklardir.

Bu o'simliklardan damlama tayyorlab ichsangiz tananqir yayrab ketadi, kuchingizga-kuch qoshiladi. Ularni gishda foydalanish uchun quritib qo'yish kerak. (54 so'z)

Topshiriq: Siz yashaydigan yerda qaysi shifobaxsh o'simliklar o'sadi?

Ular nega shifobaxsh deyiladi?

Matndan shifobaxsh o'tlar nomini ajratib yozing.

Shifobaxsh danaklar

O'qituvchimiz shaftoli danaklarini yig'ishimizni aytdilar. Bu yil shaftoli hosili mo'l bo'ldi. Har birimiz bir qopdan danak yig'dik.

Hammamiz yig'gan danak besh yuz kilodan oshdi. Biz ularni dorilar tayyorlaydigan markazga topshirdik. Shaftoli danagidan bosh miya faoliyatini yaxshilaydigan dori tayyorlanar ekan.

O'qituvchimiz biz yig'gan danaklar ko'plab bemorlarni tuzatishga yordam beradi, dedilar. *(51 so'z)*

Savob ish qildi

Nosir kavlab olingan piyoz paykalida qolgan piyozlarni yig'di u bir necha kunda to'rt qop piyoz to'pladi. Uning xolasi shaharda yashaydi. Nosir ikki xalta piyozni xolasinikiga olib bordi. Xolasi Nosirdan juda minnatdor bo'ldi. Kechqurun bu haqda ota-onasiga aytdi. Ular ham mamnun bo'lishdi va shunday deyishdi:

— Nosirjon bolam, bugun juda savob ish qilding. Chunki xolangning dastyorlari yo'q. Bozorga borishga qiynaladilar. *(62 so'z)*

TA'KIDIY DIKTANT

Asalari

Asalari xo'jaligimizga katta foyda keltiradi. Asalari olma, nok, beda, qulupnay gullaridagi shirani so'radi. Ulardan asal yig'adi. Olib kelgan shirani uyasiga yig'adi. Uni qanotlari yordamida asalga aylantiradi.

Asalarilar inoq yashaydi. Ular mehnatsevar bo'ladi.

Bahor

Bahor juda ko'rkam fasldir. Bahor fasliga mart, aprel, may oylari kiradi. Bahor kelishi bilan quyosh iliq nurlarini socha boshlaydi. Ba'zan osmonda bulutlar ko'payadi. Yomg'ir tez-tez yog'ib turadi. Daraxtlar kurtak chiqaradi, gullab, barg yozadi. Har xil gullar ochiladi. Yer yuzasi ko'm-ko'k maysa bilan qoplanadi.

YODDAN YOZUV DIKTANTI

Keldi bahor

Tog'da nega	Nega gullar
Eridi qor?	Kuldi takror?
Nega loyqa	Chunki yana
Oqar anhor?	Keldi bahor.

IJODIY DIKTANT

- I. 1. Yozgi ta'tilga qancha qoldi?
2. Siz ta'tilda qayerga borasiz?
3. Oromgohlarda bo'lganmisiz?
- II. 1. Sen qayerda yashaysan?
2. Qachon uyqudan turasan va nima qilasan?
3. Badantarbiya bilan shug'ullanasanmi?
4. Sen hozir qanday kitob o'qiyapsan?
5. Maktabga soat nechada borasan?
- III. 1. Qanday she'rlarni yod bilasan?
2. Qaysi qishloqda bo'lgansan?
3. Qanday shaharlarni ko'rgansan?
4. Qanday ertaklarni bilasan?

IV. Kattaqo'rg'on, qishloq, shahar, bir necha, uzoq, kilometr, shahar, tus, ol; juda, u, yer, ajoyib, qur, bino, kino, bog'cha, markaz, haykal, Navoiy, bor; Yangiyo'l, tog'am, tur; Men, bor, ta'til, qishloq, tog'am.

IJODIY VA ERKIN DIKTANT

Qaysar tulkicha

1. Tulkicha ini oldida xafa bo'lib o'tirardi. Hamma tulkichalar maza qilib o'tloqda o'ynashyapti.
2. Bugun onasi unga qaysarligi uchun o'ynashga ruxsat bermagan edi.
3. Kecha u o'rmondan uzoqqa ketib qolib, onasini tashvishga solgan edi.
4. Tulkicha sekin qochib ketdi. O'rmon chetidan o'rtoqlari oldiga bormoqchi bo'ldi, ammo adashib qoldi.
5. Tulkicha yig'ladi, chunki uni qo'rquv bosdi.

IV chorak

O'quvchilar — inoq bolalar

1. O'quvchilar maktab yaqinidagi bog'ga bordilar. Bog'ga yosh nihollar ekilgan edi.

2. Salima bir niholni silkitdi. Undan mayda qo'ng'izchalar tushdi. Bolalar boshqa nihollarni ham silkitdilar.

3. Ular qo'ng'izchalarni qutichalarga terib soldilar.

4. Uch kun ichida bog'dagi nihollar hasharotlardan tozalandi.

Ipak qurti

Ko'klamda ipak qurti boqish boshlanadi. Ipak qurti tut daraxtining bargi bilan boqiladi. Avval mayda qirqilgan barglar beriladi.

Qurtlar tez o'sib, po'stlariga sig'may qoladilar. Keyin eski po'stlarini tashlaydilar. Yangi po'stga o'raladilar. So'ng ular dastalarda pilla o'rashga kirishadilar. O'ralgan pillalar dastalardan terib olinadi.

Yordam

1. Bolalar jo'ja parvarish qilish uchun qishloq fermasiga kelishdi.

2. Fermada sariq jo'jalar juda ko'p edi. Soli ularga so'k berdi.

3. Sayyora jo'jalarga suv berdi. Jo'jalar kun sayin o'sa boshladi.

4. Ferma xodimlari bolalarga rahmat aytishdi.

Quyون

1. Quyон tunda och bo'ri va ayyor tulkidan qochib yurardi. Birdan chuqurga tushib ketdi.

2. U dodlab o'rtoqlarini chaqirdi. Birdan ayyor tulki paydo bo'ldi.

3. Tulki unga yordam berishga va'da berdi va uyga kirib ketdi.

4. Shu vaqt chuqur yonidan fil o'tib qoldi. U quyonga xartumini cho'zdi. Quyон qutuldi va sevinib uyga yugurdi.

Tong nuri

1. Tog' orqasidan quyosh ko'tarildi. U zarrin nurlarini borliqqa sochdi.

2. Birinchi bo'lib quyosh nuri olmaxon iniga tushdi. Olmaxon inidan chiqib, butoqda sho'x o'ynay boshladi.

3. Shundan so'ng quyon inini yoritdi. Quyon quvonib, o'tloqqa yugurdi. Nonushta uchun o't va sabzi hozirladi.

4. Undan keyin esa ayiqpolvonni uyg'otib yubordi. U turib, jismoniy mashqlar qildi. Do'stlarini tong bilan tabrikladi.

5. So'ngra quyosh nurlari asalarilarning iniga tushdi. Ular xursand bo'lib, asal yig'gani xushbo'y gullar tomon uchib ketishdi.

Chumoli

1. Chumoli don axtarib yurardi. Ko'zi non ushoga tushdi.

2. U ushoqni iniga eltishga urindi. Lekin kuchi yetmadi.

3. Qo'ng'iz kelib qoldi. U do'stiga yordam berdi. Birgalashib ushoqni chumoli iniga olib borishdi.

4. Qish keldi. Bir kuni qo'ng'iz chumoli uyi oldidan o'tib ketayotgan edi. Do'sti uni uyiga taklif etib, mehmon qildi.

Laylak

Bahorda laylaklar gala-gala bo'lib uchib keladilar. Ular o'z manzillari tomon kechasi ham, kunduzi ham uchadilar. Katta daryolar ustidan uchib o'tadilar.

Laylaklardan biri yoshroq edi. U charchab qoldi. Suv o'rtasiga kelganida holdan toydi. Astagina suvga qo'ndi. Qanotlarini yozib oldi. U cho'kmadi, dam oldi. Quyosh uni qizdirdi. Quvvat to'pladi. So'ng o'z sheriklariga qo'shilish uchun yana yuqoriga ko'tarildi.

Daraxt suhbatlari

(*Ertak*)

1. Bahor keldi. Borliq yashnadi. Daraxtlar kurtak chiqarib barg yozdi.

2. Olma o'z gullarini maqtadi.
3. Suhbatga olcha qo'shildi. U nozik gullarini, yashil yaproqlarini ko'z-ko'z qildi.
4. Shaftoli gullarining quyosh nurlarida toblanishi haqida gapirardi.
5. Bu vaqtda gilos gullarini tukkan edi. U indamay turdi. Aslida gilos guli hammasidan chiroyli ekanini daraxtlar bilishar edi.

TEKSHIRUV DIKTANTI

Qishlog'imiz bog'i

Maktabimiz yaqinida katta mevazor bog' barpo qilingan. Bog'da turli mevali daraxtlar o'sadi. Yozda mevalar pishadi. Daraxtlarning shoxlari mevalarning ko'pligidan egiladi.

Mevalar pishgach, ular terib olinadi. Bolalar ham yig'im-terimda yordam beradilar. Mevalar maxsus idishlarga joylanib, mashinalarga yuklanib, shaharlarga jo'natiladi. Mevalar shahar do'konlarida sotiladi.

Kuzda bog' o'zgarib ketadi. Daraxtlarning barglari sarg'ayib, asta-sekin to'kila boshlaydi. (56 so'z)

Akmalning samolyoti

Akmal maktabdan qaytib keldi. Tushki ovqatdan so'ng, hovliga chiqdi. Adasi olib qo'ygan arra va teshani qo'liga oldi. Bir parcha faner topib, qizil qalam bilan qandaydir shakl chizdi. Chiziq bo'ylab arralay boshladi. Chetlarini randa bilan tekisladi. Mayda-mayda qismlarni birlashtirdi.

Akmal fanerdan samolyot yasadi. Unga tugmalardan g'ildirak qildi. U o'zi yasagan samolyotni ukasi Ikromga sovg'a qildi. Ukasi xursand bo'ldi. (60 so'z)

Ravshanning kundaligi

Ravshan uchinchi sinfda o'qiydi. Uning kundalik daftari ikkita. Biriga darslardan o'tilgan mavzularni yozadi. O'qituvchi so'rasa, olgan baholarni qo'ydiradi. Ikkinchisiga qilgan ishlarini yozib yuradi.

Har kuni uchta savolga javob yozadi:

Bugun qanday ishlar qildim?

Qanday xatolikka yo'l qo'ydim?

Nimalarga e'tibor qilishim kerak?

Ravshanning bu ishi unga yordam bermoqda.

Qanday ishlar qilganini oson eslaydi. O'z xatolarini tuzatadi. Vazifalarini unutmasdan, hamma ishini o'z vaqtida bajaradi. (61 so'z)

Bahor nafasi

Mart oyi edi. O'qituvchimiz bilan qirga sayohatga chiqdik. Tepalikdan go'zal shahar manzarasi ko'rinardi. O'qituvchimiz diqqatimizni uyg'onayotgan daraxtlarga qaratdi. Bodom, o'rik, olma va shaftoli gullari baxmal gilamni eslatardi. Mayin shabada, yoqimli havo dimog'imizga urilib turadi.

— Bu — bahor nafasi, — dedi rahbarimiz. Har bir faslning o'z gashti bor. Mana shu biz ko'rib turgan manzara ko'rkam bahorning belgisidir. Turli bo'yoqlar bilan rasmlar chizdik. (59 so'z)

Bahorgi ishlar

Bepoyon dalalarda yana traktorlar guvullaydi. Ekish ishlari boshlandi. Mart oxiri, aprel boshlarida chigit ekiladi. Bu ish maxsus mashinalarda bajariladi.

Shuningdek, bu oyda bug'doy, arpa, suli yerdan unib chiqadi.

Ariq va zovurlar tozalanadi. Daraxtlar tagi yumshatiladi. Toklar ochilib, so'rilarga ko'tariladi.

Piyoz, kashnich kabi ko'katlar sepiladi. Rayhon, jambil, xina kabi o'simliklarning ko'chatlari o'tqaziladi. Dehqonlar ularni ko'rib quvonadilar. (57 so'z)

O'quvchilar — bog'cha bolalariga

Maktab yaqinida bog'cha bor. Uchinchi sinf o'quvchilari bog'chani otaliqqa olishgan. Bog'chadagi bolalar aka-opalarini juda yaxshi ko'rib qolishgan. Ular kelishganida quvonch bilan kutib olishadi.

O'quvchilar bolalarga turli xil rasmlar chizishni o'rgatadilar. Ajoyib ertaklar aytib beradilar. Ashula aytiradilar.

Bu ishlaridan o'zlari ham xursand bo'ladilar. Shuning uchun ham ularning kunlari mazmunli o'tadi.

Bog'cha bolalari va tarbiyachilar o'quvchilardan xursand bo'ladilar. (59 so'z)

Yomg'ir

Kunning ikkinchi yarmida havo dim bo'lib, qushlar bezovta ucha boshladilar. Yengil shabada esdi. Ko'kdan bir-ikki tomchi yomg'ir tushdi. Bolalar sevinib osmonga qaradilar.

Sekin-asta yomg'ir tomchilay boshladi. Birozdan so'ng, tezlashdi. Men ayvonda turib tabiatni kuzatdim.

Yomg'ir jilg'alar hosil qildi. Ariqlar to'lib oqa boshladi. Binafshalar cho'milayotgandek goh u yonga, goh bu yonga tebranishardi.

Birozdan so'ng, yomg'ir tindi. Bulutlar bo'linib, ular orasidan quyosh zarrin nurlarini socha boshladi. Borliq yana ko'rkam bo'ldi. (59 so'z)

Qushlar raqsi

Qushlar ham ashula aytadi, raqsga tushadi. Turnalarning o'yini, ayniqsa, qiziqarli bo'ladi. Ular keng joyda to'planadilar. Doira bo'lib saflanadilar. Ulardan biri o'rtada raqsga tushadi. Ana shundan keyin boshqalari ham navbat bilan raqsga tushadilar.

Boshqa qushlar esa boshqacha o'yin qiladilar. Qaldirg'ochlar osmonda ashula aytib o'ynaydilar. O'yindan oldin elektr simiga qo'nib, o'zaro maslahatlashib oladilar. Ular o'yinni nihoyatda ahillik bilan o'tkazadilar. Goh pastga, goh balandga parvoz qilib, raqs tushadilar. (59 so'z)

O'quv qurollari

O'quv qurollari o'qish uchun juda zarur. Ularni avaylab-asrab tutish kerak. Hisoblab chiqing, o'quv yili mobaynida nechta daftar tutasiz? Varaqlab ko'ring, nechta bet yozilmay qolgan ekan. Endi shu daftarlarni tashlab yuborasizmi? O'ylab ko'ring, yozilmay qolgan betlarni nimalarga ishlatish mumkin? Javobingizni yozma ifodalang. (44 so'z)

Shama

Onam choy shamasini tashlamaslikni aytdilar. Shama foydali ekan. Uni yig'ib, o'g'it sifatida foydalanish mumkin. Men bu yil shamadan o'g'it yig'dim. Erta ko'klamda xonada shama o'g'itiga pomidor, gullar urug'ini sepdim. Yumshoq o'g'itda urug'lar tez undi. Yashil bo'lib ko'kardi. Tejamli bo'lish yaxshi. Ekish uchun uch yuzta pomidor, yuzdan ortiq gul ko'chatlari tayyorladim. Onam bu ishimdan juda quvondilar. (56 so'z)

Maktabimiz homiysi

Tumanimizdagi «Nilufar» xususiy korxonasi maktabimizni homiylikka olgan. Korxonada turli xil qandolat mahsulotlari tayyorlanadi. Maktabimizdagi tadbirlarni chiroyli va mazmunli o'tkazish uchun korxonada mablag' ajratadi. Maktab oshxonasini turli xil qandolat mahsulotlari bilan ham ta'minlaydi.

Biz qandolatlarni qanday tayyorlashni o'rganish uchun korxonaga borib turamiz. (43 so'z)

Yosh tadbirkorlar

Maktabimizda kichkinagina duradgorlik ustaxonasi bor. Beshinchi sinf o'quvchilari darsdan so'ng ustaxonada ishlashadi. Ular taxtalardan turli xil buyumlar yasaydilar. Tadbirkorlar yasayotgan stol va stullar sotilib, ulardan tushayotgan mablag' maktab jamg'armasiga o'tkaziladi. Bu pullar maktabni obodonlashtirish va ta'mirlash ishlariga sarflanadi. (40 so'z)

O'QUV YILI DAVOMIDA O'TILGANLARNI TAKRORLASH

KO'RSATUV DIKTANTI

Suv

Tog'dan kelar pildirab	Olib keldik gul bog'ga,
Ariqlardan shildirab.	Ekinlarga quymoqqa.
Muzday, tiniq, zilol suv,	G'o'za qonib ichsin deb,
Simob kabi o'ynab u.	Cho'lni bahor qilsin deb.

Toychoq

Bor bir toychoq,
Do'stim har chog'.
Peshonasi
Qordek oppoq
Kishnab turar,
Goh gijinglab
Bo'yin burar.

Onamlarning bayrami

Quyosh kulib boqqan kun, 8-mart bu kun —
Bahor tanga yoqqan kun, Onamlarning bayrami.

Topshiriq: She'rlardan *qanday?* so'rog'iga javob bo'ladigan so'zlarni ko'chirib yozing.

YODDAN YOZUV DIKTANTI

Men yuraman,
U qoladi.
Shamol tursa
Yo'goladi.

Soat emas, jiringlaydi,
Gap-so'zlarni u tinglaydi.

(telefon)

YODDAN YOZUV DIKTANTI

Topishmoqlar

Mayda, yoqutday qizil,
Shirin, nordon, xilma-xil.
Qalin, taxir po'sti bor,
Hamma yerda do'sti bor. *(anor)*

* * *

U yoqqa qarasangiz ko'rinmaydi,
Bu yoqqa qarasangiz ko'rinmaydi.
Boshingizga qarasangiz ko'rinmaydi.
Soyangizga qarasangiz ko'rinadi. *(quloq)*

* * *

Juda sevamiz uni,
Xilma-xildir mazmuni.
U barchaning ulfati,
Ba'zan bo'lar surati.
Qani, o'rtoq buni top!
Eslagan der: bu...

(kitob)

* * *

Qanoti yo'q, uchadi.
Dala bog'ni quchadi.
O'zi juda ham yumshoq
Paxtadek rangi oppoq.

(qor)

* * *

Gullaganda gul deysiz,
Pishgach totib moy deysiz.

(kungaboqar)

SAYLANMA DIKTANT

O'quvchilar so'zlarni ustuncha shaklida yozadilar

So'z oxirida jarangsiz jufti echitiladigan jarangli undoshli so'zlar	So'z oxirida talaffuzda tushib qoladigan undoshli so'zlar	Qator kelgan bir xil undoshli so'zlar
hisob odob	g'isht xursand	izzat pilla

Topishmoqlar

Xartumi bor, fil emas, Bir o'zi ming kishining
Fillar unga teng kelmas. Bajaradi ishini.

(ekskavator)

* * *

Bog'lab qo'ysang — yuradi,
Yechib qo'ysang — turadi. (tufli)

* * *

Yerga yong'ir yog'gan on,
Chiqdi jajji soyabon. (qo'ziqorin)

TA'LIMIY DIKTANT

Polvon

Tinim bilmas har kuni, Oyoqlari g'o'laday.
Suv purkaydi xartumi. Tishlari qilich misol,
Quloqlari supraday, Nomi fildir, bilib ol.

YODDAN YOZUV DIKTANTI

Elga qilsang xizmat
Undan ko'rasan izzat.

* * *

G'ayrati bor kishining,
Unumi bor ishining.

* * *

G'ayrat qilgan tog'ni kesar,
G'ayrat temir zanjirni uzar.

* * *

Bekor turguncha, bekor ishla.

* * *

Bersang — olasan, eksang — o'rasan.

* * *

Belni peshlagan bilar,
Yerni ishlagan bilar.

Topshiriq: Maqollar matnlaridan ish-harakatni bildirgan so'zlarni ajratib yozing.

TA'KIDIY DIKTANT

Yaylov

Yamin bobo qo'y-qo'zilarni yaylovda boqadi.
Yashin bobosining oldiga tez-tez borib turadi.

Yaylov, ayniqsa, kechqurun juda chiroyli bo'ladi. Osmonda behisob yulduzlar yiltiraydi. Bobosi Yashinga ertaklar aytib beradi. Yaylov yashinga juda yoqadi.

Bahs

Bir kuni bolalar bahslashib qolishdi. Ular dunyoda eng kuchli narsa nimaligi haqida o'z fikrlarini ma'qullamoqchi bo'ldilar. Anvar samolyot kuchli desa, Ma'ruf traktor kuchli derdi. Malik yuk mashinasi kuchli desa, Zokir teplovoz kuchli der edi. Ular uzoq vaqt tortishdilar. Ularning oldiga Mahmuda kelib qoldi. U sinfdoshlarining fikrlarini ma'qullamadi. Hamma narsadan odam kuchli ekanligini tushuntirib berdi. Demak, inson barcha narsalardan kuchli ekan.

Makkajo'xori

Makkajo'xori dala malikasi deyiladi. Uning unidan lazzatli taomlar tayyorlanadi. Makkajo'xorining donidan shirinliklar qilish mumkin. Poyasi qoramollar uchun yaxshi ozuqa bo'ladi. Uning ko'k poyasidan silos tayyorlanadi. Silosni mollar ishtaha bilan yeydi.

Hozir dalalarda makkajo'xori ko'plab ekilmoqda. Uning turli navlari yetishtirilmoqda. Oq va sariq, mayda makkajo'xorilar serhosil bo'ladi. Makkajo'xori to'yimli va faydali don.

Quyuncha

Davron dalaga chiqdi. Dalada traktorlar bilan yer haydalayotgan ekan. Davron kuzatib turdi. Birdan bir necha quyon Davronning oldidan yugurib o'tdi. Ularning ketida kichkinagina quyoncha borar edi. Davron uni ushlab oldi. Quyuncha dir-dir titrardi.

Ma'lum bo'lishicha, traktor quyon inini buzib yuborgan ekan. Davronning quyonchaga rahmi kelib, uyiga olib ketdi. Bir necha kun parvarish qilib, so'ng uni qo'yib yubordi. Davron mehribon bola ekan.

Uchrashuv

Yaqinda maktabimiz zalida uchrashuv bo'ldi. Shahrimizning ilg'or quruvchilari bilan uchrashdik. Jamoa boshlig'i Najmiddin aka Sayfuddinov shu yillar davomida qurilgan uylar, maktab va bog'chalar haqida gapirdi. Qurilish boshqarmasining direktori Abduvohid Qayumov yangi qurilgan turarjoylar, maktab va ma'muriy binolar haqida so'zlab berdi. Maktabimiz o'quvchilari quruvchilarga tomosha ko'rsatishdi. Uchrashuv qiziqarli o'tdi. Hammamiz xursand bo'ldik.

Tongda

Tongda hovliga chiqdim. Yulduzlar asta ko'zdan g'oyib bo'lmoqda. Uzoqdagi tog'lar orasidan quyosh yuqori ko'tarilmoqda. Hamma yoq jimjit. Uzoqlardan bulbul va bedanalarning ovozi eshitilyapti.

Havo juda musaffo. U kishiga huzur bag'ishlaydi. Ertalabki badantarbiya mashqlarini bajarib, yuvindim. Papkamdan o'qish kitobimni oldim. Hovlidagi supachaga o'tirdim. «Ona hurmati» she'rini o'qib chiqdim. Bir necha marta takrorladim. Yod oldim. Shundan so'ng she'rlarni erta tongda yodlaydigan bo'lib qoldim.

Oromgoh

Maktabimizning katta bog'i bor. Bog' ajoyib oromgohga aylangan. U yerda tush paytida sayr qilishning gashiti boshqacha bo'ladi. Toza havo. Qushlarning sayrashi eshutilib turadi. Bulbul navosi kishiga ajoyib orom bag'ishlaydi. Bog'ning o'rtasidan ariq o'tgan. Ariq suvi shildirab oqadi, u qo'shiq aytayotganday tuyuladi. Oromgohni akalarimiz qurishgan. Biz bog'ni parvarish qilishni davom ettirayapmiz.

Mehnat — mehnatning tagi rohat

Mehnat inson hayotini bezaydi. Uni elga tanitadi, ulug'laydi. Obro'-e'tiborini oshiradi.

Mehnat qilgan odamning vaqti bekor ketmaydi. Maqsadiga erishadi. Bitirgan ishi bilan quvonadi.

O'quvchi uchun asosiy mehnat o'qishdir. O'qish uchun sabr-toqat, iroda kerak. Mehnatga yoshlikdan o'rganish kerak. Darslarni qunt bilan tinglash, uy vazifalarini vaqtida bajarish ham mehnatdir. Qunt bilan qilingan ishning oqibati yaxshi bo'ladi. Qunt bilan ishlashga odatlaning.

TEKSHIRUV DIKTANTI

Ta'til rejasi

Yaqinda yozgi ta'tilga chiqamiz. Yozgi ta'til yuz kun davom etadi.

Hammamiz maslahatlashib, o'qituvchimiz rahbarligida ta'til rejasini tuzadigan bo'ldik. Rejada yozda qiladigan ishlarimizni yozib qo'yamiz. Qaysi kitoblarni o'qishimizni ham belgilaymiz.

Yozda oromgohlarda dam oladigan o'quvchilar ro'yxati tuzildi. Shahar chetlariga boradiganlar ham alohida hisobga olinadi. Oromgohlarga bormaydigan o'quvchilar ham bor. Ular maktab sog'lomlashtirish guruhlariga qatnaydilar. Yoz maroqli o'tadi. Ta'til xotiralarini yozib boramiz. (62 so'z)

Insho

O'qituvchimiz bizga muhim topshiriq berdilar. Eng mazmunli insho yozish uchun harakat qilishimizni aytdilar. Inso mavzusi: «Yaxshi dam, mehnatga hamdam». Bu mavzu juda qizigarlidir. Har kim o'zi ko'rganlari, o'qiganlarini misollar bilan yozishi kerak. Eng yaxshi insho ga o'rin berilar ekan. (40 so'z)

TO'RTINCHI SINIF

I chorak

LUG'AT

Avtomobil, agronom, anhor, aeroport, manzilgoh, aholi, yuk, baxtli, boychechak, bug'doy, davolamoq, direktor, jamoat, juft, imtihon, muhandis, yilnoma, fazogir, kutubxona, mashhur, mashaqqat, makkajo'xori, nishon, metall, mukofot, musicha, muhim, na'matak, nihol, nomzod, kema, yo'lovchi, poytaxt, sur'at, tuman, mushak, san'at, nastarin, sochiq, tashakkur, ta'zim, tanaffus, telefon, tuxum, farzand, faxrlanmoq, xabar, xavf, xashak, xizmat, xirmon, xohlamoq, xushchaqchaq, haydovchi, shudring, sayohat, elak, qarmoq, qahramon, qurbaqa, havaskor, hazil, hayot, halol, hamma, harakat, hafta, hukumat, hurriyat.

TAHLIL QILISH UCHUN GAPLAR

I. 1. Radiodan yoqimli kuy eshitildi. 2. Quyosh nuri hamma yoqni isitdi. 3. Ertalab ko'katlarga qirov tushdi. 4. Bahorgi gullar ochildi. 5. Bolalar xonadan hovliga chiqishdi. 6. Anhor bo'yida ko'katlar ko'rindi. 7. Yirik yomg'ir tomchilari yuzimizga urildi. 8. Yoqimli shabada esmoqda. 9. Yengil havo yuqoriga ko'tarilmoqda.

II. 1. Dehqonlar hosilni yig'ib oldilar. 2. Chumolilar bug'doyni birgalikda tashidilar. 3. Samolyot o'rmon tepasidan uchib o'tdi. 4. Sayohatchilar uzoq safardan qaytdilar. 5. Otam yangi tufli olib berdi. 6. Qushlar qurt-qumursqalarni yeydilar. 7. Ayvondan bog'ga o'tadigan yo'l bor. 8. Ko'l tepasidan yovvoyi o'rdaklar uchib o'tdi. 9. Qirlar ko'm-ko'k maysalar bilan qoplandi.

III. 1. Kechqurun dam oluvchilar oromgohda gulxan yodilar. 2. Sayohatchilar o'ng tomonga burildilar. 3. Qo'ng'iroq chalinishi bilan o'quvchilar sinfga kirdilar. 4. Samolyot yerga ohista qo'ndi. 5. O'quvchi-

lar shanba kuni kutubxonadan kitob oldilar. 6. Boy-o'g'li kechasi uchadi. 7. Quyosh nurlari muz sumalaklarini eritdi. 8. Uzoqda archazor o'rmon ko'rindi. 9. Maktab gulzorida xilma-xil gullar ochildi. 10. Kuzda daraxtlarning yaproqlari to'kiladi. 11. Iyun oyida mevalar pishadi.

IV. 1. Qurilishda g'isht teruvchilar, betonchilar va duradgorlar ishlamoqdalar. 2. Bolalar kitob o'qiydilar, rasm chizadilar va ashula aytadilar. 3. Qishda ariq, anhor muzlaydi. 4. Arslon, bo'ri, tulki va yo'lbars — yovvoyi hayvonlar. 5. Bozorda qovun, tarvuz, pomidor sotilmoqda. 6. It quyonni ko'rib qolib, quvib ketdi. 7. Men daftar va kitobni papkada saqlayman. 8. Dehqonlar bug'doy va sholini yig'ib bo'ldilar. 9. Xalqimiz halol mehnat bilan yashaydi va o'z mehnati bilan obro' orttiradi. 10. Zavod va fabrika ishchilari ish unumdorligi va tejamkorlik uchun kurashdilar. 11. Dehqonlar chidam va g'ayrat bilan ishlamoqdalar.

V. 1. Bahor keldi va daraxtlar bezandi. 2. Bulut tarqaldi, lekin yomg'ir tingani yo'q. 3. Quyosh botdi va salqin shamol esdi. 4. Kuz keldi, ko'm-ko'k maysalar sarg'aya boshladi. 5. Qo'ng'iroq chalindi, o'quvchilar sinfga kirdilar va dars boshlandi. 6. Poyezd Uchqo'rg'onga yaqinlashdi va Norin daryosi ko'rindi. 7. Daraxt barglari sarg'aydi.

KO'RSATUV DIKTANTI

Maktab quchog'ida

Yoz o'tdi. Yozda biz yaxshi dam oldik. Kuz fasli keldi. Kuz sentabr oyidan boshlanadi. O'qish ham shu oydan boshlanadi.

Maktabimiz katta. Hovlida sport maydonchasi ham bor. Maydonda turli o'yinlar tashkil qilamiz. Maktabimiz yonidagi binoda ustaxona, kutubxona bor. Maktab qucho-g'ida yayrab bilim olamiz.

TA'LIMYIY DIKTANT

Eng katta hayvon

Dunyoda eng katta hayvon ko'k kitdir. Uning uzunligi o'ttiz metrdan oshadi. Bu ketma-ket qo'yilgan oltita fildan uzunroqdir.

Bitta ko'k kitning og'irligi o'ttizta fil og'irligidan ko'proq bo'lib, bir yuz ellik tonnagacha yetadi. Bitta ko'k kit yettita vagonga yuk bo'ladi.

Bunday bahaybat ko'k kit qayerda yashar ekan? — deb o'ylaysiz. Ular okeanlarda yashaydilar. Hozirgi kunda ekologik holatning yomonlashishi tufayli kitlar tobora kamayib ketmoqda. Bunday hayvonlarni asrab qolish uchun tabiatni asrash lozim.

YODDAN YOZUV DIKTANTI

Chin do'st yurakdan so'zlar.

Quyosh havoni isitsa,
Do'stlik qalbni isitadi.

Do'st-do'stning oynasi.

IZOHLI DIKTANT

Kamalak

Ko'klamda ko'p yo'gingarchilik bo'ladi. Bugun yong'ir tindi. Uning so'nggi yirik tomchilari yerga tushdi. Charaqlab chiqqan quyoshning yorqin nurlariga cho'milgan o't-o'lanlar, daraxtlarning barglari, uylarning tomlari yarqirab ketdi. Osmonda esa rang-barang kamalakning yoyi ko'rindi. Taniat qanday chiroyli-a! Biz tabiatni sevamiz va uni asraymiz.

TA'KIDIY DIKTANT

Qarg'a va zog'cha

O'lkamizda kuz boshlandi. Siz gala-gala bo'lib uchib kelayotgan qushlarni bilasizmi? Bu qarg'a va zog'chalardir. Ular dala va bog'larda yashaydilar. Nega? Chunki bu qushlar uchun qulaydir.

Qurt-qumursqalar yoz oylarida tuproqqa tuxum qo'yadilar. Tuxumlar xazon va chirindilar ichida g'umbakka aylanadi. Qarg'a va zog'chalar ana shularni terib yeydilar.

Ekinlarni o'sishi va hosil berishi uchun qushlarni ko'payishi zarur ekan.

Bolalar, qarg'a va zog'chalarga ozor bermang! Ular foydali qushlardir.

Zotdor otlar

Qishlog'imizda otlar ko'p. Toychalar ham bor. Yozda otlarni cho'miltirish va sug'orish uchun anhorga olib boramiz. Ularning ketidan toychalari ham boradi. Men o'zim parvarish qilib yurgan toychani cho'miltiraman, sovunlab yuvaman. O'zimiz ham cho'milamiz. Otlarimiz ham, o'zimiz ham maza qilamiz. Keyin otlarni otxonaga olib borib, otboqar Erkin akaga topshiramiz.

Sholg'om

Sholg'om ikki yillik o'simlik bo'lib, birinchi yili bargi va ildizi, ikkinchi yili urug'i yig'ib olinadi. Sholg'omning po'sti qizil, sariq, shakli dumaloq, uzunchoq bo'ladi. O'zbekistonda Samarqand qizil sholg'omi, Namangan navlari ekiladi. Sholg'om ekilgandan keyin 60—70 kunda yetiladi. Sholg'omning tarkibida kishi a'zolari uchun zarur bo'lgan vitaminlar, tuzlar va boshqa foydali moddalar bor. Sholg'omni ko'p istemol qilgan yaxshi.

Oq oltin

Qishlog'imiz dalalarida paxta ekiladi. Kuzda yer traktor bilan o'z vaqtida haydaladi. Qishda dalaga o'g'it solinadi. Ariqlar tozalanadi. Dala ekishga tayyorlanadi. Dehqonlar bahor kelishi bilan saralangan chigitlarni ekadilar. Chigit unib chiqqach, g'o'za sug'oriladi, parvarish qilinadi va yaganalanadi. Hozir sentabr oyi. G'o'zaning ko'saklari ochila boshlagan. Yaqinda «oq oltin» durdonalari yig'ib-terib olinadi. Paxta yurtimiz boyligi.

Bo'ri

Bo'ri eng yirtqich hayvon. Shu bilan birga, u juda ziyrak. Uxlaganda ham xavfni sezadi. Ochligida duch kelgan narsaga hujum qiladi. Bo'ri och qolsa, uvillab boshqa bo'rilarni chaqiradi, ular to'planib ovqat axtaradilar. Ovqat topilmasa, bo'ri uy hayvonlariga hujum qiladi. Bo'rilar

odamlarga mehribon ekan. Uni biz «Maugli» ertagidan bilamiz.

Do'stlik yengdi

(Ertak)

Oppoq qor bilan qoplangan o'rmonda jimjitlik hukmron. Archazorlar orasidagi inlarda quyon va quyonchalar yangi yilni kutishga hozirlik ko'rishdi. Lekin och bo'ri bilan tulki quyonlarning yangi yilni kutishlariga to'sqinlik qilishdi.

O'rmondagi hayvonlar maslahatlashdilar. Bo'ri bilan tulkinging yovuz niyatlarini puchga chiqarmoqchi bo'ldilar.

Ular o'rmon ichidagi chuqurlik ustiga shox-shabba tashladilar. Kechasi qor yog'di. Chuqur usti xuddi tekis yerdek bo'lib qoldi. Bo'ri bilan tulki kela turib chuqurga tushib ketishdi. Artofda berkinib turgan hayvonlar rosa kuldilar. Bo'ri, tulki ularga yalinishdi. Endi hech yomonlik qilmasliklarini aytishdi.

Endi o'rmondagi hamma hayvonlar do'st-inoq yashamoqdalar.

YODDAN YOZUV DIKTANTI

Maktab

Bilim cho'qqisi sari
Dars bo'lsa go'yo zina.
Fan quyoshi sochar nur,
Maktab — ulug' xazina.
Chindan dars, o'qish, g'ayrat
Yetkazar chin tilakka.
Tashladik dadil qadam
Yashnagan kelajakka.

Binafsha

Binafshaxon, binafsha,
Kulishlaring chiroyli,
Bog'imizda ochilib
Turishlaring chiroyli.

Yomg'ir yog'aloq

Yomg'ir yog'aloq.
Yam-yashil o'tloq,
Endi ekinlar
Chiqarar quloq.

IJODIY DIKTANT

O'quvchi, yoz, oromgoh, jismoniy tarbiya, shug'ullan, kinofilm, ko'r, hayot, tuz, yaqin, sayohat, turli barglar, bola, suv, muzdek, maza, ta'til, ko'ngilli, o'tkaz.

ERKIN DIKTANT

Tulki bilan turna

1. Tulki turnani mehmonga taklif qildi. Uzuntumshuq turna tulkinikiga keldi. Tulki uni laganga suzilgan sho'rva bilan mehmon qildi. Turna harchand urinmasin, sho'rvani icha olmadi. Turna uyiga xafa bo'lib qaytdi.

2. Ertasi kuni turna tulkini mehmonga chaqirdi. Uning oldiga ko'zachada sho'rva qo'ydi. Tulki ko'zachadagi sho'rvani icha olmadi, chunki ko'zachaning og'zi juda kichkina bo'lib, faqat turnaning tumshug'i sig'ar edi.

3. Keyin nima bo'lganini yozing.

TA'LIMIY DIKTANT

Suv bebaho boylik

Tabiatda suvni asrash qonuniyati mavjud. Suv oziq-ovqat ishlab chiqarishda, sog'liqni saqlashda insonlar uchun zarur ne'matdir.

Suv yer sharining 70 foizidan ortiqroq maydonini egal-laydi. Ma'lumotlarga qaraganda yer sharida mavjud bo'lgan suvning 97 foizi okean va dengizlarga to'plangan sho'r suv hisoblanadi. 2 foiz qismi esa muz holatida va atigi 1 foiz qismidan ichimlik maqsadida foydalaniladi.

Jiddiy o'ylab ko'ring, shu 1 foiz suvning qanchalik zarurligi. uni tejash kerakligi muhimdir. Lekin suvni isrof qilmaslikka hamma ham rioya qilyaptimi?

Bolalar, bu haqida o'z fikrlaringizni insho qilib yozingchi, balki qimmatli fikrlar aytarsizlar. Eng yaxshi insholar baholanadi.

YOD YOZUV DIKTANTI

Suvsiz hayot bo'lmas,
Mehnatsiz rohat.

* * *

Shildir — shildir suv oqar,
Ovozi dilga yoqar.

* * *

Bir tomchi suv,
Misoli dur.

* * *

Suvni isrof qilmang,
Suv — bebaho ne'mat.

TA'LIMYIY DIKTANT

Orol dengizini asray olamizmi?

Orol dengizini asrab qolish barchamizning vazifamiz. Uni asrash uchun nima qilish kerak? Avvalo suv qadrini bilish, uning bir tomchisini ham uvol qilmaslik choralarini ko'rish zarur.

Orol dengizi bir vaqtlar to'lib-toshib, o'zining tiniq suvi, turli xil baliqlari bilan mashhur edi. Ekologik muvozanatning buzilishi tufayli Orol suvi yildan-yilga kamayib, hatto qurib qolishgacha yetdi. Bu muammo hatto boshqa mamlakatlar xalqlarini ham qayg'uga solmoqda.

Orolni qayta tiklash borasida muhim loyihalar ishlab chiqilmoqda. Yaqin yillarda loyiha doirasida 93 million so'mdan ortiq mablag' sarflanib, Orol bo'yiga 557 mingta saksovul ko'chati ekildi.

«Qizil kitob»

Tabiatni muhofaza qilish barchaning ishi. O'simlik va hayvonot dunyosi bizlarning sog'-salomat yashashimiz uchun nihoyatda zarur. Shuning uchun «Qizil kitob» degan ma'lumotlar qayd etilgan hujjat mavjud.

«Qizil kitob» ga 4145 tur hayvonat va nabotot nomi kiritilgan. Shulardan 70 foizi o'simliklar, sakkizdan bir qismi qushlar va sut emizuvchilar edi. Hozirgi vaqtda ularning chorak qismi yo'qolib ketish xavfi ostida ekan.

Qanday achinarli holat — agar har yili bir hayvon yoki o'simlik turi yo'qolaversa, tabiatni asrashga putur yetadi.

Atrof-muhitni asplash nihoyatda muhim. Bu ishda siz bolalarning yordamingiz kerak.

YOD YOZUV DIKTANTI

Usti tosh, osti tosh.

To'rt oyoqli bitta bosh.

(Toshbaqa)

II chorak

OT

LUG'AT DIKTANT

1. (Bobom) sakson yoshga to'ldilar. 2. (Buvim) kashtani ko'zoynaksiz tikadilar. 3. (Otam) — ilg'or ishchi. 4. (Opam) bolalar bog'chasida ishlaydilar. 5. (Akam) Toshkentda o'qiydilar. 6. (Opam) to'garakka qatnashadilar. 7. (Ukam) birinchi sinfda o'qiydi. 8. (Singlim) bolalar bog'chasiga boradi. 9. (Xolam) kutubxonada ishlaydi. 10. (Tog'am) — traktorchi. 11. Bu o'yinni (o'rtog'im) o'rgatdi. 12. Umar mening (do'stim). Sanobar — (dugonam).

YOD YOZUV DIKTANTI

Adabli yur hamisha,

Ko'rganlar desin yasha!

Yaxshilar izini bos,

El qo'ysin mehr, ixlos.

TEKSHIRUV DIKTANTI

Daryo bo'yida

Soli Norin daryosi haqida ko'p narsalar eshitgan edi. U bu yilgi ta'tilda daryoning o'zini ko'rishga muyassar bo'ldi. (19 so'z)

Kitob — oftob

Biz kitobni sevamiz. Bo'sh vaqtlarimizda har xil ertaklar va hikoyalar o'qiyamiz.

Maktabimizda «Kitob — bilim manbayi» mavzusida kitobxonlik kechasi bo'lib o'tdi. (22 so'z)

OTLARNING KELISHIKLAR BILAN TURLANISHI VA KELISHIK QO'SHIMCHALARINING YOZILISHI

Qaratqich kelishigi

LUG'AT DIKTANT

Kitobning muqovasi, Ra'noning ukasi, mashinaning parragi, mehnatning rohati, bizning maqsadimiz, daftarning varag'i.

SAYLANMA DIKTANT

1. (Maktabimiz oshxonasi) ozoda. 2. (Mehnatning tagi) rohat. 3. (Akamning) qiziq (kitobi) bor. 4. (Mening opam) bog'chada ishlaydi. 5. (Ovchining iti) yugurib ketdi. 6. (Valining velosipedi) bor. 7. (Eshikning kalitini) akamga berdim. 8. Suv to'lqinlari (daryoning qirg'og'iga) urildi. 9. (Bizning maqsadimiz) — tinch yashash. 10. (Yigitning mardini) maydonda sina. (*Maqol*)

Tushum kelishigi

LUG'AT DIKTANT

Vatanimizni sevamiz, tinchlikni xohlaymiz, kitobni o'qidi, teatrni tomosha qildi, Ozodni ko'rdi, bayonni yozdi, dalani aylandi, changlarni artidi, qo'ylarni sug'ordi.

SAYLANMA DIKTANT

1. Muqaddas doimo (darslarini) o'z vaqtida (tayyorlaydi).
2. (Ukamni) chanada (uchirdim). 3. Bepoyon (Vatanimizni)
doimo (ulug'laymiz). 4. Men hayvonlar haqidagi (kinoni
ko'rdim). 5. Parrandalar to'g'risida qiziqarli (hikoyani
o'qidim).

YODDAN YOZUV DIKTANTI

Ko'rsang o'zingdan katta.
Izzat qilgin albatta.
Yoqimtoy bo' har yerda,
Maktab, kino va uyda.

Jo'nalish kelishigi

SAYLANMA DIKTANT

1. Malika (bog'chaga boradi). 2. Halima (maktabga
boradi). 3. (Egatlarga) sabzi, piyoz va sholg'om (ekiladi).
4. Ovchi (ovga hozirlandi). 5. Zarifa (akasiga) xat (yozdi).
6. Biz (qushlarga) in (yasadik).

TA'LIMiy DIKTANT

Kulol bobo

Hayotda bir hunar emas, bir necha hunarni egallagan odam baxtlidir. Qadim zamonda kulolchilik hunarini bilganlar juda e'zozlangan ekanlar. Chunki u vaqtlarda idish-tovoq hozirgidek serob emas ekan-da.

Rahim bobo degan kekxa odam kulolchilikda mashhur ekan. Ular yasagan ko'zalar, laganlar, guldonlar qo'yingchi har bir asbob shunday chiroyli, bejirim va foydalanish uchun qulay ekan.

Aslida bu hunarni egallash, uning qiyinchiliklariga bardosh berish qiyin kechadi.

Sopol buyum yasash uchun avval tuproq olinib, loy qoriladi. So'ng ipi yasalib, shakl beriladi. Buning uchun maxsus asbob bo'ladi. Rahim bobo murakkab bu ishni qunt va chidam bilan sifatli bajaradilar.

Rahim bobo ko'p shogirdlariga o'zlarining hunarlarini o'rgatganlar.

Shuni aytadilar-da: «Hunar — hunardan unar» deb.

Javdar non

Risolat buvimlar Xumson qishlog'ida yashaydilar. Qishki ta'til kunlari onam bilan buvimlarnikiga bordik.

Xumson juda chiroyli qishloq. Bir tomoni baland tog', bir tomonida Ugom daryosi shovillab oqadi. Atrof oppoq qor bilan qoplangan.

Buvimlar bizni sevinib kutib oldilar. Yaxshi kelibsizlar, hozir non yopyapman, xamir oshib turibdi, — dedilar.

Men o'rtoqlarim bilan tepalikdan sirpanchiq uchishga shoshildim. Chanamiz ham «qo'lbola». Uni Rahmon bobom yasab berganlar. Unga bir necha bola o'tirsa ham bo'ladi. Biz maza qilib chanada uhdik, qorbo'ron o'ynadik.

— Dilshodjon, kelaqol bolam, non pishdi. Choy ichib olgin, — dedilar buvijonim pastkina devordan qarab. Qornim juda och edi. Yugurib uyga kirdim. Issiqqina sandalga o'tirdim. Katta patnis ustida jiyda, yong'oq, bargak, hatto tut mayizi ham bor. Buvim bir savat non ko'tarib kirdilar. Xona yoqimli non isiga to'ldi.

III chorak

O'rin-payt kelishigi

SAYLANMA DIKTANT

1. Vohid birinchi (partada o'tiradi).
2. Akam (Samarqandda o'qiydi).
3. (Sinfimizda) a'lochilar (ko'paymoqda).
4. Yakshanba kuni (bog'da dam oldik).
5. Buvim (qishloqda yashaydi).

Chiqish kelishigi

SAYLANMA DIKTANT

1. Bolalar hech qanday (qiyinchilikdan qo'rqmaydilar).
2. Men (kutubxonadan) turli kitoblar (oidim).
3. Akam (Turkivadan) ertaga (ketadi).
4. (Neftdan) kerosin. benzin

(olinadi). 5. (Paxtadan) ip (qilinadi). 6. (Ipdan) turli gazlamalar (to'qiladi).

TA'KIDIY DIKTANT

G'anijon shaxmatchi

G'anijon juda yoshligidan shaxmat o'ynashga qiziqardi. Uning otasi va akalari shaxmat ustasi edilar. G'anijon doimo ularning o'yinlarini kuzatib borardi. Ko'pincha, akasiga o'rgatishni iltimos qilardi. Akasi ukasiga qanday qilib raqibiga hujum qilish yo'llarini qunt bilan o'rgatardi. G'anijon shaxmat o'yinini o'rganib oldi. Keyinchalik maktabdagi shaxmat-shashka to'garagiga ham qatnasha boshladi. Hozir u shaxmat ustasi. O'rtoqlari uni G'anijon shaxmatchi deyishadi.

Kuz tasviri

Kech kuz. Salqin shamol esdi. Sariq, qizg'ish barglar yerga sochildi.

Kuz tabiatini tomosha qilish uchun bog'ga chiqdim. Atrof jim-jit, onda-sonda qushlarning cho'ziq tovushi eshitiladi. Ular bu joylar bilan xayrlashib, janubga yo'l olmoqdalar.

Bog'dagi mevalar allaqachon yig'ib olingan. O't-o'lanlar sarg'ish tusga kirgan. Qurt-qumursqalar inlariga yashirindilar.

Men tabiatni to'yib-to'yib tomosha qildim. Uni rasmda ifoda etish uchun bo'yoqlar hozirladim. Mana, mening chizgan rasmim. Balki o'xshagandir-a?

Choy o'simligi

Hozir choy ichmaydigan kishini kamdan-kam hollardagina uchratish mumkin. Ertalab ham, tushda ham, kechqurun ham dasturxonimizda issiq choy bo'ladi. Choyning ajoyib xususiyati bor. Sovuq qotganda ichsangiz, vujudingizga harorat baxsh etadi. Issiq vaqtlarda esa salqinlik manbayi bo'ladi. Charchab ichganingizda hor-dig'ingizni chiqaradi. Bemor bo'lib qolsangiz terlab, tezroq tuzalishingizga yordam beradi. Shifokorlarimiz choy qon

bosimini davolash xususiyatiga ega ekanligini isbotlashgan. Bunga esa choy tarkibida mavjud bo'lgan moddalar, turli vitaminlar ta'sir etar ekan.

YODDAN YOZUV DIKTANTI

Qor

Karim chiqsa hovliga	Uydan chiqishar shoshib
Qorqiz kelib ketibdi.	Qo'chqor, Gulshod va Muxtor.
Bog' oralab eshikka	Sochlarida yarqirar
Shakar sepib ketibdi.	Yengil, yumshoq oppoq qor.

Qiyqirishib bolalar
Qorni otishar to'p-to'p.
Yuraklarda qish zavqi,
Sog'inishgan qorni xo'p.

Topshiriq: She'rdan istagan to'rtlikni yod oling va yozing.

TA'KIDIY DIKTANT

Kitob

Kitob — inson ma'naviy dunyosining boyishi, fikrlash doirasining kengayishiga katta yordam beruvchi vosita. Uni doimo do'st tutish, undan ko'p narsalarni o'rganishga harakat qilish lozim.

Ko'p kitob o'qigan bola asardagi fikrlarni o'z qalbiga joylaydi. Yurt ravnaqi uchun xizmat qilishga, yaxshi insonlar qatoridan o'rin olishga harakat qiladi.

Kutubxona — nurxona. Kutubxonaga tez-tez boradigan bola, albatta, ko'p narsalarni biladi. Chunki kitoblar inson umrining sermazmun o'tishiga, ilmi, bilimli bo'lishiga yordam beradi.

IJODIY DIKTANT

To'rt fasl

1. Qish, qahraton, ayoq, harorat, past, muz, izg'irin, shamol.

2. Bahor, mayin, shabada, quyosh, maysa, sochdi, ko'klam, dala, ish.

3. Yoz, kunlar, issiq, meva, sabzavot, poliz.

4. Kuz, bulut, yig'im-terim, osmon, paxta, xirmon, dehqon, ish, qizg'in.

YODDAN YOZUV DIKTANTI

Bo'lay desang bog'bon,
Yo vatanga posbon,
Yo osmonda uchunchi,
Yo dengizda suzuvchi
Nimaki qilsan tilak,
Bariga o'qish kerak.

ERKIN DIKTANT

1. Qish qattiq keldi. Hammayoq qor bilan qoplandi. Izg'irin shamol tinmasdi. Qushlar ovqat topolmay qiynalib qoldilar. Chug'ir-chug'ir qilib, bizning ayvonga qo'nadilar.

2. Sobir bilan men ularga don, non ushoqlari sochdik. Ular ishtaha bilan terib yedilar. Sinfimizdagi bolalar ham qushlarga g'amxo'r. Gulnora va Sohiba qushlarga donxo'rak qo'yishdi.

3. Mart oyi keldi. Qorlar eriy boshladi. Endi qushlar qor erigan yerlardan ovqat topib yeya boshladilar.

Olmaxon

1. Olmaxon — chaqqon hayvon. U daraxt kovaklarida yashaydi. Olmaxonlar kuzda yong'oq to'playdilar. To'plagan yong'oqlarini qish bo'yi yeydilar.

2. Bahorda kunlar ilishi bilan olmaxonlar yerga tushib o'ynaydilar. Bir kuni ular to'planishgan edi. Ayyor tulki paydo bo'ldi. U olmaxonlarni ko'rib to'xtadi. Uning qorni och edi.

3. Olmaxonlar buni sezishdi. Ular birin-ketin inlariga kirib ketishdi. Tulki ularni uzoq poyladi. U niyatiga yeta olmay, nochor qaytib ketdi.

TEKSHIRUV DIKTANTI

Qish

Har faslning o'z fazilati va o'ziga xos xislati bor. Qish fasllar ichida chiroyga boy, go'zal fasldir.

Qishda hammayoq oppoq qor bilan qoplanadi. Havo musaffo, yoqimli bo'ladi. Kishi qancha nafas olsa ham, to'ymaydi. Qish tongi kishiga o'zgacha orom beradi. Quyosh tog'lar ortidan qizarib chiqadi. Qorlar mayda zarralardek, turli-tuman rangda yaltiraydi. Daraxtlar oq kiyimga burkanadi. Ular xuddi xayol surib turganday tuyuladi. Bu faslda bolalar turli o'yinlar o'ynab quvonadilar. (68 so'z)

Topshiriq: Bosh kelishikda kelgan otlar tagiga chizing.

Yashinning foydasi

Sayyoramiz ustida momaqaldiroq tez-tez bo'lib turadi. Yer ustida har yili o'rta hisobda 3 milliard 100 million martadan ko'proq chaqmoq chaqib turadi.

Bu — bir sekund vaqt o'tguncha, dunyoning turli burchagida 100 martadan ortiq momaqaldiroq bo'ladi.

Yashin katta talafotlar keltiradi. Lekin uning foydasi ham bor. U o'zining «yashin tezligi»dagi parvozi vaqtida havodan million tonnalab azotni yerga yuboradi. Bu bepul o'g'it hisoblanadi. Azot o'g'itidan foydalanilganda, bug'doy, sholi, makkajo'xori va paxtadan mo'l hosil olinadi. (73 so'z)

YODDAN YOZUV DIKTANTI

Sochlaringni silaydi;
Ko'rolmaysan qo'lini.
Qulog'ingga shivirlar
Tushunmaysan so'zini.

(shamol)

Oppoq tog'lar uyum-uyum,
Undan bo'lar, ko'rpa kiyim.

(paxta)

Suvsiz hayot bo'lmas,
Mehnatsiz rohat.

Shildir-shildir suv oqar,
Ovozi dilga yoqar.

Bir tomchi suv,
Misoli dur.

Suvni isrof qilmang,
Suv-bebaho ne'mat.

Men yuraman,
U qoladi.
Shamol tursa,
Yo'qoladi.

(oyoq izi)

Soat emas, jiringlaydi,
Gap-so'zlarni tinglaydi.

(telefon)

Ob-havo taqvimi

Biz ob-havo taqvimi yuritamiz. O'qituvchimiz turli belgilar qo'yishni o'rgatganlar. Har kuni haroratni o'lchaymiz. Bu havoda qanday o'zgarish bo'lishini aniq bilishga yordam beradi.

Har oyning oxirida kizatganlarimizga yakun chiqaramiz. Yog'inli va ochiq kunlarni belgilaymiz. Bu ishlarni biz qiziqib bajaramiz.

Yo'lda

Biz yumshoq o'rinli vagondan joy olganmiz. Poyezd o'rnidan qo'zg'aldi. Uning tezligi tobora ortib boryapti. Biz vagon oynasidan qarab bormoqdamiz. Uzumzor va olmazor bog'lar ko'rindi. Ular ketidan paxta dalalari ulanib ketdi.

SIFAT

LUG'AT DIKTANT

Yaxshi bola, oq paxta, katta bino, sariq qalam, go'zal Vatan, yorug' xona, mehnatsevar kishi, shirin meva, nordon olcha, toza havo.

SAYLANMA DIKTANT

1. Ertalab (quyuq tuman) bo'ldi. 2. Ertalabdan kechgacha (katta mashinalarda) qurilishga g'isht tashildi. 3. Shamol allaqayoqdan (yoqimli hid) olib keldi. 4. Ertalab (sof havoda) nafas olish qanday maza. 5. Nonushtada (shirin choy) bilan (issiq non) yedik. 6. Karim rasmlarni (qip-qizil qalam) bilan bo'yadi. 7. (Odobli bola) elga manzur.

Gulzor

Hovlimizda gulzor bor. Erta bahorda (ko'm-ko'k, sap-sariq bo'tako'z, qip-qizil lola), may oyida esa (oq) va (qizg'ish atirgul) ochiladi. Hovliga kirishingiz bilan (xushbo'y hid) dimog'ingizga uriladi. Tong chog'ida bulbuliarning (yoqimli sayrashi) kishi diliga huzur beradi. Quyosh nurida gul va barglardagi shabnam yiltiraydi.

Kapalaklar kun isishi bilan (chiroyli qanotlarini) silkitib uchadi. Gulzor chetida (katta, baland supa) bor. Ertalab va kechqurun supada o'tirib dam olamiz.

TA'KIDIY DIKTANT

Foydali jonzotlar

Ilon deganda insonlarda beixtiyor qo'rquv paydo bo'ladi. To'satdan shitir etgan tovushni eshitib qolsangiz, bu ilon deb seskanasiz. Ilon xunuk, dahshatli maxluq sifatida gavdalanadi.

Tabiatda turli ilonlar mavjud. Aksariyat ilonlar beozor va foydalidir. Ular har turli kalamush, sichqon kabi mayda zararkunandalarni qirib, katta foyda keltiradi.

Yer yuzida ilonlarning 2700 ga yaqin turi ma'lum. Ular turli xil nomlar bilan ataladi. Ular zaharli va zaharsiz ilonlardir. Zaharli ilonlar ham foydali, ham zararlidir.

Ilonlarning insonlar uchun foydasi katta. Ilon zaharidan turli dori-darmonlar olinadi va u og'ir xastaliklarni davolashda ishlatiladi.

Viktoriya sharsharasi

Dunyoda ajoyib voqea-hodisalar bor. Viktoriya sharsharasi eng katta sharsharalardan biridir. Bu sharshara Zanbern kanali bo'ylab oquvchi zilol suvdan hosil bo'ladi. Uning tabiiy go'zalligi va o'ynoqiligini tasvirlashga so'z topolmaysan. Atrof shunday ko'rkamki, qishin-yozin ko'm-ko'k o'tlar, butalar sharshara husniga husn qo'shadi.

Suv balandlikdan shiddat bilan pastga oqadi. Oppoq ko'piklar sekin-asta so'nib, maydalanib oqayotgan suv yuzida ko'zdan g'oyib bo'ladi. Bu suv uzoq-uzoqlarga hayot olib boradi.

Bu juda qiziq

Bolalar, olimlar juda qiziq izlanish olib bordilar. Ular hayvonlarning ham nozik didi borligini aniqladilar.

Uy hayvonlaridan sigir yashil rangni yoqtirar ekan. Uy sohibining yashil rangli kiyimi sigir kayfiyatini ko'tarar ekan.

Tovuqlarga esa sariq, zarg'aldoq rang ko'proq yoqar ekan. Balki bu hayvonlarning yemishiga ham bog'liq-mikan?

Sigir ko'k pichan, o'tni sevib tanovul qiladi. Tovuqlar esa sariq rangli tariq, bug'doy arpa va makkajo'xorini xush ko'radilar. Nima bo'lsa ham, olimlar hayvon va parrandalarning did va ta'blarini o'rganib, yaxshi ish qilishibdi. Bolalar, siz ham hayvonlar hayotini kuzating, balki qiziq narsalarni bilib olarsiz.

Kamalakda nechta rang bor?

Yomg'irdan so'ng osmonda kamalak ko'rinadi, lekin unda nechta rang borligini hamma aniq bilmaydi.

Kamalakda yetti rang bor. Ular qizil, sariq, yashil, pushti, binafsha, och zangori, nim pushti.

Kamalak juda chiroyli manzara hosil qiladi. Kamalak osmonda uzoq vaqt saqlanmay, tezda ko'zdan g'oyib bo'ladi.

Bolalar, kamalakni kuzating. Kayfiyatingiz chog' bo'ladi. Kamalakni rasmda ifodalang. Unga mos rang tanlang.

Tejamli bola

Sobir juda tejamli bola. Har bir narsani ayab, asrab ishlatadi. U o'quvchilardan talab qilinadigan barcha ishlarni reja bilan bajaradi.

Masalan, daftar, kitoblarni, yozuv qurollarini yaxshi saqlaydi. Ba'zi bolalar o'quv yilida 6—8 ta daftar tutadilar. Sobir esa 4 ta daftar tutadi. U daftarlarini yirtmaydi.

Sobirning buvisi unga «Ko'p bo'lsa ketar, oz bo'lsa yetar» maqolining ma'nosini tushuntirib, unga amal qilishini talab qiladilar.

Bolalar, siz ham Sobirdan o'rnak olsangiz yaxshi bo'ladi.

Topshiriq: *Nima qildi?* so'rog'iga javob bo'lgan so'zlarni ajratib yozing.

KO'RSATUV DIKTANTI

Qo'g'irchoq

Jingalak soch qo'g'irchoq,
Burni xuddi qo'ng'iroq,
Labi qizil g'unchaday
Yuzi issiq kulchaday.
Uni Ra'no yo'rgaklab,
Qadam bosar o'rdakday.

Bulbulga o'git

Ovozing ko'p xush ekan,	Chaman bo'lguncha har yer —
Qanotlaring mallarang,	Bo'lguncha har yer bo'ston,
Jussang kichikligidan	Bir o'gitim: o'zingni
Ko'rinasan goh arang.	Ehtiyot qil, bulbuljon!

Xandonpista

Xandonpista,	Urug'-aymoq,
Kulishlaring shodon pista!	Bobong bo'lar
To'ning — qayroq,	Cho'tir yong'oq!
Mag'zing — qaymoq!	Maqtoving xo'p,
Bodom senga	Tansiq pista!

YODDAN YOZUV DIKTANTI

Do'stlik

Shakli bormi, bilinmas, Yuraklar sof bo'lsa bas,
Mustahkamki, bo'linmas. Bu do'stlikdir, bu do'stlik!

Tashakkur

Charaqlagan quyoshdek
Ustozlar mehri.
Chorlar doim bag'riga
Sehri bor, sehri.

TA'KIDIY DIKTANT

Qor

Siz qor uchqunlari necha qirrali ekanini bilasizmi? Sinchiklab qarasangiz, u ko'pincha, olti qirrali bo'ladi. Nega? Qor uchqunlarining o'rtasida olti qirrali kichkina kristall bor. Qorning o'zi sovuqdan qotib qolgan bug'. Suv muzlab olti qirrali kristall shakliga kiradi. Suv bug'i havoda mayda kristallarga aylanadi. Uning atrofida chiroyli momiq uchqunlar bo'ladi. Ular ham olti qirrali. Agar havo sovuq bo'lsa, ular yerga tusha boshlaydi. Qorni yerga tushishini kuzatish qanday zavqli-a?

Topshiriq: Narsa belgisini bildirgan so'zlarning tagiga to'lqinli chiziq chizing.

Diloromning buvisi

Rohila xola juda keksayib qolganiga qaramay, gazeta va jurnallarni, katta kitoblarni ko'zoynaksiz o'qiydi. Goho rang-barang ipaklardan nabirasi Diloromga chiroyli do'ppi

tikib beradi. Ayrim bolalarning buvisiga o'xshab og'zida tishi yo'q emas. Uning hamma tishi butun. Shaharni piyoda aylanib chiqsa ham charehamaydi.

Diloromning oyisi bilan dadasi ishdan qaytguncha buvisi uyda o'tiradi. Dilorom bilan mazali ovqat tayyorlaydi, issiq non yopadi. Diloromga qiziq ertaklar aytib beradi. Dilorom ham aqlli qiz, buvisiga yordam beradi. Dilorom buvisi bilan fahrlanadi.

Topshiriq: Narsa belgisini bildirgan so'zlar tagiga to'liqlik chiziq chizing.

SON

LUG'AT DIKTANT

4-sinf, 20-maktab, 44-xona, 12-yanvar, 22-fevral, 18-mart, 2-may, 2002-yil, 1-sentabr, 14 o'quvchi, 20 kishi, 4 ta qalam, 6 ta daftar.

TA'KIDIY DIKTANT

Son

Sonlar tartib va sanoq	Yana shunday sonlar bor,
Biri biriga o'rtoq.	Har narsani chamalar
Asli sonlar turi ko'p.	Savol bersang bu uyda
Desangiz bir bog', o'n to'p,	Nechta desang xonalar,
Uchta do'st, beshta xona	O'ntacha deydi o'ylab.
Bu sonlar nomi Dona.	

TA'LIMIY DIKTANT

Bilimlaringizni sinab ko'ring

Bolalar, siz to'rt yil davomida juda ko'p bilimlarni o'rgandingiz. Fikrlash doirangiz ancha kengaydi. Mushohada qilishni, mustaqil o'qishni, savol va topshiriqlarni bajarishni bilib oldingiz.

Avting-chi, ulug' aydodlarimizdan kimlarni bilasiz? Ular bizga qanday ilm hazinalarini qoldirganlar? Ularning qaysi asarlarini o'qidingiz?

Jumladan, Firdavsiyning asarlari, Alisher Navoiy, Yusuf Xos Xojib, Husan Voiz Koshifiy, Abu Rayhon Beruniy, Ibn Sino haqida bilib olganlaringizni eslang va qisqacha fikrlaringizni yozing. Siz qaysi allama bobolaringizga o'xshashni xoxlaysiz?

O'zbekiston

Markaziy Osiyo durdonasi bo'lmish O'zbekiston mintaqaning markazida joylashgan. U Qozog'iston, Qirg'iziston, Tojikiston, Turkmaniston va Afg'oniston davlatlari bilan chegaradosh. Ko'p asrlar davomida bu zamindan Buyuk ipak yo'li o'tgan.

O'zbekistonda 27 millionga yaqin aholi yashaydi. Har bir kvadrat kilometrda 58,1 kishi to'g'ri keladi.

Bugungi kunda 130 dan ortiq millat va elat vakillari istiqomat qiladi.

1991-yilning 31-avgustida Prezident Islom Karimov tomonidan O'zbekistonning mustaqil davlat deb e'lon qilinishi mamlakatimiz tarixida eng muhim voqea bo'ldi. Hozirgi kunda O'zbekiston Respublikasi tarkibiga Qoraqalpog'iston Respublikasi, 12 ta viloyat va poytaxtimiz Toshkent shahri kiradi.

Mintaqa vaqti

Yer dumaloq shaklda. U o'z o'qi atrofida G'arbdan Sharqqa tomon aylanadi. U o'z yuzasining turli qismlarini birin-ketin quyosh tomonga burib turadi. Kunning chiqishi yer sharining turli joylarida turli vaqtga to'g'ri keladi. Masalan, Moskvada soat 10 bo'lsa, Toshkentda 12 bo'ladi. **Ana shunday vaqt mintaq vaqti yoki mahalliy vaqt deb ataladi.**

Agar inson 70 yil yashasa, u umrining 23 yilini uxlab, 13 yilini gapirib, 6 yilini ovqatlanib o'tqizadi. Bir yarim yil yuvinib, bir yarim yil kuladi. Tinimsiz fikrlaydi. Inson har bir ishga qodir. U yuzlab kitoblarni o'qib, o'zlashtirishi mumkin. Inson o'z umrini foydali ishlar qilishga bag'ishlaydi.

YODDAN YOZUV DIKTANTI

Toping!

Hil-hil pishib	Usmon to'rtta
Oq shaftoli,	Yedi ketdi,
Shoxda turar	Oyim menga —
Toq shaftoli.	Berdi beshta.

Qani toping,
Bari nechta?

(to'qqizta)

SAYLANMA DIKTANT

Topishmoqlar

O'zi (bir qarich),
Quyrug'i (o'n bir) qarich.

(igna, ip)

* * *

Bir o'ra, bir o'raning ichida (ming) o'ra.

(angishvona)

* * *

Qora tovuq qaqillaydi,
Tomoqlari shaqillaydi.

(tikuv mashinasi)

* * *

Bir daraxtda (o'n ikki) butoq,
(Uch yuz oltmish besh) yaproq.
Yaproqlarning bir yog'i qora,
Bir yog'i oq.

(yil, oy, kun, kecha va kunduz)

* * *

(Ikki) ona. Har birida besh bola,
Hammasining oti bor. Bular nima?

(qo'l va barmoqlar)

TA'KIDIY DIKTANT

Musicha

Musicha — beozor qush. U uylarning bo'g'otiga, oshxona, saroy va daraxtlarga in qo'yadi. Tuxumini o'n besh kun bosib yotadi. Jo'jalari yigirma kundan keyin uchirma bo'ladi. Musicha bir yilda to'rt yoki besh marta bola ochadi. U erta tongdan ovqat qidirib yuradi.

Qishda

Rosa maza qish,	Oq kiygan atrof,
Qorlari — kumush.	Qish havosi sof.
Konki uchamiz	O'ynab, kim chaqqon —
Hech charchamay biz.	Bilib olamiz,
Goho qorbo'ron	Qoyil qolamiz.

YODDAN YOZUV DIKTANTI

Havo toza,
Atrof oppoq,
Beg'ubor.
Shivir-shivir
Qo'shik aytib,
Yogar yomg'ir

TA'LIMIY DIKTANT

Kitoblar tarixidan

Mamlakatimizda 1868-yil birinchi bor chop etilgan kitob rus sayyohi Severkov tomonidan Chu va Norin daryolari haqida yozilgan.

Matbaachilik ishlari dastlab Toshkentda vujudga kelgan. So'ng boshqa shaharlarda bosmaxonalar ochilgan.

1924-yilda O'zbekiston Respublikasi Davlat nashriyoti va barcha poligrafiya korxonalarining rahbarligida kitoblar bosildi.

1933—1937-yillarda Toshkent poligrafiya kombinati faoliyat ko'rsata boshladi.

Hozirgi kunda respublikamizda juda ko'p nashriyotlar kitob nashr qilmoqdalar. «O'qituvchi» nashriyotida bolalar uchun darsliklar, «Cho'lpon» nashriyotida esa kichkintoylar uchun badiiy kitoblar nashr qilinadi. Shuningdek, «Yangi asr» nashriyoti ham yaxshi faoliyat ko'rsatmoqda.

Tarjimai hol

Men, Rustam Ravshanov, 1995-yil 1-aprelda Andijon shahrida tug'ildim.

Otam shahrimizdagi 18-maktabda o'qituvchi bo'lib ishlaydilar. Onam 8-bolalar shifoxonasida hamshira bo'lib ishlaydilar.

Men 2002-yil 4-maktabning 1-sinfiga qabul qilindim. Hozir 4-sinfda o'qiyapman. Sinfimizda beshta guruh bor. Har bir guruhda yettitadan o'quvchi bor. Men uchinchi guruh boshlig'iman. Guruhimizdagi o'quvchilar yaxshi va a'lo baholarga o'qiydilar. Biz o'z guruhimiz a'zolari bilan faxrlanamiz.

Hikmatlar

Gapni oz so'zla, ishini ko'p ko'zla.

* * *

Daraxt yaprog'i bilan ko'rkam, odam — mehnati bilan.

* * *

Qimirlagan qir oshar.

* * *

Vaqting ketdi, naqding ketdi.

Kuz tabiati

Biz kuz tabiatini kuzatdik. Kuzda havo soviy boshlaydi. Erta bilan soat sakkizda harorat +18 daraja, kechqurun +19 daraja issiq bo'ladi. Kunduz kunlari +20, +24 daraja issiq bo'ladi.

Kuzda kun sayin harorat pasayib boradi. To'satdan 1 daraja sovuq bo'ldi. Kechasi yer yuziga qirov tushdi. Noyabr oxirida yomg'ir aralash biroz qor yog'di. Biz tabiatni

kuzatishni yana davom ettiramiz. Tabiat kundaligiga yozib boramiz. (62 so'z)

Topshiriq: Sonlarni ko'chirib yozing.

TEKSHIRUV DIKTANTI

Dumli yulduzlar

Samoda juda katta hajmdagi dumli yulduzlar paydo bo'ladi. Uni ilmiy tilda kometa deyiladi.

Masalan: 1811-yilda ko'ringan kometaning diametri yer sharining diametridan 100 marta katta bo'lgan. 1882-yilda ko'ringan kometaning dumi 1 milliard kilometr. Ya'ni yer orbitasining diametridan 3 marta katta bo'lgan. Kometa kunduzi quyoshning yonida ko'rinib, 40 ta to'lin oy yorug'ligi darajasida nur sochgan. Bu holatni kuratish qanday zarfli. (60 so'z)

LUG'AT DIKTANT

Men, meni, mening, sen, seni, sening, u, unga, unda, undan.

Mening ukam, sening daftaring, meni uchratdi, seni so'radi, undan oldim.

TA'KIDIY DIKTANT

To'tiqush

Otam Hindiston mamlakatiga sayohatga bordilar. Men ulardan to'tiqush olib kelishlarini iltimos qildim. Otam mening aytganimni unutmabdilar. Menga chiroyli to'tiqush olib keldilar. Biz uni salqinroq joyga qo'ydik. Qafasi ham o'zi kabi bejirim va chiroyli. Men unga turli so'zlar o'rgatdim. Uni chaqirsam «labbay» deydigan bo'ldi. O'rtoqlarim kelishdi. To'tiqush ularga o'rgangan so'zlarini aytib berdi.

Kapalak

(*Ertak*)

Bir bor ekan, bir yo'q ekan. Chamanzorda shohi qanotli bir kapalak yashar ekan. U guldand gulga qo'nar, qo'shiq aytib, raqsga tushardi. O'rtoqlari uni tomosha qilishar edi.

Kapalak o'z chiroyidan juda g'ururlanib ketibdi. O'rtoqlarini nazar-pisand qilmabdi. Kapalaklar undan xafa ekanliklarini aytishibdi. Shohi qanotli kapalak ularning gaplariga parvo qilmabdi.

Bir kuni havo aynib, qattiq shamol turibdi. Kapalaklar qo'rqib, barg va shox-shabbalar ostiga yashirinib olibdilar. Shohi qanotli kapalakni ham chaqirishibdi. Lekin u uzoqda ekan. Yashirinishga ulgurmabdi. Shamol uni uchirib ketibdi. Kapalak rosa azob chekibdi. Shamol tinganida qarasa, u butunlay boshqa yerga kelib qolibdi.

Topshiriq: Dastlab birlikdagi kishilik olmoshlarini, so'ng ko'plikdagi kishilik olmoshlarini ko'chirib yozing.

YODDAN YOZUV DIKTANTI

Qulog'i bor, dumi bor,	Yozda bezar keng o'rmonni,
Ba'zan oq, ba'zan rangdor.	Qishda esa uy, maydonni.
Qo'li yo'q, qanoti yo'q,	Toping-chi, do'stlar, qani...
Ko'kda uchar har bahor.	Nima ekan buning nomi?
<i>(varrak)</i>	<i>(maysa)</i>

TA'KIDIY DIKTANT

Terak

Terak manzarali daraxt. Uning tik qomati dalalarga husn bag'ishlaydi. Terak o'lkamizning barcha hududlarida o'sadi. Terak erta bahorda qalamcha shaklida ekiladi. Tez-tez sug'orib turiladi. Terak yil sayin bo'y cho'zib o'sadi. O'n yildan so'ng imoratlar qurishga yaraydigan bo'ladi.

Terakdan turli jihozlar ham tayyorlanadi. U ancha chidamli yog'och hisoblanadi. Terakning xosiyati ko'p. U dala, bog'larni shamoldan asraydi, ihota qiladi.

Bolalar, siz ham bahorda terak ekish ishlarida kattalarga yordam bering. «Kim ko'p terak ekdi?» musobaqasini tashkil qiling. Shunda siz tabiatni e'zozlagan bo'lasiz.

TA'LIMIY DIKTANT

Xans Kristian Andersen

Andersen Yer yuzidagi barcha bolalarning yaqin do'sti va maslahatchisidir.

Xans Kristian Andersen 1805-yilning 2-aprelida Daniyaning Ogense shaharchasida tug'ildi. Uning otasi kambag'al etikdo'z edi. Andersenning bolaligi ancha qiyin o'tdi. U kambag'allar uchun ochilgan tungi maktabda o'qidi. Tirishqoq Andersen ko'p kitob o'qirdi. Ertaklar tinglardi. U kelajakda bolalar uchun qiziqarli ertaklar ijod etishni maqsad qildi.

Andersenning yuzlab ertaklari turli tillarga tarjima qilingan. O'zbek bolalari uning «Yovvoyi oqqushlar», «Qor malikasi», «Irkit o'rdakcha» kabi ertaklarini maza qilib o'qiydilar.

Musiqa darsida

Musiqa darsimiz juda qiziq o'tadi. Biz turli kuy, qo'shiqlarni o'rganamiz.

Men, O'zbekiston kuyini pianinoda chalib berdim.

TA'LIMIY DIKTANT

Chumolilar

Chumolilarning turi ko'p. Ular tog'larda, dalalarda, o'rmon va qirlarda yashaydi. Yer yuzida och sariq, jigarrang, qora, qizil, olachipor chumolilar uchraydi.

Chumolilarning ba'zi turlari o't, yaproq va don-dun bilan oziqlanadi. Bular qishloq xo'jaligiga ma'lum darajada zarar keltiradi. Ammo chumolilarning ko'pchiligi tabiat uchun foydali. Ular mevali bog'larda, paxtazorlarda, polizlarda zararli hasharotlarga qiron keltiradi. Chumolilarga ozor bermang!

To'rt burchakli tarvuz

Yaponiyalik bir dehqon to'rt burchakli tarvuz yetishtiribdi. Qanday qilib? — degan savolga javob olish uchun o'tmishda bobodehqonlar bodring naychasini bir necha xil idishlarga kirgazib qo'yib, tajriba o'tkazgan ekanlar. Bodring o'sgan

sari idish shaklini olaveribdi. Demak, yaponiyalik dehqon ham tarvuz naychasini to'rt burchakli idishlarda o'stirganligi ma'lum bo'ldi. Xozirda bizning o'lkada ham to'rt burchakli tarvuzlar ostirilmoqda.

Tong

— Tong nimadir, bolalar, — Tong — bu quyosh kulgusi,
Ayting-chi, gul-lolalar. Undan quvonch to'kilar.
Nega tongni kutishar Quyosh kulsa, kuy, qo'shiq,
Hatto ota, bobolar? Shirin alla to'qilar.

SAYLANMA DIKTANT

I. 1. Biz tog'ga (chiqmoqchimiz). 2. Akam xontaxta (yasamoqchi). 3. Ular sayhonlikda futbol (o'ynamoqchi). 4. O'rtog'im ukasiga o'yinchoq (olmoqchi). 5. Men ertalikda yod olgan she'rimni (aytib bermoqchimani). 6. Biznikiga mehmonlar (kelishmoqchi). 7. Karim qushlarga donxo'rak (yasamoqchi).

II. 1. Salima kitobni (o'qiyapti). 2. O'quvchi qizlar bog'da (o'ynayaptilar). 3. Devoriy gazeta (chiqarilyapti). 4. Zokir xat (yozyapti). 5. Odil gullarga suv (quyyapti). 6. Biz bayramga gazeta (chiqaryapmiz). 7. Paxtalar mashina bilan (terilyapti). 8. Kombayn g'allani (o'ryapti) va (yanchyapti).

TA'KIDIY DIKTANT

Navro'z bayrami

21-mart kuni Navro'z bayrami nishonlanadi. Shu kuni dehqonlar yerga baraka urug'i sochadilar. Bir-birlariga yaxshi tilaklar bildiradilar.

Navro'z kuni sumalak, halim pishiriladi. Bayram dasturxonini yoziladi. O'yin-kulgi, katta sayl bo'ladi. Milliy kurash, darbozlar tomoshasi bo'ladi. Navro'z bayrami tantanali o'tadi.

Qirda

Bahorning oxirgi haftasi edi. Qirda mayin shabada esmoqda. Birdan momaqaldiroq gumburladi. Chaqmoq

chaqdi. Yomg'ir yog'a boshladi. Cho'pon bobo qo'ylarini qo'raga haydadi. Nabirasi Islom ko'rinmay qoldi. Bobo uni yomg'irdan qo'rqib uyga ketgandir deb o'ylab, ho'l bo'lgan kiyimlarini almashtirdi va chodirdan tashqariga chiqdi.

Uzoqdan yangi tug'ilgan qo'zichoqni ko'tarib Islom kelardi. Ona qo'y qo'zichoqni yalamoqchi bo'lib, Islomning atrofida ma'rardi. Islom qo'zini cho'pon bobo oldiga qo'ydi. Cho'pon bobo nabirasiga mamnun bo'lib qaradi. Unga «balli bolam, omon bol!» — dedi.

FE'L

LUG'AT DIKTANT

1. O'qiyapti, yozyapti, pishdi, kutdi, kuldi, chopdi, kelyapti, ishlayapti, yechdi, so'raydi, so'zlaydi, kesdi, ko'r-dik, boshlandi.

2. O'qib chiqdi, ishlab bo'ldi, aytib qo'ydi, bora qoldi, yoza boshladi, ishlay boshladi.

Fe'l

Fe'l bo'lmasa bo'lmaydi,	Axir fe'lning asosiy
Bu dunyoda baraka.	Belgisidir harakat.

Qaldirg'ochlar

1. Yoz bo'yi ayvon burchagidagi inda qaldirg'ochlar bolalari bilan yashadi. Har kuni tongda ularning chug'ur-chug'urlaridan uyg'onib ketaman. Ular xuddi tongda quyoshning birinchi nurlarini tabriklayotgandek tuyuladi.

2. Kuz keldi. Salqin shamol esdi. Qaldirg'ochlarning yoqimli chug'urlashi eshitilmay qoldi. Men kun bo'yi ko'p kutdim. Qaldirg'ochlar kelmadi. Bilsam, ular janubga — issiq o'lkalarga uchib ketgan ekan.

TEKSHIRUV DIKTANTI

Favvoralar

Toshkent shahrida yuzlab favvoralar bor. Ulardan xuddi durdek suv otilib turadi. Ayniqsa, shabada va suv zarralari

kishiga orom baxsh etadi. Quyosh nurida kamalak hosil bo'ladi. Unga qarab turish qanday zavqli.

Shahar kun sayin ko'rkamlashmoqda. Yangi favvoralar ham ko'paymoqda. Shahar havosi yoqimli bo'lmoqda. (43 so'z)

Topshiriq: Ayting-chi, siz qayerlarda favvoralar ko'rdingiz? Ularning ko'rinishini ta'riflab bering va rasmini chizing. Fe'llarning tagiga chizing.

Non

Onam har tongda issiq non yopib, dasturxonga qo'yadilar. Bo'ssildoq nonlardan yoqimli hid taraladi. Bobom: «Non aziz va mo'tabar, uni isrof qilmanglar. Uning ushog'i ham to'kilmasin, uvol bo'ladi», deydilar. O'ylab ko'rsam, har kuni bir-ikki ushoq to'kilsa, bir yilda qancha bo'ladi? Ushoqlari to'plansa, bir necha non bo'ladi-ku. Uvol, isrof degan so'zlar ma'nosini yaxshi uqib olish zarur. Ba'zi bolalar nonning ushoqlarini to'kib yeb yuradilar. Bu madaniyatsizlik hisoblanadi. Siz yaxshilardan namuna oling. Nonni uvol qilmang! (73 so'z)

YODDAN YOZUV DIKTANTI

Ushoq

Patir nonim jizzali,	Non ushog'in to'kmagin,
Tatib ko'rdim mazali.	To'kib isrof qilmagin.
Oyim yopdilar uni	Uvol degan so'zni bil,
Yeymiz uni har kuni.	Sen bu so'zga amal qil!

Maqollar

Sen o'zingni maqtama,
Seni birov maqtasin.

* * *

Toqatliga tog'lar egar boshini,
Toqatsizning birovlar yer oshini.

* * *

Odam — po'latdan qattiq,
Guldan nozik.

TA'LIMiy DIKTANT

Anor

Hovlimizda ikki tup anor bor. Otam bizga uni qanday parvarish qilishni o'rgatdilar.

Anor iyun oyida juda chiroyli bo'lib gullaydi. Guli to'kilgach mayda, ko'm-ko'k anorlar paydo bo'ladi. Yoz bo'yi kattalashib, kuzda qip-qizil anorlar yetiladi.

Bir tup anordan 30—40 kilogrammgacha meva olamiz. Ba'zan 1 dona anorning og'irligi 700 grammgacha bo'ladi. Anorni qish bo'yi saqlaymiz.

Anor juda foydali meva ekan.

YODDAN YOZUV DIKTANTI

Topishmoqlar

Katta oqqush Shabadada
Dengiz kezar, O'ynab o'zar.

(yelkanli kema)

* * *

O'zi uzun, ko'zi qora,
Ishonmasang yozib qara.

(qalam)

* * *

O'zi bitta, ko'zi mingta.

(angishvona)

* * *

Yer tagida oltin qoziq,
U hammaga bo'lar oziq.

(sabzi)

Do'stlik

Kolya, Pak, Ten, men, Yo'ldosh
Do'stligimiz buzilmas.
Kecha suratga tushdik,
Achomlashib turdik.
Doim birga o'ynaymiz.
Tinchlik kuyin kuylaymiz.

Qor yog'ar

Qor yog'ar, qor yog'ar Uchqunlab.	Yaxmalak uchdik biz Uch kunlab.
Keng, oppoq dasturxon Yozibdi.	Nuroniyl Qorbobo Kirdilar.
Archaga bezak Osibdi.	Bizlarga sovg'alar Berdilar.

TA'KIDIY DIKTANT

Nasihatl

Bobom bizga foydali nasihatlar beradilar.

— Elektr nuri bo'lmasa, qorong'ida dars tayyorlay olmaysizlar. Shuning uchun kerak bo'lmagan chiroqlarni o'chirib qo'yinglar. — deydilar.

To'g'ri-da, agar chiroq bo'lmasa, qanday yashash mumkin? Elektr insonlar uchun muhim narsa. Undan to'g'ri foydalanish zarur. Bobom ko'pni ko'rganlar.

— Tejamli bo'lishning foydasi ko'p, — deydilar bobom. Bizning vazifamiz, ularga amal qilish. (51 so'z)

TEKSHIRUV DIKTANTI

Shama

Onam choy shamasini tashlamaslikni aytdilar. Shama foydali ekan. Uni yig'ib, o'g'it qilish mumkin. Men bu yil shamani yig'ib, o'g'it qildim. Erta ko'klamda shama o'g'itiga pomidor, gullar urug'ini sepdim. Yumshoq o'g'itda urug'lar tez undi. Yashil bo'lib ko'kardi. Tejamli bo'lish yaxshi. Ekish uchun yuzta pomidor, yuzdan ortiq gul ko'chatlari tayyorladim. Onam bu ishimdan juda quvondilar. Kuzda qip-qizil pomidorlar mo'l hosil berdi. Gullarim chaman-chaman ochildi. Ularning urug'larini yig'dim. Kelasi yil yana ko'chat yetishtiraman. (72 so'z)

IV chorak

GAPNING UYUSHIQ BO'LAKLARI

ERKIN DIKTANT

1. Korxonalarda avtomobil, mashina va dastgohlar tayyorlanadi. 2. Mebel fabrikasida stol, stul va divanlar tayyorlanadi. 3. Dehqonlar bozorda kartoshka, sabzi, karam, bodring sotadilar. 4. Yozda olma, olxo'ri, uzum pishadi. 5. Shahrimizda Navoiy, Furqat, Do'stlik ko'chalari bor. 6. Jamoa xo'jaliklari davlatga juda ko'p don, go'sht, sut va sut mahsulotlari topshiradilar. 7. Bizning Vatanimiz boy va kuchli mamlakatdir.

8. Quyosh, havo, tiniq suv —
Bizning yaqin do'stimiz,
Kichiklikdan siz bilan
Inoq bo'lib o'sdik biz.

Kasb

Kasb inson uchun juda zarur faoliyat. Kim qanday kasb tanlasa, unga mehr qo'yishi kerak. O'z kasbini yaxshi bilgan kishining ishi unumli bo'ladi.

Ota-ona kasbini egallash yanada yaxshi. Chunki siz ota-onangiz nimalar bilan shug'ullanishini yoshligingizdan ko'rib, o'rganib borasiz. Ularga bu ishda yordam ham berasiz. Katta bo'lgach, shu kasbda ishlasangiz, sizning ustozingiz ota-onangiz bo'ladi.

Har kasbning o'z mohiyati, qiziqarli tomonlari bor. Kasb-hunar inson umrini bezaydi, baxtli, saodatli qiladi. Siz qaysi kasbni o'rganishga qiziqasiz?

IJODIY DIKTANT

Yoz

Yoz, issiq, pishdi, meva, olma, o'rik, mehnat, dehqonlar, bolalar, yordam, chopiq, bog', dala, qizg'in, ish.

Ta'tilda

Yoz, ta'til, bolalar, dam, boshlandi, quvnoq, oromgoh, dala, bog', turli, o'yin, kitob, soy, o'qi, tabiat, kuzat, kalendar, mehnat.

Tabrik

Dilbar, opa, kun, 8-mart, tabiat, xursand, o'ртоqlar, she'r, qo'shiq, ayt, onalar, minnatdor.

ERKIN DIKTANT

Shaxmat o'yini

1. Odil va Mastura shaxmat to'garagiga yozildilar. To'garak mashg'uloti chorshanba, shanba kunlari bo'ladi. Avval bolalarga shaxmat o'yinining maqsadi tushuntirildi.

2. Chorshanba kuni bolalar birinchi marta shaxmat o'ynashdi. Dilbar va Ravshan shaxmatni yaxshi o'rganib oldilar.

3. Oy oxirida shaxmat musobaqasi o'tkazildi. Odil musobaqaga tayyorlandi. Musobaqada Odil g'olib chiqdi va esdalik sovg'asi bilan mukofotlandi.

TEKSHIRUV DIKTANTI

O'lkamiz hayvonlari

Xalqimiz echki, sigir va boshqa uy hayvonlarini boqadilar. Ulardan go'sht, sut, yog' va boshqa mahsulotlar olinadi.

Bulardan tashqari O'zbekistonda yovvoyi echki, tog' takasi, jayron, qunduz kabi hayvonlar ham juda ko'p. Lekin bu hayvonlarning turi va sonini aniqlash qiyin. Shu maqsadda kunlar isishi bilan respublikamizdagi ovchilik va o'rmon xo'jaliklarida yuzlab kishilar bu ish bilan shug'ullanadilar. Ular yil davomida hayvon va parrandalarni, qimmatbaho jonivorlarni ro'yxatga olib, yashash joyini aniqlashadi. (69 so'z)

Topshiriq: Gapdagi uyushiq bo'laklar tagiga chizing.

Cho'pon qiz

Bahor kezlari dalalar, qirlar xushmanzara bo'ladi. Yaylovlarda qo'y-qo'zilar yayrab o'tlaydilar.

Mastura cho'pon oilasida tug'ildi. Otasi Jumaboy aka chorak asrdan buyon cho'ponlik qiladi. Onasi Halima opa ham cho'ponlik ishini yaxshi biladi.

Mastura hali maktabga bormasidan, yoshligidan otasi bilan yaqin yaylovlarga boradigan bo'ldi. U onasining ishlariga ham qarashardi. Ba'zida otasi olib kelgan qo'zichoqlarni, oriq qo'ylarni uyda parvarish qilardi.

Yillar o'tdi. Otasi va onasi zarur ishlari chiqib qolgan paytlarda mollarni Masturaga ishonib ketadigan bo'lishdi.

Mastura ota-onasi sinovidan yaxshi o'tdi. (79 so'z)

Topshiriq: Gapning qaysi bo'lagi uyushib kelganligini ayting va tagiga chizing.

Chumolilar

Erta tongda amakim bilan o'rmon sari yo'l oldik. Amakim yo'lda uchragan yosh nihollarni ehtiyotlab surib, yo'l ochib borardi.

Chumolilar yashaydigan tepalikka yaqinlashdik. Durbinini olib, chumolilar uyasiga yaqinroq joydagi to'nkaga o'tirib, uni kuzata boshladi. Amakim beozor, hamjihat chumolilarni yaxshi ko'rganidan ularning uyalarini qo'riqlab o'tirardi. Bunday paytda u kishidan chumolilar hayoti, kurashi va ular o'rtasidagi mehnat taqsimoti haqida ko'p narsalarni bilib oldim. Bolalar, siz ham chumollarni kuzating, qizikarli xodisalarni ko'rasiz. (69 so'z)

Topshiriq: Uyushiq bo'lakli gaplarni aniqlang. Gapdagi uyushiq bo'laklarni ko'chirib yozing.

TA'KIDIY DIKTANT

Yalpiz

Yalpiz hamma yerlarda, ariq bo'ylarida, tog' etaklarida, adirlarda o'sadi. U ko'p yillik o'simlik. Iyun, avgust oylarida ochiladigan gullari o'zida halqasimon to'pgulni tashkil etadi. Mevasi — tuxumsimon silliq, to'rtta yong'oqchadan iborat.

O'simlik gullashidan oldin yoki gullaganda yer ustki qismidan o'rib olinadi va soya yerda quritiladi. Yalpiz

tarkibida efir moyi va boshqa bir necha foydali moddalar bor. Hovli va ariq bo'ylariga yalpiz eking!

Mayiz

Qadim o'tgan bobolar	Ahillikda hikmat ko'p
Juda sodda ekanlar.	Buni biling bolalar.
Bir mayizni qirq kishi,	Birlashing bo'lib to'p.
Ahil bo'lib yeganlar.	Shunday degan bobolar.

Akula

Katta dengiz va okeanlarda akulalar bo'ladi. Ular juda yirtqich va xavfli. Baliq ovlovchilarga hujum qiladi. Lekin uni ovlaydilar.

Hozirgi kunda ko'pgina suzuvchilar suv ostiga o'zlari bilan kimyoviy paket olib tushadilar. Paketdan tarqalgan achchiq hiddan akula cho'chidi. Shu paytda uni ovlash ancha qulay bo'ladi.

Cho'milish joylarida kishilar dengiz bo'ylariga uzunligi 300 metrgacha bo'lgan o'raluvchi to'r tashlab qo'yishadi.

YODDAN YOZUV DIKTANTI

Topishmoqlar

Ular ikki og'ayni,
Yaqin qilar uzoqni.

* * *

Koptok emas dumaloq,
Unda bor shahar, qishloq.
Daryo, dengiz, tog'-dovon,
Qir-u adir va o'rmon.
— U nima ayt-chi, Yunus!
— Uning nomi...

KO'RSATUV DIKTANTI

Yumush bilan biror kishining uyiga borsangiz, indamay eshik ochib kirmang. Avval eshikni taqillating. Ichkaridan «kimsiz?» deb so'ralsa, ismingizni to'liq ayting. Eshik

ochgan uy egasiga ochiq chehra, muloyimlik bilan salom bering. So'ng muddaoyingizni so'zlang.

Aziz o'g'il-qizlarim, shuni doimo yodda tuting. Kişi hayotida o'zgalarga ko'rsatgan xizmatiga, muomalasiga qarab izzat topadi.

YODDAN YOZUV DIKTANTI

Har bir fasl	Har biri uch oy,
O'zicha asl.	Kunlar-oqar soy,
Bo'linishgan teng,	O'tishar asta.
Mazmunlari keng.	Orzu-havasda.

TA'LIMIY DIKTANT

Kulol

Rahim boboni usta kulol deb maqtashadi. Bobo yasagan ko'zalar, laganlar, tovoq va guldonlar shunday bejirim, chiroyliki, ko'rganlar havas qiladilar.

Sopol buyum qilish uchun avval maxsus tuproqdan loyni obdan pishitiladi. So'ng unga shakl beriladi. Buning uchun maxsus asbob bo'ladi. Rahim bobo bu murakkab ishni juda tez va sifatli bajaradilar.

Rahim boboning ko'p shogirdlari bor. Ular ustozlaridan kulolchilik sirlarini o'rganib olganlar. Tayyor mahsulotlarga gul solish ham bir san'at. Rahim bobo boshchiligida tayyorlangan mahsulotlar xaridorlar tomonidan sevib xarid qilinadi.

«Avesto» kitobi

Qadimiy «Avesto» kitobi aqlli insonlar tomonidan yozilgan. Bu kitobda Vatanni sevish, uni asrash, atrof-muhitni toza saqlash, do'stlik, o'rtoqlik haqida juda yaxshi nasihatlar yozilgan.

Tariximiz bizga o'tmish avlodlarimizning eng yaxshi, ibratli ishlari yozilgan ko'p kitoblar qoldirgan. Shulardan biri «Avesto» kitobidir. «Avesto» kitobida insonlarni ahil yashashga undaydigan hikoyalar bor. Ularni o'qing!

TA'KIDIY DIKTANT

Vatan

Vatan — inson tug'ilgan muqaddas joy. Vatan tushunchasi va unga bo'lgan muhabbat abadiydir. Shuning uchun biz ona Vatan deb ulug'laymiz.

Mashhur yozuvchi va shoir Oybek bobomiz Vatanni shunday ta'riflaganlar:

Bir o'lkaki, tuprog'ida oltin gullaydi,
Bir o'lkaki, qishlarida shivirlar bahor.
Bir o'lkaki, sal ko'rmasa quyosh sog'inar...
Bir o'lkaki, g'ayratidan asabi chaqnar.

Vatanni sevish, ardoqlash barchamizning insoniy burchimizdir.

Topshiriq: She'rni o'qing, yozing va yod oling.

YODDAN YOZUV DIKTANTI

Topishmoqlar

Bahor chog'i osmonda
Paydo bo'lar arg'imchoq.
Bu arg'imchoqda sira
Ucha olmaysiz biroq.

(kamalak)

* * *

Qo'lsiz, oyoqsiz eshik ochar.

(shamol)

* * *

Ko'k choyshabga g'ozayoydim.

(osmon, yulduzlar)

LUG'AT DIKTANT

Jahongir — Amir Temur.

Kelajak avlod — yoshlar.

Mo'yqalam sohibi — rassom.

Sahro kemasi — tuya.

TA'KIDIY DIKTANT

Kiyimlar nimalardan tikiladi?

Kiyimlaringizga razm soling. Ular qanday matolardan tikilgan? Matolar tolalardan, tolalar esa paxtadan hosil bo'ladi. Paxta tolalaridan tayyorlangan matolar ip-gazlamalar deb ataladi. Chit, satin, bo'z, doka va boshqa matolar paxta tolalaridan to'qiladi.

Ipak matolar pilladan olingan tolalardan to'qiladi. Shoyi, krepdeshin kabilar ipak tolalaridan to'qiladi. Jun matolar esa qo'y-qo'zilar, echki, tuya kabi hayvonlarning junidan olingan iplardan tayyorlanadi. Shuningdek, sun'iy tolalardan ham matolar to'qiladi. Paxta, ipakdan qilingan matolar ancha qimmat bo'ladi. Ular inson salomatligi uchun foydalidir.

Maqollarni yod oling va yozing

Qadrlasang qadring oshar,
Qadrsizdan hamma qochar.

* * *

Hurmat qilsang,
Hurmat ko'rasan.
Baraka — tejamlilikda.
Yetti o'lchab, bir kes.

Topishmoqlar

Yer tagida oltin qoziq,
U hammaga bo'lar oziq.

(sabzi)

* * *

Kichkina dekcha,
Ichi to'la mixcha.

(anor)

Oilada iqtisodiy munosabat

Oilaning iqtisodiy tomonini oila a'zolari yaxshi bilishlari kerak. Sarf-xarajatlar oila daromadiga qarab

belgilanadi. Oila xo'jaligini boyitish uchun qo'shimcha daromad qilish yo'llarini qidirish kerak. Masalan, parranda, uy hayvonlarini boqish, issiqxonalarda ko'kat va gullar yetishtirishda sizlarning ishtirokingiz bo'lishi zarur.

Gulchilik ham juda ko'ngilli ish. Gullar qiyg'os ochilganda ularni insonlarga taqdim etish, quvonch bag'ishlash qanday yaxshi.

Siz qanday gul navlarini bilasiz?

Ularning rangi, shakli haqida bilganlaringizni gapirib bering, yozing va rasmlarini chizing.

Maqollar

Mehnat — mehnatning tagi rohat.

Mehnat qilgan elsa aziz.

Qishloqda

Bobom ikkimiz horib-charchab, tush paytida qishloqqa yetib keldik. Rosa bir yildan beri ko'rmay sog'inib qolganim qishloqni ko'rishim bilanoq barcha charchoqlarim yozilib ketdi.

Bultur yozgi ta'til paytida bobom qishloqqa olib kelgandilar. Qishloqqa mehrim ortgandi. Bu yil qishloqqa yetguncha oshiqdim. Tog' yonbag'rida joylashgani uchun bu qishloqning havosi toza, suvlari tiniq, hatto yulduzlari ham o'zgacha charaqlaydi, odamlari ham o'zgacha — samimiy. Buning ustiga qishloqda do'stlarim ko'p. Ularni hurmat qilaman. Biz tez-tez xat orqali bir-birimiz bilan o'rtoqlashamiz.

TA'KIDIY DIKTANT

Suv haqida nimalarni bilasiz?

Suv bebaho boylik. Suvsiz hayot bo'lmaydi. Suv daryolardan oqib keladi.

Buxoro viloyati hududida daryo yo'q. Suv kanallar yordamida keltiriladi. Shuning uchun har yili ariqlar, kanallar hashar yo'li bilan tozalanadi.

Buxoro shahrida 280 mingga yaqin aholi yashaydi. Har kishi bir sutkada o'rtacha 330—350 litr suv sarflaydi. Idishlarni yuvish uchun 20—30 daqiqa suv oqadi. Ba'zilar jo'mraklarni ochib qo'yadilar. Bu ish noto'g'ri. Chunki suvni isrof qilish gunoh!

Boyligimiz bo'lgan suvni tejab ishlatish, uning isrof bo'lishiga yo'l qo'ymaslik kerak.

Limondan hosil oldik

Uyimizda katta-kichik tuvaklarda har xil gullar o'stiramiz. Men limon ekib, undan hosil olishga harakat qildim.

Dastlab limonning yaxshi pishib yetilgan urug'idan ko'chat tayyorladik. Lekin bunday ko'chat hosil bermas ekan. Uni madaniylashgan limon kurtagi bilan payvandlash kerak bo'ldi. Qalamchadan ko'paytirilgan limon tez hosilga kirar ekan. Ikkita ko'chatimiz bir yil o'tgach nishona ko'rsatib, oppoq gulladi. Gulining hidi juda xushbo'y ekan, bir necha kungacha uy havosi muattar bo'lib turdi. Qarangki, beshta guldun bittasi tushib ketdi. Bittasini sun'iy changlantirdik. Nihoyat, limon shoxida oltindek sap-sariq limon yetildi.

Limonni parvarishlashga alohida ahamiyat berilmasa, bargi to'kilib, qurib qoladi.

Tuman

Tunni gulzorda o'tkazgan tuman asta-sekin dalalarga yoyildi. U past-baland tepalar osha qishloqni qopladi. Daraxt-butalarning shoxi oppoq tuman ichida qoldi. Hatto uylar ham ko'rinmasdi. Shunday bo'lsa ham o'quvchilar maktabga o'z vaqtida yetib keldilar. Sinflariga to'planib, tabiat kalendariga tuman belgisini qo'ydilar. Birozdan so'ng, tuman tarqaldi. Quyosh charaqlab nur sochdi. Havo musaffo, nafas olish yengil.

YODDAN YOZUV DIKTANTI

Boychechak

Boychechak, boychechak, Kiramiz har eshikka.
Bahor uchun oy chechak. Yetkazib bu xabarni,
Qo'shiq ulab qo'shiqqa, Ulashamiz bahorni.

Yulduz

(*Ertak*)

Men yulduzman. Samoda porlagan yulduzlarning biriman. Doimo yerga tikilaman. Unda odamlarni ko'raman. Odamlar menga juda-juda yoqadi. Men shular uchun porlayman.

Men o'ylab-o'ylab, odamlar tomon borishga ahd qildim. Keksa yulduz bobomga maslahat qildim. Bobom iloji yo'qligini, sabr qilsang, odamlarning o'zlari biz tomon otlanayotganini aytdilar. Sevinib ketdim.

Bir kuni qarasam, odamlar oyda yuribdi. Nariroqda ular tushib kelgan kema ko'rindi. Yaqinroq uchib kelib, odamlar bilan tanishdim. Ular meni sevinch bilan qarshilashdi. Biz tomonga taklif etdim. Yaqinda uchib boramiz, deyishdi.

Ko'lda

Yam-yashil osmon yonida bir ko'l bor. Uning suvi tiptiniq, oynadek yaltiraydi. O'rmonda yashovchi jonivorlar shu ko'lda yuvinishar, tashnaliklarini qondirishardi.

Ko'i shunday tiniq ediki, yashil daraxtlar oynada aks etgandek ko'rinardi.

Gohida oq, sariq, olachipor o'rdaklar ko'lda suzganida xuddi ertaklarda tasvirlangan manzara hosil bo'lardi.

Kiyiklar ko'l chetida suv ichib, hadiksirab, o'ng-so'lga qarab qo'yardi.

Tustovuq, kakliklarni aytmayisizmi, ko'l atrofida xuddi o'yinga tushgandek harakat qilishadi.

Ko'lning o'ziga xos xosiyati bor. Uning suvi shifobaxsh.

TAKRORLASH

Biz XXI asr avlodimiz

XXI asrda yashash, ijod qilish, yurtimiz, xalqimizga xizmat qilish katta baxt.

XXI asr — fan, madaniyat, san'at va sanoatimizning tezkor rivojlanish asridir. Bolalar, siz XXI asrda ulg'ayib, kelajakda buyuk ishlar qilishni o'ylab ko'ring. Buning uchun ko'p mutolaa qiling. Bahs va munozaralar uyushtiring, mustaqil fikrlashni o'rganing.

XXI asr texnik asr deb atalmoqda. Chunki texnika tez sur'atlar bilan rivojlanmoqda. Hatto 2012-yilda Ispaniya davlati olimlari orbitada birinchi mehmonxona ochishni loyihalashibdi.

Taniqli arxitektor Ksave Klaramun bu mehnomxonani qirish uchun 3 milliard funt kerakligini hisoblabdi.

YODDAN YOZUV DIKTANTI

Zavq ulashib,
Ko'z qamashib,
Yog'ar pag'a-pag'a qor.
Har bir uchgan
To'g'lik uchun
Sepin yoyar har nahor.

TA'KIDIY DIKTANT

G'urrak

G'urrakni to'qaylarda, daraxtzorlarda, bog'larda, tog', o'rmonlarda uchratish mumkin. Bu qush kaptardan kichikroq bo'ladi.

G'urraklar gala bo'lib yoki yakka-yakka uchadi. Ular dastlab aprelning ikkinchi yarmida paydo bo'ladi. Sentabr oxirida issiq mamlakatlarga uchib ketadi.

G'urrak bog' va dalalardagi qurt-qumursqalar bilan ovqatlanib, qishloq xo'jaligiga katta foyda keltiradi. Tabiatni kuzating, balki g'urrakni ko'rarziz.

Kaklik

Kaklik respublikamizdagi hamma tog'larda bor. Ayniqsa, Bobotog' va Hisor tog' tizmalarida ko'proq uchraydi. Inini qiya joylarda: tog' etaklaridagi daraxt va butalarning tagiga yasaydi. Kaklik aprel-may oylarida 6 tadan 19 tagacha tuxum qo'yadi. Tuxumlarning rangi har xil.

Kakliklar odamlarga tez o'rganadi. Kaklik ham qishloq xo'jaligiga katta foyda keltiradi. Kakliklarni ko'paytirish uchun alohida joylar hozirlanmoqda.

Gilos

Gilos daraxti 4—6 yilda hosil bera boshlaydi. U iqlim va tuproq sharoitlariga ancha talabchan. Gilos suv bilan ta'minlangan unumdor yerlarda o'sadi. Mevasi yangiligida yeyiladi. Murabbo tayyorlanadi.

Gilosning savri, surhon navlari bo'ladi. Ertangi gilos may oyining boshidan, kechkisi esa may oxiri, iyun boshida pishadi. Gilos nihoyatda foydali meva. Undan turli hil ichimliklar tayyorlanadi.

O'rik

O'rik ko'chati 3—4 yilda hosilga kiradi va har yili meva qiladi. Mevasi serqand, mag'zi shirin bo'ladi. Ba'zi navlarning mevasi daraxtlarda turshak bo'lib qoladi. Bir tup o'rik daraxti 150 kilogrammgacha meva qilishi mumkin. Mevasi yangiligida yeyiladi. Undan sharbat, murabbo tayyorlash mumkin. O'rik kishi tana a'zolari uchun juda foydali. Ayniqsa yurak qontomirini yaxshi ishlashiga yordam beradi.

Topishmoq

Kichik ot-u katta ot,	Quvlashmachoq o'ynashib,
Bir nuqtaga bog'langan.	To'xtamas ikki o'rtoq.
Bir-birini quvlashib,	Vaqtни o'lchab o'ylashib,
Aylangani aylangan.	Yurishmaydi hech chatoq.

(soat)

Do'stlik

Ajoyib ko'm-ko'k o'rmon,
Do'stlikning ramzi har on.
Turishadi saf tortib,
To'rt tomonga shox otib.

Bir-birin qo'llaganlar,
Yaproqlar so'ylagandek.
Shox-shoxni suyab turar,
Hol-ahvol so'rab turar.

Suhbat odobi

Ko'pchilik davrasiga kirganingizda, badaningiz, kiyimingiz ozoda bo'lsin. Davrada yoshingizga qarab o'tiring. Qovoq solib, po'ng'illab gapirmang. Muomalangiz yoqimli, chehrangiz ochiq bo'lsin. Boshqalarga so'z bermay mahmadonalik qilmang. So'zingiz ma'noli, qisqa bo'lsin. Arzigan va arzimagan narsaga kulavermang. Suhbatdoshini masxaralash, laqab qo'yish, qo'lni paxsa qilib yoki pichirlab gaplashish xunuk odatdir. Bunday xunuk odatlarni qilmang. Bu sizga aslo yarashmaydi. Shirinsoz va kamtar bo'ling.

Topshiriq: Odobga doir so'zlarni yozing.

YODDAN YOZUV DIKTANTI

Quyosh, quyosh, quyoshjon,
Salom, salom jonajon!
Moviy ko'kda yaraqla,
Nuring sochib charaqla.

Maqol

Tilla sandiq ochildi,
Ichidan zar sochildi.

(quyosh)

Tovus

Bolalar, siz qushlarni sevasiz. Ular haqida ko'p narsalarni bilishni xohlaysiz.

Eng chiroyli qushlardan biri — tovus. Uning tanasining uzunligi 100–125 sm, dumi 40–45 sm, og‘irligi 4 kg.

Tovuslar butazor, daryo qirg‘oqlarida yashaydi, o‘simlik, hasharot va mayda umurtqalilar bilan oziqlanadi.

Tovuslar dumini yarim doira shaklida yoyib yurganida nihoyatda go‘zal manzara hosil bo‘ladi. Tovus uyasini yerga quradi. 5–6 ta tuxum qo‘yadi. Tuxumlarini bir oyda ochib chiqadi. Uning jojalagi ham juda chiroyli bo‘ladi.

A‘lochi bolalar

Sinfimizda a‘lochi o‘quvchilar ko‘p: Sa‘di, La‘li, Jur‘at va A‘zam eng ilg‘or o‘quvchilar. Hamma ularga havas qiladi. A‘lochi bo‘lish qanday faxrli. Siz ham a‘lochilarga havas qiling. Havas insonni yaxsilikka yetaklaydi.

Javobini toping va topishmoqni yozing

Rangi har xil — kulrang, oq.
Oyoqlari yung paypoq.
Yerda yuradi asta,
Suvda suzishga usta.

YODDAN YOZUV DIKTANTI

Tikuvchimas, bichuvchimas, ignasi ancha.

(tipratikan)

Yig‘sa ust qo‘yib qat-qat
Ko‘tarilar imorat.

(g‘isht)

Tabiat qo‘ynida

Tun bo‘yi yog‘gan yomg‘ir ertalab tindi. Bulut tarqalib, osmon tiniq moviy tusga kirdi. Butun tabiat porlab turgan quyoshga kulib boqdi. Yomg‘irda to‘yib suv ichgan asalarilar xushbo‘y atirgullar atrofida parvona bo‘la boshladilar.

Mana, arilardan biri endi ochilgan binafshaga qo‘ndi. Undan simirib-simirib sharbat ichdi.

Gulnora quvonch bilan arilarni kuzatardi. Ana boshqalari xushbo'y o'tlar orasidan mayda gullarni axtarardi.

Tabiat yanada jonlandi. Quyosh mo'l nur sochdi. Gulnora qo'shiq aytib, bog'ni aylandi. Qoqigullardan boshiga gulchambar taqdi. U juda go'zal bo'lib, uyiga qaytdi.

TA'LIMiy DIKTANT

Bug'doy

Iyun oyida bug'doylar sarg'ayib yetiladi va o'riladi. Bug'doyni o'rganda boshloqlari shimol tomonga, poyasi esa janub tomonga qaratib qo'yiladi. Nimaga deb so'rarsiz. Quyosh janub tomondan tushadi. Poyadagi namlik boshqoq tarafga qarab intiladi. To'lmagan donlar to'lishadi. Bug'doy poyasiga ilashgan o't va pechaklar tez quriydi. Qurigan boshloqlarni xirmonga erta tongdan kun qiziguncha olib chiqish kerak. Bo'lmasa donlar to'kilib, isrof bo'ladi.

Xirmonni chumolilardan asrash uchun uning atrofiga mayin tuproq yoki kul sepib qo'yiladi. Bolalar, faraz qiling-a, non bizga yetib kelguncha qancha mehnat qilinadi? Nonni isrof qilmang! U aziz ne'mat. Uning ushoh'i ham non.

TA'LIMiy DIKTANT

Shahar

Shahrimizning tabiiy iqlim sharoitida juda ko'p o'simliklarni o'stirish va ko'paytirish mumkin. Yer sharining turli o'lkalaridan keltirilgan manzarali daraxt, butalarni yetishtirishga ham imkon bor.

Ma'lumki, yo'l chekkalarini ko'kalamzorlashtirish shaharlar uchun alohida ahamiyatga ega. Yashil o'simliklar havoni zararli gaz va changdan tozalaydi. Kislorod bilan boyitadi. Havo haroratini issiq kunlarda 5—10 darajaga, shovqinlarni esa bir necha marta kamaytiradi. Katta shaharlar sharoitida bu xususiyatlar, ayniqsa, issiq iqlimli mintaqalar uchun juda muhimdir.

Ariq, zovur, daryo bo'ylarida daraxtzorlar tashkil etish suv manbalarini nurashdan, yuvilib ketishdan saqlaydi. Suv oqimini ma'lum tartibga solib turadi. Issiq joylarda esa suvning bug'lanib ketishini bir necha baravar kamaytiradi. Shuning uchun shahrimizni ko'kalamzorlashtirishga doim e'tibor berib kelinmoqda.

IZOHLI DIKTANT

Gullar malikasi

Atirgulni gullar malikasi deyishadi. Atirgul juda go'zal, xushbo'y. Erta bahordan kech kuzgacha ochilib, kishining dilini ravshan qiladi.

Atirguldan tabiiy moy olinadi, dori-darmon sifatida foydalaniladi. Atirgulning gulkosa barglari, ayniqsa, shifobaxsh hisoblanadi. Shu tufayli undan murabbo, gulqand tayyorlanadi.

Qadim zamonlardan beri kishilar atirguldan gulqand tayyorlab, bir qator xastaliklarni davolashda undan foydalanishgan. Yurtimizning hamma hiyobonlarida atirgullar ekishda ishtirok qiling.

Nilufar

Nilufar juda go'zal va nozik gul.

U suvda o'sadi. Gullari oppoq, bargi yashil. Nilufarning foydali xususiyatlari bor. U kishiga orom beradi, ko'nglini xushlaydi. Nilufarga qarab tursangiz kayfiyatingiz ko'tariladi. Nilufar gullar o'stirishga harakat qiling.

YODDAN YOZUV DIKTANTI

Topishmoq

Qulog'i zo'r yelpig'ich,	Hayvonlarning polvoni,
Tumshug'ida barcha kuch.	Hindistondir makoni.
Toshni ko'taradi dast,	Esga tushdimi endi,
Bahaybat zo'rligi rost.	U qanday hayvon edi?

(fil)

IJODIY DIKTANT

Topshiriq: Bo'g'inlarni qo'shib, so'zlar yasang.
qay chi — qaychi, ...

Hafta nomlarini yozing.

Dushanba, ...

Maqollarni to'liq yozing.

Yozgi mehnat —

Yer haydasang —

Kuz haydamasang —

Nima qildi? so'rog'iga javob bo'ladigan so'zlarni yozing.

O'ynadi, ...

Itoatsiz mushukcha

(*Ertak*)

1. O'rmon yonidagi bir uyda Guli degan bir qizcha bobosi, buvisi va Popuk ismli mushukcha yashar edi. Ularning inoqligiga hamma havas qilardi.

2. Bir kuni qizcha o'rmonga maymunjon tergani bormoqchi bo'ldi. Popuk ham ergashdi. Guli uyda qolishini aytdi. Mushukcha sekin oynadan tushib, qizchani orqasidan ketdi. Guli chap tomondagi yo'ldan bordi. Popuk esa o'ngga burilib ketdi.

3. Guli tezda maymunjon terib, uyga qaytdi. Mushukchasi Popuk uyda yo'q edi. U Popukni ancha qidirdi, ammo topolmadi.

4. Popuk o'rmonda uzoq yurdi, qorni ochdi, charchadi. Shunda unga bir quyvon duch keldi. U bo'lgan voqeani quyonga aytdi va yordam berishini so'radi. Quyvon Popukni Gulining oldiga olib keldi. Mushukcha Gulidan kechirim so'radi.

Ertakni kengaytirib yozing.

YODDAN YOZUV DIKTANTI

Siz uchun maktab, bilim,

Quyosh bo'lib nur sochar.

Kelajakning eshigin.
Ilm-u ma'rifat ochar.

Topishmoqlar

Har bir ishni besh o'rtoq,
Bajarar ahil, inoq.

* * *

Dum-dumaloq jajji oy,
Chaqib yesang, g'ij-g'ij moy.

Yalanglikdagi izlar

1. Chegarachi Sattorov endigina navbatchilikdan kelgan edi. Birdan chegaradan dushman o'tganini xabar qilishdi. U tezda Sharipov bilan ziyrak itlarini olib, mashinaga o'tirdi. Dushman izlari yalanglikda yaqqol ko'rinib turardi.

2. Birozdan so'ng butazorga yetib kelishdi. Izlar ko'rinmay qoldi. Ular mashinadan tushib yayov bordilar. Yurish juda qiyin, itlar hansirar edi, lekin ular ildam qadam taslar, dushman tomon borardilar.

3. Chamasi soat beshlarda dushman izini topdilar. Ikkisi juda charchagan, oyoqlari titrar edi, lekin hamon olg'a intilar edilar.

4. Kech bo'ldi. Tepalik orqasidan tutun ko'rindi. Chegarachilar sekin yon tomondan bordilar. Gulxan oldida ikki kishi o'tirar edi. Sattorov chap tomondan, Sharipov esa o'ng tomondan bordilar.

5. Itlar hurib, dushmanga tashlandi. Noma'lum kishilar sarosimaga tushib qochmoqchi bo'ldilar. Dovyurak chegarachilarimiz ularni tutib oldilar.

TEKSHIRUV DIKTANTI

Anhorda

Yozning issiq kunlari edi. Sobir, Salim, G'ani anhorga borishdi. Sobir yechinib suvga tushdi va anhorda baliqdek suzib ketdi. Salimning havasi keldi. Lekin suzishni

bilmasdi. Sobir suvdan chiqdi. Salimning oldiga keldi. Issiq qumga yotib oldi.

Salimga juda alam qildi. Kiyimini yechib, anhorga sakradi. Og'ziga suv kirib, nafasi qaytib ketdi. Oyoq-qo'llarini chapillatdi. Shu payt uni kimdir suvdan tortib oldi. Salim qarasa, G'ani ekan. U akasiga mahkam yopishib oldi. Yig'lamoqchi bo'ldi-yu, ammo uyaldi. (72 so'z)

Toshbaqa

Toshbaqa juda yuvosh, sekin harakat qiluvchi jonivordir. Bahor kelishi bilan toshbaqalar inlaridan chiqib, ovqat izlay boshlaydi. U maysa, o'tlar bilan oziqlanadi. Onda-sonda hasharotlarni ham tutib yeydi.

Toshbaqani uy sharoitida ham boqish mumkin. U sabzi, karam, tarvuz, qovun, olma po'stlog'i va beda yeydi. Toshbaqa ochlikka ham chidamli bo'ladi. U yarim yil narsa yemay yashay oladi. Saratonning juda issiq kunlarida oz-oz suv ichadi.

Toshbaqalar juda uzoq yashaydi. Uning ustidagi qattiq kosachasi xavf-xatardan saqlaydi. Biror sharpani eshitsa, darrov boshini kosa ichiga oladi. (83 so'z)

Yaxshi va yomon

Yaxshilik nima? Insonlarga mehr-oqibatli bo'lish, ularga har ishda ko'maklashish, shirinsuxan bo'lish kabi yaxshi fazilatlarga ega bo'lishdir.

Yaxshilik — insondan yaxshi nom qolishi, ulug' ishlar ijodkori bo'lish, ilm egallab, uni hayotga tatbiq qilish, doimo o'zini kamtar tutish, maqtanmaslik, milliy g'ururli bo'lish kabi sifatlarga ega bo'lish.

Yomonlik nima? Yomonlik yaxshilikning aksi.

Yomonlik qilish — inson dilini og'ritish, o'z burchini bilmaslik, inson degan ulug' nomga dog' tushirish.

Bolalar, hamisha yaxshilikni odat qiling! Yomonlik esa insonga yomonlik keltiradi. Baxt-saodat kaliti yaxshilikda. (80 so'z)

YODDAN YOZUV DIKTANTI

Bog' yashaydi	Uy yashnaydi
Bo'bon bilan.	Bola bilan.
Dala yashnar	Tog' yashnaydi
Dehqon bilan.	Lola bilan.

TA'LIMIY DIKTANT

Hayvonot bog'i

Mana, hayvonot bog'i,	Katakda mehmon zo'ri,
Hayvonlarning yotog'i.	Gerdayib qarar bo'ri.
Go'yo kattakon qayiq,	Uyqum kelayapti, oh.
Hovuzda suzar ayiq.	Tinmay yig'laydi timsoh.
Sakrab o'ynaydi qoplon,	Nimagadir tuyalar,
Unga qo'shnidir sherxon.	O'rkachidan uyalar.
Juda-juda katta fil,	Barchasini tomosha
Afrikadan kelgan, bil.	Qildik biz katak osha.

TEKSHIRUV DIKTANTI

Suv — ob-hayot

Suv — hayot manbayi. Inson uchun eng aziz tabiiy ne'mat. Obi hayotdan oqilona foydalanish lozim. Suvni musaffo saqlash kerak. Shunda inson salomatligi ham yaxshi bo'ladi.

Suvni isrof qilmaslik har bir insonning burchi. Atrofimiz go'zalligi, noz-ne'matlarning serob bo'lishi ham suvga bog'liq. Keyingi paytlarda suvga e'tibor susaydi. Ariqlardan toza suv oqmay qo'ydi. Chunki ariqlarga iflos narsalarni tashlaydilar. Bu ish esa katta gunoh. Suvga munosabatni o'zgartirish kerak. Bu ishda o'quvchilar kattalarning yordamchisi bo'lishi zarur. Biz sinfimizda suv haqida suhbat o'tkazdik. (78 so'z)

TA'KIDIY DIKTANT

Favvoralar

Favvora yozning issiq kunlarida o'zining muzdek suvi va toza havosi bilan insonlarga xush kayfiyat baxsh etadi.

Qadim zamonlarda ham saroylarda favvoralar bo'lgan. Samarqand atroflarida Amir Temur barpo etgan Dilkusho

bog'ida favvora bo'lgan. Ispaniya elchisi Ruyi Gonzales bu favvoraga havas qilgan. U favvoradan qizil olmalar qalqib chiqqanligini o'z xatida tasvirlagan. Xalqimiz, ajdodlarimiz yaratgan mo'jizaviy san'at namunalari juda chiroyli ekanligini tarixchilar o'z asarlarida yozishgan. Musavvirlar esa rasmlarini chizishgan.

Toshkentda birinchi favvora 1890-yilda qurilgan. 1947-yilda Alisher Navoiy teatri maydonida, 1953-yilda Xadra maydonida, 1974-yilda Mustaqillik maydonida, 1997-yilda Temuriylar tarixi davlat muzeyi va hiyobonida ajoyib shakllar ko'rinishiga ega bo'lgan favvoralar qurildi.

Kungaboqar

Kungaboqar o'simligi juda chiroyli gullaydi. O'simlik savatchasi quyosh chiqqandan to botguncha oftobda burilib, harakatlanib turadi. Shuning uchun uni «quyosh guli» deb atashadi.

Kungaboqar pistasidan yog' ojinadi. Bu yog inson tana a'zosi uchun foydali.

Lug'at

Odam xotirasida hamma narsani: o'tmish va hozirgi kun voqealarini, sanalar, raqamlar, nomlar, ismlarni saqlab qola olmaydi.

Qandaydir ma'lumot zarur bo'lib qolganda lug'atga qarashi lozim. Lug'atda so'zlar alifbo tartibida joylash-tirilgan.

So'zlarning mohiyatini tushuntirib, izohlab beradigan lug'atni — izohli lug'at deb ataladi.

Lug'at juda ko'p avlodlar tomonidan to'plangan bilimlar jamlamasi. Bu kitoblar bizga bilim beradi, bizning vaqt va kuchimizni tejaydi. Xatolarga yo'l qo'ymasligimizga yordam beradi. Har bir o'quvchida imlo lug'ati bo'lishi kerak.

Poliz

Qovun, tarvuz, qovoq va bodring ekiladigan maydonga poliz deb ataladi.

Poliz ekinlari sersuv joyda yaxshi o'sadi. Quyosh nuri, yerning namligi qovun, tarvuz va boshqa ekinlarning shirin bo'lib yetilishida katta ahamiyat kasb etadi.

Poliz mahsulotlari inson tana a'zolari uchun foydali. Hozirgi kunda olimlar turli har poliz maxsulotlari yetishtirish ustida izlanish olib bormiqdalar.

Ob-havo

Bizni o'rab turgan atmosferaning har qanday holati ob-havo deyiladi.

Ob-havo to'xtovsiz o'zgarib turadi. Bu o'zgarishlarni mutaxassislar belgilab boradilar. Ob-havoning o'zgarishini oldindan habar qilinadi. Sababi, kema kapitanlariga ham, uchuvchilarga ham, haydovchi hamda qishloq xo'jaligi xodimlariga ham ob-havoni bilish muhim.

Ob-havoni oldindan bilishga yordam beradigan asboblardan biri barometrdir. U atmosfera bosimining o'zgarishini ko'rsatadi. Soha mutaxasizlari ob-havoni o'rganish bo'yicha yangi usullarni qo'llamoqdalar.

YODDAN YOZUV DIKTANTI

Toma-toma ko'l bo'lar,
Tommay qolsa cho'l bo'lar.

Suvsiz hayot bo'lmas,
Mehnatsiz rohat.

Kim Vatanga, xalqiga
Bo'lsa doim xizmatda —
Bo'lar izzat-hurmatda.

Umid ko'zin senga tikkan,
Ona xalqing, ona yurt.
Senda g'ayrat, senda sur'at,
Senda orzu, matonat.

Tadbir bilan mushkul ish oson bo'lar,
Tadbirsizning holi tang bo'lar.

* * *

Ko'pchilik qo'lda unum ko'p.

* * *

Bir kun oldin sochsang,
Hafta oldin o'rasan.

* * *

Tong otib, kun botgancha mehnat qil.
So'ngra yotib huzur qil.

Asalari

Asalari — asil ari,
Aslo erinmay
Ishlaydi tinmay.
Ming xil gulning shirasidan
Asal yig'ar erinmasdan.

Topishmoq

Agarda bo'lsa issiq,
Kiyimni qilar silliq.
(dazmol)

IJODIY DIKTANT

Quyosh avtomobil yurgizadi

Quyosh nuridan hamma ishlarda foydalanish mumkin. Konstruktor va olimlarimiz quyosh nurlari yordamida kemalarni, avtomobillarni yurgizishga muvaffaq bo'ldilar.

Quyosh energiyasidan, asosan, ikki yo'l bilan foydalaniladi.

Birinchidan, quyosh nurlari quyosh batareyalariga tushirilib, to'g'ridan-to'g'ri elektr energiyasiga aylantiriladi. Olingan elektr energiyasi radiopriyomnik, mashina va boshqa qurilmalarni ta'minlash uchun yuboriladi. Bu usullarni qo'llash orqali qancha avtomobillarni tez va oson yurdirish imkoni yaratiladi.

YODDAN YOZUV DIKTANTI

Baxtli bolalik

Yer yuzida bolalar,
Go'yo gul-u lolalar.
Qo'lni qo'lga berishib,
O'ynashar birgalashib.

Biri oq, biri qora,
Bari bir ular sara.
Turli tilda so'zlashar,
Tinchlik kuyin kuylashar.

TA'LIMIY DIKTANT

Yashil boyligimiz

O'rmonlarni yashil boylik deb atash mumkin. O'rmon va uning atrofidagi havo esa doimo mussaffo bo'ladi. Sof havo inson uchun nihoyatda zarur. Inson bir sutkada 12 ming litr kislorod yutadi. Yashil yaproqlar birga ana shu kislorodni chiqarib beradi.

Bir gektar o'rmon yoki bog' yiliga 18 million kubometr havoni tozalaydi. Shuning uchun biz o'rmonlarni — yashil boylikni asrashimiz kerak. Har bir hududda o'rmon hosil qilish uchun bolalar ham o'z hissalarini qo'shsalar qanday hayrli ish bo'lardi.

Xat

To'rtinchi sinfni bitirish arafasida o'qituvchimiz hamma o'z yaqin kishilariga yoqimli so'zlar yozilgan xabarlarni ma'lum qilib xat yozsin, dedilar.

Biz uzoqdagi bobo, buvilarimiz, harbiy xizmatdagi akalarimiz, do'stlarimizga xat yozdik. Men Oqtoshda yashovchi xolamlarga xat yozdim. Xatda oilamizdagilarning tinch-omonligi, ishlari va o'qishlari haqida xabar qildim. To'rtinchi sinfni a'lo baholar bilan tugatayotganligimni, singlim Dilbar ham ikkinchi sinfni tugatib, hozir tog'amlarnikiga dadam bilan ketganligini aytdim.

Toshkentda yangi metro stansiyasi bitib, ishga tushganini, osmonga bo'y cho'zgan binolar qad ko'targanini ham yozdim.

Yozgi ta'til

O'quv yili tugagach barchamiz kun tartibimizni qaytadan tuzamiz. Chunki endi bizning bo'sh vaqtimiz ko'p bo'ladi. Undan unumli foydalanish rejasini o'ylab, vaqtimizni tejaymiz va foydali ishlar qilamiz.

Hammamiz katta bolalar bo'lib qoldik. Oilamizda dastyor, yordamchi bo'lishimiz kerak. Ota-onalarimizga yaqindan ko'mak berib, ularni xursand qilishimiz lozim.

Masalan, uylarni toza va saranjom tutishga, kir yuvishda, idish-tovoqlarni orasta tutishda bizning hissamiz bo'lishi kerak. Uka-singillarimizni o'ynatish, ularga turli kitoblar o'qib berish ham bizning vazifamizdir. Do'kondan non, mayda-chuyda xarid etishni ham bilishimiz kerak. Uy hayvonlari, parrandalarni boqish, gullarni parvarish qilish biz uchun ham qiziqarli, ham foydalidir.

Foydali o'simliklar

Tabiatda turli o'simliklar ko'p. Ular: xushbo'y rayhon, jambil, limono't, ermon, yalpiz, dalachoy, otquloq va boshqa o'tlardir.

Har bir giyoh inson salomatligi uchun zarur. Dorivor o'tlarni ildizi bilan yulish yaramaydi. Ularni barg qisminigina yulish kerak.

O'rtada berilgan raqamlar tabiatdagi ko'pgina o'simlik va qushlarning nomlarida uchraydigan harflar sonidir. Ularni topib, yozing.

O'simliklar:

1. y. 6. z
2. i 6. q
3. r 5. ch
4. o 7. q
5. j 6. l
6. r 6. n
7. k 6. ch

Javoblar:

1. Yalpiz
2. Isiriq
3. Ravoch
4. Otquloq
5. Jambil
6. Rayhon
7. Kashnich

Qushlar:

1. q 9. ch
2. q 10. n
3. z 9. q
4. b 6. l
5. ch 8. q
6. k 6. k
7. s 10. y

Javoblar:

1. Qaldirg'och.
2. Qizilishton
3. Zarg'aldoq
4. Bulbul
5. Chug'urchuq
6. Kaklik
7. So'fito'rg'ay

Bilimlaringizni sinab ko'ring

Bolalar, siz to'rt yil davomida juda ko'p bilimlarni o'rgandingiz. Fikrlash doirangiz ancha kengaydi. Mushohada qilishni, mustaqil o'qishni, savol va topshiriqlarni bajarishni bilib oldingiz.

Ayting-chi, ulug' ajdodlarimizdan kimlarni bilasiz? Ular bizga qanday ilm xazinalarini qoldirganlar? Ularning qaysi asarlarini o'qidingiz?

Jumladan, Firdavsiyning asarlari, Alisher Navoiy, Yusuf Xos Hojib, Husan Voiz Koshifiy, Abu Rayhon Beruniy, Ibn Sino haqida bilib olganlaringizni eslang va qisqacha fikrlaringizni yozing.

Ta'til kunlarida

Yozgi ta'tilda ko'p narsalarni kuzatish mumkin. Quyosh chiqishi, uning nurlarini dastlab qayerlarga tushishini kuzatish juda zavqli bo'ladi. Qaysi qushlarning birinchi bo'lib sayrashini tinglash, dalaga birinchi bo'lib qaysi dehqon chiqishini ko'rish uchun juda erta turish kerak. Kimki erta tursa, sog'lom va baquvvat bo'ladi.

Inson kuzatganlari asosida tafakkur qiladi. Tafakkur qilish esa yaxshi faoliyat bo'lib, insonning aqlli bo'lishiga yordam beradi.

Bolalar, siz kun bo'yi kuzatganlaringizni yozib boring. Yangi o'quv yilida yaxshi o'qishingiz uchun yordam bo'ladi.

JAVOBINI TOPING VA TOPISHMOQNI YOZING

Rangi har hil kulrang, oq,
Oyoqlari yung paypoq.
Yerda yuradi asta
Suvda suzishga usta.

MUNDARIJA

Kirish	3
Diktant turlari va metodikasi	4
Lug'at diktanti	6
Saylanma diktant	7
Ko'rsatuv diktanti	8
O'z diktant yoki yoddan yozuv diktanti	11
Ta'kidiy diktant	12
Izohli diktant	13
Ijodiy diktant	13
Erkin diktant	17
Tekshiruv diktanti	19
Diktantni tekshirish va tahlil qilish	22

BIRINCHI SINF

I chorak	26
Lug'at va izohli diktantlar	26
II chorak	26
Ko'rsatuv, ta'kidiy va izohli diktantlar	27
Tekshiruv diktanti	28
O'quv yilining ikkinchi yarmi uchun tekshiruv diktanti ..	29
III chorak	29
Ko'rsatuv va izohli diktantlar	29
Ko'rsatuv va izohli diktant	30
IV chorak	30
Yoddan yozuv diktanti	31
Tekshiruv diktanti	31
O'quv yili davomida o'tilganlarni takrorlash	33
Lug'at diktanti	33
Ko'rsatuv va izohli diktantlar	33
Yoddan yozuv diktanti	34

IKKINCHI SINF

I chorak	35
Birinci sinfdagi o'tilganlarni takrorlash	35
Lug'at	35
Tahlil qilish uchun gaplar	35
Lug'at diktanti	36

Ta'kidiy diktant	36
Tekshiruv diktanti	37
Nutq va gap	37
Erkin diktant.....	37
Ijodiy diktant.....	37
Yoddan yozuv diktanti	38
Tekshiruv diktanti	39
Lug'at diktanti.....	39
Ko'rsatuv diktanti.....	39
Ijodiy diktant.....	40
Tekshiruv diktanti	40
Yoddan yozuv diktanti	41
Ijodiy diktant.....	41
Tekshiruv diktanti	41
Ko'rsatuv diktanti.....	42
Tekshiruv diktanti	43
Y undoshi	43
Lug'at diktanti.....	43
Saylanma diktant.....	43
Ta'kidiy diktant	44
II chorak	45
Tekshiruv diktanti	45
Ta'kidiy diktant	45
Ta'limiy diktant.....	46
Yoddan yozuv diktanti	46
Lug'at diktanti.....	47
Saylanma diktant.....	47
P va f undoshlari	47
Lug'at diktanti.....	47
Ta'kidiy diktant	48
X va h undoshlari	48
Lug'at diktanti.....	48
Ta'kidiy diktant	48
Tekshiruv diktanti	49
Lug'at diktanti.....	49
Saylanma diktant.....	49
Ta'kidiy diktant	50
Ijodiy diktant.....	50
Yoddan yozuv diktanti	51
Ketma-ket kelgan bir xil undoshlar	52
Lug'at diktant.....	52
Saylanma diktant.....	52

Ta'limiy diktant.....	52
Ijodiy diktant.....	52
Tutuq belgisi.....	53
Lug'at diktanti.....	53
Saylanma diktant.....	53
III chorak.....	53
Ko'rsatuv diktanti.....	53
Lug'at diktanti.....	54
Saylanma diktant.....	54
Ko'rsatuv diktanti.....	55
Yoddan yozuv diktanti	55
Ta'limiy diktant.....	55
Lug'at diktanti.....	56
Saylanma diktant.....	56
Ko'rsatuv diktanti.....	57
Shaxs yoki narsa-buyumning harakatini bildirgan so'zlar.....	58
Lug'at diktanti.....	58
Saylanma diktant.....	58
Ko'rsatuv diktanti.....	58
Yoddan yozuv diktanti	59
Ijodiy diktant.....	60
Tekshiruv diktanti	60
IV chorak	60
Shaxs yoki narsa-buyum belgisini ifodalagan so'zlar.....	60
Lug'at diktanti.....	60
Saylanma diktant.....	60
Ko'rsatuv diktanti.....	61
Yoddan yozuv diktanti	61
Ta'limiy diktant.....	62
O'quv yili davomida o'tilganlarni takrorlash.....	63
Grammatik tahlil uchun gaplar	63
Yoddan yozuv diktanti	63
Saylanma diktant.....	64
Ijodiy diktant.....	64
Yoddan yozuv diktanti	64
Ta'kidiy diktant	65
Tekshiruv diktanti	67
Ko'rsatuv diktanti.....	67
Yoddan yozuv diktanti	68
Tekshiruv diktanti	68
Tekshiruv diktanti	69
Ta'kidiy diktant	70

UCHINCHI SINIF

I chorak	71
Lug'at.....	71
Tahlil uchun gaplar.....	71
Ta'kidiy diktant.....	72
Yoddan yozuv diktanti.....	73
Erkin diktant.....	74
Tekshiruv diktanti.....	74
Ta'limiy diktant.....	74
Tutuq belgisi.....	76
Lug'at diktanti.....	76
Saylanma diktant.....	76
Ta'kidiy diktant.....	76
Jarangli va jarangsiz undoshlar (so'z oxirida kelgan b va d undoshlari).....	77
Lug'at diktanti.....	77
Ko'rsatuv diktanti.....	77
Tekshiruv diktanti.....	77
Saylanma diktant.....	77
Ta'kidiy diktant.....	77
P va f undoshlari	79
Lug'at diktanti.....	79
Saylanma diktant.....	79
X va h undoshlari	79
Lug'at diktanti.....	79
Ko'rsatuv diktanti.....	79
Saylanma diktant.....	79
Izohli diktant.....	80
Yoddan yozuv diktanti.....	80
Ijodiy diktant.....	80
Tekshiruv diktanti.....	81
Ta'limiy diktant.....	81
Aytilishida tushib qoladigan undoshlarning yozilishi	82
Lug'at diktanti.....	82
Saylanma diktant.....	82
Ijodiy diktant.....	82
Tekshiruv diktanti.....	82
Gap	82
Izohli diktant.....	82
Ko'rsatuv diktanti.....	83
Erkin diktant.....	83
Ijodiy diktant.....	84
Tekshiruv diktanti.....	85
Yoddan yozuv diktanti.....	85

Ta'limiy diktant.....	85
Yoddan yozuv diktanti.....	86
Bosh bo'laklar	86
Saylanma diktant.....	86
Ta'limiy diktant.....	87
Yoddan yozuv diktanti.....	87
Erkin diktant.....	88
Yoddan yozuv diktanti.....	88
Ta'kidiy diktant.....	89
Ko'rsatuv diktanti.....	89
Yoddan yozuv diktanti.....	90
Erkin diktant.....	90
Yoddan yozuv diktanti.....	91
Tekshiruv diktanti.....	91
II chorak	92
Gaplarda so'zlarning bog'lanishi.....	92
Ko'rsatuv diktanti.....	92
Yoddan yozuv diktanti.....	92
Ta'limiy diktant.....	93
Yoddan yozuv diktanti.....	93
Ijodiy diktant.....	94
Ta'limiy diktant.....	94
Yoddan yozuv diktanti.....	95
So'z tarkibi	95
Tahlil uchun so'zlar.....	95
Saylanma diktant.....	95
Erkin diktant.....	96
Ot	97
Lug'at diktanti.....	97
Saylanma diktant.....	97
Yoddan yozuv diktanti.....	97
Ta'kidiy diktant.....	97
Yoddan yozuv diktanti.....	98
Ta'limiy diktant.....	98
Yoddan yozuv diktanti.....	99
Ta'limiy diktant.....	99
Fe'l	100
Ko'rsatuv diktanti.....	100
Yoddan yozuv diktanti.....	100
Ijodiy diktant.....	101
Erkin diktant.....	101
Yoddan yozuv diktanti.....	101
Yoddan yozuv diktanti.....	102
Tez ayting va yozing.....	102
Ta'limiy diktant.....	102

III chorak	103
Sifat	103
Lug'at diktant.....	103
Saylanma diktant.....	103
Saylanma diktant.....	104
Izohli diktant	104
Yoddan yozuv diktanti	105
Ijodiy diktant.....	105
Erkin diktant.....	106
Tekshiruv diktanti	106
Yoddan yozuv diktanti	108
Ta'kidiy diktant	108
Ijodiy diktant.....	109
Ta'kidiy diktant	109
Ta'limiy diktant.....	109
Yoddan yozuv diktanti	110
Tekshiruv diktanti	110
Ta'kidiy diktant.....	111
Yoddan yozuv diktanti	112
Ijodiy diktant.....	112
Ijodiy va erkin diktant	112
IV chorak	113
Tekshiruv diktanti	115
O'quv yili davomida o'tilganlarni takrorlash.....	118
Ko'rsatuv diktanti.....	118
Yoddan yozuv diktanti	119
Yoddan yozuv diktanti	119
Saylanma diktant.....	120
Ta'limiy diktant.....	121
Yoddan yozuv diktanti	121
Ta'kidiy diktant	121
Tekshiruv diktanti	124

TO'RTINCHI SINIF

I chorak	125
Lug'at.....	125
Tahlil qilish uchun gaplar	125
Ko'rsatuv diktanti.....	126
Ta'limiy diktant.....	126
Yoddan yozuv diktanti	127
Izohli diktant	127
Ta'kidiy diktant	127
Yoddan yozuv diktanti	129
Ijodiy diktant.....	130

Erkin diktant.....	130
Ta'limiy diktant.....	130
Yoddan yozuv diktanti.....	131
Ta'limiy diktant.....	131
Yoddan yozuv diktanti.....	132
II chorak	132
Ot	132
Lug'at diktanti.....	132
Yoddan yozuv diktanti.....	132
Tekshiruv diktanti.....	133
Otlarning kelishiklar bilan turlanishi va kelishik	
qo'shimchalarining yozilishi	133
Lug'at diktanti.....	133
Saylanma diktant.....	133
Lug'at diktanti.....	133
Saylanma diktant.....	134
Yoddan yozuv diktanti.....	134
Saylanma diktant.....	134
Ta'limiy diktant.....	134
III chorak	135
Saylanma diktant.....	135
Saylanma diktant.....	135
Ta'kidiy diktant.....	136
Yoddan yozuv diktanti.....	137
Ta'kidiy diktant.....	137
Ijodiy diktant.....	137
Yoddan yozuv diktanti.....	138
Erkin diktant.....	138
Tekshiruv diktanti.....	139
Yoddan yozuv diktanti.....	139
Sifat.....	141
Lug'at diktanti.....	141
Saylanma diktant.....	141
Ta'kidiy diktant.....	141
Ko'rsatuv diktanti.....	143
Yoddan yozuv diktanti.....	144
Ta'kidiy diktant.....	144
Lug'at diktanti.....	145
Ta'kidiy diktant.....	145
Ta'limiy diktant.....	145
Yoddan yozuv diktanti.....	147
Saylanma diktant.....	147
Ta'kidiy diktant.....	148
Yoddan yozuv diktanti.....	148
Ta'limiy diktant.....	148

Tekshiruv diktanti.....	150
Lug'at diktanti.....	150
Ta'kidiy diktant.....	150
Yoddan yozuv diktanti.....	151
Ta'kidiy diktant.....	151
Ta'limiy diktant.....	152
Ta'limiy diktant.....	152
Saylanma diktant.....	153
Ta'kidiy diktant.....	153
Lug'at diktanti.....	154
Tekshiruv diktanti.....	154
Yoddan yozuv diktanti.....	155
Ta'limiy diktant.....	156
Yoddan yozuv diktanti.....	156
Ta'kidiy diktant.....	157
Tekshiruv diktanti.....	157
IV chorak	158
Gapning uyushiq bo'laklari	158
Erkin diktant.....	158
Ijodiy diktant.....	158
Erkin diktant.....	159
Tekshiruv diktanti.....	159
Ta'kidiy diktant.....	160
Yoddan yozuv diktanti.....	161
Ko'rsatuv diktanti.....	161
Yoddan yozuv diktanti.....	162
Ta'limiy diktant.....	162
Ta'kidiy diktant.....	163
Yoddan yozuv diktanti.....	163
Lug'at diktanti.....	163
Ta'kidiy diktant.....	164
Ta'kidiy diktant.....	165
Yoddan yozuv diktanti.....	167
Takrorlash	168
Yoddan yozuv diktanti.....	168
Ta'kidiy diktant.....	168
Yoddan yozuv diktanti.....	170
Yoddan yozuv diktanti.....	171
Ta'limiy diktant.....	172
Ta'limiy diktant.....	172
Izohli diktant.....	173
Yoddan yozuv diktanti.....	173
Ijodiy diktant.....	174
Yoddan yozuv diktanti.....	174
Tekshiruv diktanti.....	175

Yoddan yozuv diktanti.....	177
Ta'limiy diktant.....	177
Tekshiruv diktanti.....	177
Ta'kidiy diktant.....	177
Yoddan yozuv diktanti.....	179
Ijodiy diktant.....	180
Yoddan yozuv diktanti.....	180
Ta'limiy diktant.....	181

Qumri Abdullayeva, Sitora Rahmonbekova

DIKTANTLAR TO'PLAMI

*Boshlang'ich sinf o'qituvchilari uchun
(qayta ishlangan ikkinchi nashri)*

Muharrir	<i>U. Rajabova</i>
Texnik muharrir	<i>A. Salixov</i>
Rassom	<i>J. Gurova</i>
Musahhih	<i>N. Minovarova</i>
Kompyuterda sahifalovchi	<i>E. Kim</i>

Nasr. lits. AI № 140. 27.04.09. Bosishga 24.01.2011 da ruxsat etildi.
Bichimi 84×108^{1/32}. Tayms garniturasi ofset bosma usulida chop etildi.
10.08 shartli b.t. 10.2 nashr b.t. Adadi 3000 nusxa (1-zavod 1000).
19-raqamli buyurtma. Bahosi shartonoma asosida.

«VEKTOR-PRESS» nashriyoti.
100000, Toshkent, Buyuk Turon ko'chasi, 41.
Telefon 338-04-72, 405-44-55.

«Niso-Poligraf» ShK bosmaxonasida bosildi.
Toshkent, H. Boyqaro ko'chasi, 41.